

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

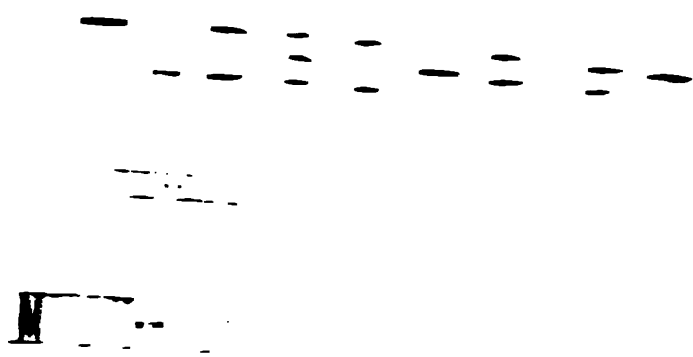
Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

B 1,081,900

T I J D S C H R I F T

VAN HET

NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

TIJDSCHRIFT

VAN HET

NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt”

TE

AMSTERDAM

4° Jaargang

AMSTERDAM
G. THEOD. BOM EN ZOON
1896

J. SCHULMAN
EXPERT
KEIZERSGRACHT 448
AMSTERDAM

CJ

2930

. N. 2.

v. 4

Particulier papieren geld in Nederlandsch-Indië.

Papieren geld circuleert in Nederlandsch-Indië, althans te Batavia, sedert Juli of Augustus 1752, nadat op den 2^{den} Juni van dat jaar aan de Bataviasche Bank-courant van Regeeringswege was toegestaan uit te geven bankbrieven ter waarde van 100, 500 en 1000 rijksdaalders, een half jaar later vermeerderd met gezegelde bankbrieven van 2000 tot 10.000 rijksdaalders en van ongezegelde ad 5 rijksdaalders en daar beneden. *)

Niet één exemplaar dezer bankbrieven heeft, voor zooverre bekend, aan den tand des tijds weerstand geboden.

De Indische Regeering zelve, door gebrek

*) *N. I. Plakaatboek*, VI, 225—311. Zie ook deel V, bl. 559, waar sprake is van eene vier jaren oudere poging om door middel van 200, voor de circulatie bestemde, rentegevende obligatiën aan toonder, ieder 1000 rijksdaalders groot, te voorzien in geldgebrek.

aan klinkende munt in hare kassen gedwongen, ging eerst in 1782 noode over tot de uitgifte van papieren geld ter waarde van 25, 50, 100, 200, 300, 400, 500 en 1000 rijksdaalders, welk papieren geld den naam van credietbrieven of papieren van crediet kreeg. *)

Hoogst bescheiden was die eerste stap op een weg, welke aan Indië zooveel leed zoude bezorgen.

Het bedrag toch dezer uitgifte werd tot niet meer dan 150.000 rijksdaalders beperkt; het papier der Crediet-brieven was gewoon Hollandsch schrijfpapier; de druk niet beter dan die, welken ieder boekdrukker kan leveren; drie handteekeningen van leden van den Raad van Indië moesten dit onbeholpen product sanctioneren.

Maar de Indische Regeering kon in 1782 gemakkelijk tot den aanmaak en tot de uit-

*) *N. I. Plakaatboek*, X, 632, *vgl.* „In byzondere aanmerking genomen weezende,” leest men daar, „of ten dien eynde [t. w. de voorziening in kas-middelen] onder andere meede niet van nut en dienst zoude kunnen zyn het introduceeren en gangbare verklaren van brieven van credit, dog de dispositie daar op telkens in surchéance gehouden zynde, in hoope, dat de reets beraamde en in het werk gestelde maatregelen aan de verwagting beantwoorden en dat, zo daar door, als door den aanbrengh van geld uit Nederland, de gevreesde ongelegentheeden, waarin men, zonder het inslaan en emploieeren van buitengewone wegen en middelen, ongetwyffeld eerlange zal geraaken, binnen korten cesseeren zouden; en dat gewigtig object thans nader in aandagtige overweeing en nogmaals resumtie genomen wordende van eenige, over dit onderwerp handelende papieren, zo is” enz.

gifte van papieren geld besluiten, minder gemakkelijk viel 't haar zulks aan den man te brengen. Want aanvankelijk wilde het Indische, meer bepaald het Bataviasche publiek van dit geld niets weten, — volgens den kassier der Regeering omdat de coupures op te hooge sommen waren gesteld. Zij haastte zich dan ook in Februari 1783 stukken van 5, 10, 15 en 20 rijksdaalders en een jaar later van 2, 3 en 4 rijksdaalders te doen vervaardigen. 1)

Al ras moest de Indische Regeering onder vinden, dat haar gebrekkig, uiterst primitief, papieren geld voor vervalsching niet veilig was. Herhaaldelijk zag zij zich dientengevolge genoodzaakt hare „goede en beminde onderdanen” te waarschuwen tegen vervalschte, eerlang ook voor absoluut valsche stukken en in December 1785 was zij verplicht al haar tot dat tijdstip uitgegeven papieren geld in te wisselen tegen nieuwe stukken, welke, als beteren waarborg tegen namaak, niet drie, maar zes handteekeningen vertoonden. 2) Doch ook dit tamelijk zwakke middel hielp niet. Een nieuwe, meer gecompliceerde druk der biljetten met

1) *N. I. Plakaatboek, X, 649 vlg. en 705.* — Te gelijker tijd (Febr. 1783) kwam bij de Ind. Regeering het heillooze denkbeeld op om van Japansch staaf koper de welbekende, afschuwelijke „bonken” te laten maken, welk denkbeeld echter eerst in 1796 verwezenlijkt werd.

2) *N. I. Plakaatboek, X, 777.*

cursieve letters, hoopte de Indische Regeering in April 1788, zoude beter voldoen; eveneens te vergeefs.

Het zoude te verre voeren en te eentoonig worden alle maatregelen der achtereenvolgens over Ned. Indië geregeerd hebbende besturen uit het laatst der vorige en het begin dezer eeuw op te sommen, welke op hun papieren geld betrekking hebben; ook behoort zulks niet tot het eigenlijke doel van dit opstel. Genoeg zij aan te teekenen, dat Ned. Indië met onvoldoend gewaarborgd, papieren geld overstroomd werd en, als natuurlijk gevolg daarvan, een colossaal agio op contanten te voorschijn trad.

Nog verkeerde het Indische muntwezen in een schromelijk verwarden toestand, toen in 1828 de Javasche Bank in het leven werd geroepen, niet zonder pressie van de zijde der Regeering om de aandeelen dier bank, welke thans 170 à 180 pCt. genoteerd staan, geplaatst te krijgen.

Met uitsluiting van alle andere werd die bank geoctroyeerd, o.a. tot de uitgifte van biljetten, groot 1000, 500, 300, 200, 100, 50 en 25 guldens, *) eene bepaling, waarbij men de lessen der geschiedenis uit het oog verloor.

*) *Indisch Staatsblad*, 1827, No. III.

Want dezelfde fout van 1782 werd thans weer begaan, t.w., dat coupures van minder waarde dan *f* 25,— juist diegene, waaraan het groote publiek de meeste behoefte heeft, niet werden aangemaakt en uitgegeven.

Van die fout beproefde eerlang het Engelsche, te Batavia gevestigde Handelshuis, THOMAS BAIN and Co., partij te trekken door de uitgifte van biljetten ter waarde van *f* 10.— daarbij zorg dragende, dat zijne biljetten weinig kans op namaak aanboden, eene kans, welke voor het overige, toenmaals in Indië gangbare, papieren geld nog al te groot was. Opmerkelijk is dan ook het verschil in karakter van laatst bedoeld papieren geld en dat van de firma BAIN and Co. Terwijl de eerste soort smakeloos, lomp en plomp op een gewone drukpers was aangemaakt, munt de laatste uit door fijnheid en door een echt Engelsche type.

Tot het graveeren van de hiertoe onmisbare koperen plaat riep genoemde firma de hulp in van eenen te Meester-Cornelis gedeteneerden „falsaris-crimineel,” met name BLANDFORT, die blijkens achterstaanden, *) met de origineele, toevallig bewaard gebleven plaat vervaardigden afdruk zich zeer goed van zijne taak kweet, — ten spijt van de personen, belast met het toezicht op de gevangenis te Meester-

*) Zie plaat I.

Cornelis, die van BLANDFORD's graveeren niets bespeurden. Veel kan alzoo dat toezicht niet te beduiden hebben gehad; trouwens bedoelde gevangenis verkeerde, evenals toenmaals vrijwel alle gevangenissen in Ned.-Indië, ook in andere opzichten in een zeer gebrekkigen staat.

Het vignet, dat dien afdruk versiert, stelt onmiskenbaar Batavia voor, gezien van het zoogenaamde Jaagpad. Immers de noordzijde van het bekende kasteel van Batavia met de daarin aanwezige Waterpoort en het daarboven staande „logis” zijn er duidelijk herkenbaar op afgebeeld, maar overigens is alles phantasie. Want de stad en bergen, welke ter zijde van het kasteel op den achtergrond te voorschijn treden, liggen in de werkelijkheid achter of zuidelijk, niet oostwaarts, zooals op het vignet, van het kasteel en zijn dientengevolge van het standpunt, hetgeen de teekenaar koos, onzichtbaar.

Opvallend is, dat de firma BAIN and C^o. haar papieren geld niet bij zich, te Batavia, maar bij hare filialen te Londen en te Liverpool inwisselbaar stelde, — een feit dat slechts verklaard kan worden door gebrek aan contactanten te Batavia, tenzij men aan kwade trouw wil denken, welke moeielijk te bewijzen zoude zijn. Die overwijzing naar Londen en Liverpool moest echter, naar het voorkomt, de

uitgifte van dat papieren geld al dadelijk onmogelijk maken. Want wie zoude zich, bij de toenmaals gebrekkige communicatie tusschen Batavia en Londen of Liverpool, de moeite, het tijdverlies en het risico getroosten om eene noemenswaardige hoeveelheid van dat papieren geld ter inwisseling naar Londen of Liverpool mede te nemen, dan wel derwaarts te remitteren? En zonder één van die twee wegen in te slaan zoude geen houder van het papieren geld daarvoor ooit 10 guldens of 15 shillings 6 pence in handen krijgen. *) De kans was derhalve al zeer gering, dat het papieren geld van de firma BAIN and Co. op Java algemeen gangbaar zoude worden.

Ten onrechte verontrustte zich daarom het plaatselijke bestuur van Batavia, toen het de aanstaande verschijning van het bewuste papieren geld vernam.

Want nauwelijks was de plaat gereed en waren daarvan drie proefdrukken genomen, of de Baljuw der Ommelanden van Batavia, onder wien Meester-Cornelis sorteerde, liet de plaat van den graveur afvragen, zooals de firma BAIN & Co. beweerde „for the purpose

*) De koers, volgens welken deze verhouding van Ned.-Indisch tot Engelsch geld is berekend, is ± 2 pCt. lager dan de in 1829 te Batavia gewone koers op Londen, vermoedelijk omdat de firma BAIN & Co. op fluctuatien in dien koers rekende.

vroeg wat kon en mocht, maar alleen lette op hetgeen hij goed en nuttig vond, — dat aan de firma BAIN & Co. moest worden ontzegd de permissie om het door haar vervaardigde bankpapier uit te geven.

De overige leden van den Raad van Ned. Indië deelden dit gevoelen niet, maar vereenigden zich met het advies van het Hoog-Gerechtshof. Naar hun oordeel was, noch in den vorm, noch in den tekst van het Engelsch-Bataviasche papieren geld eenige overeenkomst met het oude gouvernementspapier te vinden.*) De briefjes waren niets anders dan accepten om eene som van *f* 10.—, gereduceerd tot Engelsch geld, bij de heeren CASTELLAIN, SCHAEFTER & Co. te Londen of te Liverpool te betalen. Het maken en afgeven van zoodanige accepten kon, volgens die raadsleden, aan niemand worden belet, evenmin als het verkoopen van wissels; noch had het Gouvernement de bevoegdheid om den vorm daarvan aan de acceptanten of trekkers voor te schrijven. Geen mensch, die eenigszins met gouvernementspapier of met zoodanig ander papier, als door het Gouvernement toenmaals aangenomen en uitgegeven werd, bekend was, zou de accepten van de firma BAIN & Co. beschouwen als daartoe te behooren; en de inlander was zoo

*) Waarschijnlijk wordt bedoeld het papieren geld, creatie A° 1815.

onnoozel niet meer, dat hij geen onderscheid zoude zien. 1) Daarenboven zoude het wantrouwen, waarmede de inlander over het algemeen nieuwigheden bejegt, hem spoedig doen beproeven, of de accepten van de firma BAIN & Co. bij 's lands kassen of door particulieren als courant geld in betaling werden aangenomen; en, het tegendeel daarvan ondervindende, zoude hij bespeuren, dat men hem zocht te bedriegen, zoodat het misbruik, hetwelk gemelde firma daarvan zoude willen maken, — gesteld dat zulks werkelijk haar voornemen was, — al zeer spoedig ontdekt en vrijdeld zouden worden.

De meerderheid van de leden van den Raad van Ned. Indië of eigenlijk van de toenmalige Indische Regeering 2) vond derhalve geene termen om de firma BAIN & Co. te verbieden zich van de bedoelde accepten te bedienen en deze, evenals hare overige handels-effecten, te plaatsen bij een iegelijk, die genoeg crediet

1) Zoo algemeen als deze stelling hier wordt gesteld, was zij onjuist, want nog menig jaar later zijn etiketten van flesschen, enz. meermalen aan den het lezen niet machtigen inlander als bankpapier in de handen gestopt, — iets, dat in het meer ontwikkelde Nederland met bons voor sigaren, enz. in den vorm van bankpapier ook is gebeurd.

2) Met de benaming: „Regeering” bedoelde men te dien tijde den Luitenant-Gouverneur-Generaal in Rade, boven welke hooggeplaatste ambtenaren de Minister van Staat, Commissaris-Generaal als hoogste macht gesteld was.

in hare handteekening en in hare soliditeit stelde, behoudens de maatregelen, welke in allen gevalle de politie behoorde te nemen tegen bedrog. Zij stelde daarom bij missive van den 15^{den} April 1829, No 627 aan den Commissaris-Generaal voor overeenkomstig hare zienswijze te beslissen.

Deze was blijkbaar met de zaak verlegen. De argumenten van het Hoog-Gerechtshof en van de meerderheid der Regeering zag hij geene kans te ontzenuwen en aan den anderen kant wilde hij geen ongelijk geven aan het Raadslid GOLDMAN en aan den Hoofd-Baljuw van Batavia. Hij besloot daarom — misschien ook om tijd te winnen — nog een adviseur te raadplegen en wel de Directie van de Javasche Bank.

Veel licht verschaftte hem dat raadplegen niet, want bedoelde Directie, meer bevreesd voor namaak van haar eigen papieren geld dan voor iets anders, schreef: „dat het moet be-
„vreemden, hoe aan den maker van het over-
„gelegd billet, die als falsaris crimineel gese-
„cludeerd wordt gehouden, oogluikend blijft
„vergunnd om door een ieder naar goedvinden
„tot allerlei einden gebezigd te worden, en
„de Directie van gevoelen is, dat geene om-
„standigheden rechtvaardigen om dien gevaar-
„lijken misdadiger van de scherpste bewaking

„te ontslaan, en diensvolgens in eerbiedige „overweging geeft, dat hiertoe maatregelen „worden geprovoceerd met uitdrukkelijk verbod, „dat immer buiten voorkennis der politie iets, „hoegenaamd, door dien gedetineerde worde „vervaardigd.”

Ten slotte gaf de Directie als haar gevoelen te kennen: „dat noch de privilegiën, aan de „Javasche Bank geschonken, noch de hier te „lande beschreven wetten, het uitgeven van „promessen aan toonder kunnen weren. Doch, „bijaldien het bedenking mocht overlaten, of „deze onbestemde vrijlating niet eenigermate „kon worden gewijzigd, de Directie als een „dienstig middel tot voorziening vermeent te „mogen aanbevelen — in navolging der in „Engeland bepaalde zegelheffing op alle bank- „noten, uitgezonderd die, welke de Bank van „Engeland uitgeeft — bij ampliatio op het „recht van het klein-zegel in Ned. Indië te statu- „eeren, dat alle biljetten betaalbaar aan toonder, „van welken naam of vorm ook, welke niet „bijzonderlijk zijn bevrijd of ontheven, in eene „verhouding niet beneden één ten honderd „gezegeld zullen worden en dat dit recht telkens „om de twee jaren zal worden hernieuwd.”

In dat zegelen schijnt de Commissaris-Generaal weinig heil gezien te hebben; althans hij bepaalde zich voorloopig tot eene aanschrijving

aan Z. Exc. den Luitenant-Gouverneur-Generaal om den Hoofd-Baljuw van Batavia te verzoeken maatregelen te nemen, opdat met de accepten, door de firma BAIN & Co. uit te geven, geen bedrog zoude worden gepleegd en dat deze vooral niet aan inlanders of andere onkundige personen als gereed geld, als gouvernements crediet-papier, als banknoten van de Nederlandsche Bank of als eenig ander, met gereed geld gelijkstaand papier zouden worden opgedrongen. Tevens moest de Hoofd-Baljuw onderzoeken, hoe een gevangene, buiten voorkennis van de politie, tot het graveeren van een koperen plaat gebruikt was kunnen worden, met aanbeveling dien gevangene ten strengste te doen bewaken en zijne handelingen van zeer nabij te doen nagaan.

Hiermede zoude de zaak waarschijnlijk afgelopen zijn, althans voorloopig, ware het niet, dat vier dagen later (19 Mei 1829) de firma BAIN & Co. schriftelijk aan den Hoofd-Baljuw de teruggave van de haar toebehoorende plaat had verzocht, met bedreiging in beleefde bewoordingen van zich tot den Commissaris-Generaal te zullen wenden, indien haar verzoek niet werd ingewilligd.

Dit gaf den Hoofd-Baljuw, die nog onbekend was met de beschikking van den Commissaris-Generaal, aanleiding op denzelfden dag aan

de Regeering nadere bevelen te verzoeken, welke hem den 22sten Mei daaraanvolgende verstrekt werden en luiden:

1°. het noodige te verrichten ter voldoening aan de boven omschreven beschikking, met last ter zake nader te rapporteeren;

2°. de bewuste plaat aan den waarnemenden Luitenant-Gouverneur-Generaal op te zenden *);

3°. aan de firma BAIN & Co. mede te deelen, dat, bijaldien zij vermeende op de onder berusting van den Baljuw der Ommelanden zich bevindende plaat tot het afdrukken van bank-briefjes eenig recht van eigendom te bezitten, zij zich deswege tot de Regeering kon wenden.

De firma BAIN & Co. kende zich dat recht toe en richtte daarom een rekest aan de Regeering, houdende verzoek om teruggave van haren eigendom.

Zij kreeg de plaat terug, want deze is in den boedel van haren chef door een zijner bedienden aangetroffen, maar op welke wijze de teruggave van Regeeringswege is geschied, zulks blijkt niet.

Weder in het bezit van haren eigendom geraakt, maakte de firma daarvan toch geen gebruik. Waarschijnlijk vernam zij het een en ander nopens de zienswijze der Regeering omtrent haar voornemen en, wetende, dat het

*) Zulks is den 18den Juli 1829 geschied.

geene zaak was die zienswijze te trotseeren, zag zij van hare plannen tot de uitgifte van papieren geld af. Misschien ook was BLANDFORT toenmaals de eenige op Java, die, niet alleen koperen platen kon graveeren, maar ook van dergelijke platen afdrukken wist te maken; en deze werd sedert te veel op de vingers gezien, dan dat hij ook in dat opzicht de firma BAIN & Co. zoude kunnen helpen.

Hoe dit zij, papieren geld van de veel besproken firma heeft nooit in Nederlandsch-Indië gecirculeerd.

Van 1854 tot October 1866 bestond eene leemte in het Ned.-Indische papieren geld, doordien de van gouvernementswege uitgegeven recepissen van *f* 1.— en van *f* 5.— waren ingetrokken en de Javasche Bank de bevoegdheid nog niet bezat om papieren geld van minder waarde dan *f* 10.— uit te geven.

Deze leemte wilde in 1861 de te Batavia gevestigde naamlooze vennootschap DE NEDERLANDSCH-INDISCHE ESCOMPTO MAATSCHAPPIJ aanvullen en tevens hare operatie-middelen op voordeelige wijze vermeerderen door de uitgifte van papieren geld, de waarde van *f* 2.50 en *f* 5.— vertegenwoordigende, waartoe zij de

volgende biljetten deed aanmaken. 1)

A. Een biljet van $9\frac{1}{2}$ bij $7\frac{1}{2}$ centimeter, bevattende binnen een sierlijken rand op een gestreept veld:

Serie C.
Nommer 2564.

f 5.—

Ontvangen van **Ƴoonder** de Somma van Vijf Gulden
INDISCH COURANT, om tegen intrekking dezès weder uit
te betalen.

BATAVIA, 10 September 1861

DE NEDERLANDSCH-INDISCHE ESCOMPTO-MAATSCHAPPIJ.

De Commissaris,

Directeuren,

Serie C. *N^o* 2564

In de vier hoeken van den rand het cijfer 5, in het midden van de boven- en benedenrand: BATAVIA, tusschen: Nederlandsch-Indische—Escompto-Maatschappij, op de zijwanden links en rechts: *Nederlandsch Indische Escompto Maatschappij*. In het midden van het biljet bevinden zich op ongestreepte ondergrond de letters NIEM en in de linker benedenhoek het cijfer 5. Behalve de handteekeningen en de nummers is het geheel met wijnroode inkt gedrukt op licht blauw getint papier.

B. Een biljet van geheel gelijken vorm doch met zwarte inkt gedrukt op licht grijs, getint

1) De hooge kosten aan de afbeelding dezer biljetten verbonden, alsmede de wetenschap, dat daarvan nog eenigen in omloop kunnen zijn, hebben ons doen besluiten deze afbeeldingen niet te doen vervaardigen.

papier, eveneens gestreept, doch met verandering van de cijfers: 5 in $2\frac{1}{2}$.

Gretig maakte het publiek van dit nieuwe betaalmiddel gebruik, al beweerde ook een spotvogel, dat de letters: N. I. E. M., op de biljetten voorkomende, niet beteekenden: NEDERLANDSCH-INDISCHE ESCOMPTO MAATSCHAPPIJ, maar Never I Expect Money.

Reeds in 1859 schijnt die Maatschappij bedacht te zijn geweest op de uitgifte van biljetten aan toonder, want in haar verslag over 1860 zegt zij: „in den loop des jaars heeft het bestuur opnieuw in rijpe overweging genomen, in hoeverre de uitgifte van papier à *f* $2\frac{1}{2}$ en *f* 5 aan Toonder, ontvangbaar binnen acht dagen na zicht, zoowel ten gerieve van het publiek, als ten bate der Maatschappij zoude kunnen strekken. Het bestuur gelooft, dat daarin evenveel waarborg voor het publiek zoude bestaan als in bank-biljetten; niettemin heeft het gemeend de zaak in verdere overweging te mogen houden tot een geschikter tijdstip.”

Dat tijdstip was volgens het bestuur in de laatste helft van 1861 aangebroken, toen het in de Bataviasche nieuwsbladen de navolgende advertentie liet plaatsen:

„De behoefte aan klein, papieren geld, welke zich na de intrekking der recepissen op Java

doet gevoelen, heeft het bestuur der NED. IND. ESCOMPTO-MAATSCHAPPIJ op het denkbeeld gebracht eene proeve te nemen, in hoeverre eene uitgifte van op vertoon betaalbare biljetten van f 5 en f $2\frac{1}{2}$ geschikt zou wezen om aan die behoefte eenigermate te voldoen.

„Tot uitvoering van dit denkbeeld zijn voorloopig aangemaakt en zullen in de eerste dagen van de maand September worden verkrijgbaar gesteld f 100,000 (een honderd duizend gulden), verdeeld, als volgt:

„15,000 biljetten, elk van f 5, gestempeld met de handteekening van den kommissaris, D. T. PRYCE, en van directeuren; en

„10,000 biljetten, elk van f $2\frac{1}{2}$, gestempeld met de handteekening van den kommissaris, D. J. BIJLEVELD, en van directeuren.

„Mocht de wenschelijkheid tot verdere uitgifte later blijken, dan zal van die uitgifte door middel der nieuwsbladen mededeeling worden gedaan.

„De biljetten zullen dagelijks (Zon- en feestdagen uitgezonderd) verwisselbaar zijn ten kantore der Maatschappij van 's morgens 10 tot 's namiddags 1 ure." *)

*) Zie o. a. de *Javasche Courant* van 31 Augustus en 14 September 1861 en de *Java Bode* van 31 Augustus en 4 September 1861 No. 70 en 71. — Van het voornemen om de biljetten „binnen acht dagen na zicht" betaalbaar te stellen is alzoo afgezien.

In het verslag der ESCOMPTO-MAATSCHAPPIJ over het jaar der uitgifte van de biljetten, deelde de directeur nopens de aanvankelijke met die uitgifte verkregen resultaten het navolgende mede: „ik ben nu genaderd tot den laatsten maatregel, door het algemeen bestuur in het afgelopen jaar genomen; ik bedoel de uitgifte van biljetten aan toonder, betaalbaar op zicht.

„Als feiten, daarop betrekkelijk, constateert het algemeen bestuur, dat die uitgifte in November 1861 het aanvankelijk bepaald cijfer van *f* 100/m had bereikt, zooals blijkt uit de daarvan opgemaakte en door commissarissen geteekende proces-verbalen. Onder ultimo December 1861 was daarvan slechts een zeer klein bedrag in de kas teruggevloeid en heeft ook bij voortduring de inwisseling slechts hoogst zelden plaats.

„Uit dit feit vermeent het algemeen bestuur te mogen afleiden, dat het publiek met den maatregel is ingenomen en het juiste oogenblik tot uitgifte, — bepaald gebleken behoefte, — gekozen is.

„Overigens verklaart het algemeen bestuur, dat het evenzeer doordrongen was van de doeltreffendheid, als van de wettigheid van den maatregel, in verband tot de Statuten der Maatschappij, en twijfelt het geen oogenblik,

of hare aandeelhouders zullen daarmede overeenstemmen.

„Tot waarborg eener gereede inwisseling wordt steeds 30 pCt. van het uitgegeven bedrag in wettige betaalmiddelen gereserveerd.

Het voordeel, dat daaruit voor de Maatschappij zal kunnen voortvloeien, zal eerst met het nu ingetreden boekjaar [1862] eenigszins merkbaar zijn.”

Dat voordeel is echter voor de ESCOMPTO-MAATSCHAPPIJ nimmer groot geweest, want al spoedig maakte de Regeering een einde aan hare uitgifte van biljetten.

Immers, hoezeer die uitgifte in \pm 3 maanden, hoofdzakelijk te Batavia, gelukte en het publiek aldaar gaarne van de biljetten gebruik maakte, al kon het daarmede bij 's Lands kassen niet te recht, toch gingen ook uit datzelfde publiek stemmen op, welke den maatregel der ESCOMPTO-MAATSCHAPPIJ afkeurden.

Zoo vindt men reeds in de *Java-bode van 16 November 1861, No. 92* een stuk, geteekend A., waarin o. a. gewezen wordt op de omstandigheid, dat de ESCOMPTO-MAATSCHAPPIJ, ingevolge hare Statuten, geene circulatie-, maar eene escompto- en beleenings-bank was en derhalve met de uitgifte van biljetten aan toonder, volgens dien anonymus, de bepalingen harer Statuten had overschreden. Indien de Regeering

bij de oprichting van de ESCOMPTO-MAATSCHAPPIJ (1857) geweten had, dat men voornemens was eene volledige bank op te richten, dan zoude zij ongetwijfeld de concept-acte niet goedgekeurd hebben; want de uitgifte van biljetten aan toonder was in Nederlandsch-Indië een monopolie, toegekend aan de Javasche Bank, zoo al niet *ipsis verbis*, dan toch stilzwijgend.

De onbekende schrijver van dit stuk noemde de uitgifte van biljetten aan toonder door de ESCOMPTO-MAATSCHAPPIJ eene onvoorzichtigheid, welke de ontbinding dier Maatschappij zoude kunnen ten gevolge hebben. Bestond werkelijk behoefte aan de door haar beproefde uitgifte van muntbiljetten, dan moest zij, zoo spoedig mogelijk, hare Statuten veranderen en daarop de bewilliging der Regeering trachten te erlangen. „Dat houden wij,” gaat hij voort, „voor de eenige, mogelijke voorwaarde, waaronder zij een duurzaam en uitgebreid crediet voor haar papier verwachten kan. Want, zoolang het publiek niet recht weet, waaraan zich te houden, zoolang zal de proeve als mislukt te beschouwen zijn. Thans schijnt de maatschappij nog geen gevaar te dreigen, doch, zoodra zij in staat is met een waar bank-kapitaal te werken en de Javasche Bank op den achtergrond geraakt door het groot worden van hare jongere en vrije zuster, dan zal de Regeering

wel van haar recht gebruik maken, en het aan de Javasche Bank verleende privilegie handhaven.

„Het kan niet missen, of zulks zoude nadeelig èn voor het algemeen èn voor de ESCOMPTO-MAATSCHAPPIJ zelve zijn, en daarom herhalen wij, dat wij niets liever zouden zien dan eene regeling, die het werken van beide banken in het belang van het algemeen gedooft, — iets, wat wij nu voor eene onmogelijkheid houden.”

Nevens deze, verhieven zich nog andere stemmen, ook in Nederland, waarom de Regeering, die van oordeel was, dat vrije, door haar niet gecontroleerde emissie-banken voor Ned. Indië gevaarlijk waren, in Maart 1863 de ESCOMPTO-MAATSCHAPPIJ uitnoodigde hare uitgifte van muntbiljetten te staken en de uitgegevene in te trekken, — een wenk, welke voor die Maatschappij genoeg was om geen enkel biljet haar kantoor meer te doen verlaten.

Inmiddels had deze Maatschappij, vernemende, hoe de Regeering over hare handelwijze dacht, reeds in 1862 een einde gemaakt aan de uitgifte harer biljetten, zooals blijkt uit haar verslag over het jaar 1863, waarin o.a. voorkomt:

„In het vorige verslag deelde de directie mede, dat met de uitgifte van escompto-bons aan toonder niet verder zoude worden voortgegaan. Sedert heeft zij tengevolge eener

pertinente aanschrijving van het Gouvernement 1) tot de intrekking zelve moeten besluiten en werd daaraan gelijdelijk voldaan, met het gevolg, dat het nog in omloop zijnde bedrag op ultimo December 1863 slechts *f* 6.697.50 bedroeg. Ofschoon het aan twijfel onderhevig is, in hoeverre het Gouvernement rechtens de uitgifte dier bons zoude kunnen verbieden, en de directie hare bezwaren daartegen in eene uitvoerige memorie aan de Regeering heeft kenbaar gemaakt, zoo heeft zij toch vermeend aan den wensch der Regeering te moeten toegeven, aangezien dit gepaard ging met eene bedreiging van legale opheffing der maatschappij, waaraan de directie haar niet mocht blootstellen²⁾. Aannemende zelfs, dat het Gouvernement daartoe niet zoude zijn overgegaan, zoo bestond het gevaar van intrekking door het Gouvernement zijner toestemming om de 4 % obligatiën der Maatschappij als borgtocht voor comptabele ambtenaren te doen strekken; 3) en aangezien dit het levensbeginsel der Maatschappij vormt, mocht de directie dit niet in de waagschaal stellen."

1) Die pertinente aanschrijving bestond slechts, zooals wij boven zagen, uit eene uitnoodiging.

2) Van zoodanige bedreiging is wel sprake geweest, maar zij is nimmer officieel aan de ESCOMPTO-MAATSCHAPPIJ medegedeeld. De woorden van het verslag: „die gepaard ging” enz. zijn derhalve minder juist gekozen.

3) *Indisch Staatsblad*, 1858, No. 114.

Allengs verdwenen sedert uit de circulatie nagenoeg alle biljetten welke niet reeds in 1863 ingewisseld werden, zoodat daarvan nog in wandeling, althans nog niet ingewisseld, waren: opult^e. Dec. 1864 voor eene waarde van *f* 2.687,50

"	"	1866	"	"	"	"	1.212,50
"	"	1867	"	"	"	"	1.117,50
"	"	1868	"	"	"	"	1.077,50
"	"	1869	"	"	"	"	1.047,50
"	"	1870	"	"	"	"	1.030,—
"	"	1871	"	"	"	"	1.002,50
"	"	1872	"	"	"	"	997,50
"	"	1873	"	"	"	"	980,—
"	"	1874	"	"	"	"	962,50
"	"	1875 6	"	"	"	"	957,50
"	"	1877	"	"	"	"	955,—
"	"	1878 80	"	"	"	"	950,—
"	"	1881	"	"	"	"	947,50
"	"	1882 93	"	"	"	"	945,—
"	"	1894	"	"	"	"	945,—

Verreweg het grootste gedeelte der biljetten, welke laatstgenoemde waarde vertegenwoordigen, is ongetwijfeld verloren geraakt. Zij zijn dan ook uiterst zeldzaam geworden en komen thans hoofdzakelijk slechts in enkele verzamelingen van papieren geld voor.

Batavia, Dec. 1894.

Mr. J. A. VAN DER CHIJS.

Le Jeton dans les Comptes des maîtres des Monnaies du duché de Brabant.

Aux XVIIe et XVIIIe siècles.

„Les jetons, dont l'origine en Belgique re-
„monte au XIVe siècle, ne furent pendant
„longtemps que de petits monuments en argent
„ou en bronze qui avaient un usage déterminé;
„à partir du règne de Charles-Quint on se
„plut à y rappeler par une allégorie un grand
„événement du temps. Ils sont intéressants au
„point de vue du dessin et du plus ou moins
„de goût que l'artiste a mis dans la compo-
„sition de l'emblème, mais ils ne peuvent ser-
„vir d'objets d'étude pour qu'on se fasse une
„idée des progrès des graveurs dans l'art
„du bas-relief.” 1)

Cette appréciation de PINCHART ne nous
semble pas de la dernière exactitude. D'abord,
il y a tout lieu de croire, que les jetons à compter,

1) *Histoire de la gravure des médailles en Belgique* p.p. 74—75.

tout au moins ceux que l'on désigne sous le nom de jetons bannaux, existaient, dans les Pays-Bas, bien avant le XIVe siècle. Ce n'est pas non plus avec Charles-Quint qu'apparaît, sur le jeton, des sujets allégoriques; cet usage remonte, tout au moins, à la seconde moitié du XVe siècle: témoins certains jetons de la minorité de Philippe le Beau. Du reste, ces allégories n'ont pas toujours trait à des faits importants, comme le pense PINCHART, elles rappellent parfois des événements locaux, d'assez mince intérêt. Enfin, à notre avis, le jeton a, le plus souvent, un caractère artistique que l'on aurait tort de négliger.

D'ailleurs, il faut bien le dire, l'histoire numismatique du jeton aux Pays-Bas est encore à faire. En effet, l'*Historie der Nederlandsche Vorsten*, de VAN MIERIS, tout comme sa continuation, l'*Histoire métallique des XVII provinces des Pays-Bas* de GÉRARD VAN LOON, ne sont que des histoires politiques illustrées ou, si l'on préfère, complétées par la reproduction de médailles, de nombreux jetons et de quelques monnaies.

Quant au *Jeton historique des dix-sept provinces des Pays-Bas* du DOCTEUR DUGNOLLE, c'est un simple catalogue dénué de toute critique, et, dans lequel, les jetons sont classés, un peu au hasard, par ordre chronologique. De toute autre valeur est le *Penningkundig Repertorium* de M. J. DIRKS; malheureusement,

il a le grand défaut de n'être qu'un supplément aux ouvrages déjà parus sur la matière. 1)

Le „Standard work” manque donc encore et cela faute d'éléments suffissants pour l'établir; car, si le lieu et la date d'émission des jetons sont le plus souvent connus, si l'on est parvenu dans bien des cas à expliquer leurs figurations, à déterminer les administrations, les offices, les personnages pour lesquels ils ont été frappés, les faits historiques ou anecdotiques auxquels ils font allusion, on ne sait rien, ou presque rien, concernant leur fabrication proprement dite.

En quel nombre ces milliers de jetons divers ont-ils été forgés? Quel était leur aloi, leur prix de revient? Quels artistes en ont gravé les coins? Voilà toutes questions qui attendent, et attendront longtemps encore peut-être, leurs solutions. Ces solutions ne sont, en effet, guère faciles à trouver. Il faudra pour y réussir dépouiller les comptes des diverses Monnaies des Pays-Bas, les comptes de recettes et dépenses des provinces et des villes, fouiller les archives de la chambre des Comptes, du Conseil des Finances, etc., etc.

1) Tels que la *Beschrijving van Nederlandsche Historie-Penningen, ten vervolge op het werk van Mr. GERARD VAN LOON*, uitgegeven door de Tweede Klasse van het Koninklijk-Nederlandsch Instituut van Wetenschappen, Letterkunde en Schoone Kunsten; les publications de GÉRARD VAN ORDEN, du comte de NAHUY, etc.

Il faut avouer qu'il y a là de quoi faire reculer le plus archarné chercheur et qu'on ne peut guère espérer voir de sitôt un numismatiste entreprendre, de propos délibéré, une pareille oeuvre de bénédictin, d'autant que l'importance du résultat ne semble guère en proportion du travail à dépenser.

Si donc, nous voulons que la publication d'une histoire numismatique du jeton aux Pays-Bas devienne oeuvre faisable, il faut, dès à présent, que chacun en facilite l'établissement, en fournissant à l'auteur le plus possible de matériaux d'archives. C'est pour prêter d'exemple que nous avons relevé dans les comptes des maîtres des Monnaies du Brabant, en fonctions aux XVIIe et XVIIIe siècles, les quelques paragraphes relatifs à la fabrication des jetons. Comme ces documents sont des pièces officielles, il y a tout lieu de présumer que les jetons, dont mention y est faite, ont été gravés par les tailleurs des fers attachés aux divers hôtels monétaires du duché ou par les graveurs généraux, lorsqu'il en existait. Cette remarque a son importance, surtout lorsqu'il est possible de fixer à quels jetons, connus en nature, se rattachent les renseignements fournis par les comptes. C'est d'ailleurs cette identification qui constitue le côté délicat de la question; aussi, loin de nous, la prétention de parvenir à sur-

monter cette difficulté; nous laisserons ce soin à ceux de nos confrères qui ont fait du jeton une étude spéciale. Notre seule ambition est de leur fournir quelques renseignements utiles.

ALPHONSE DE WITTE.

Bruxelles, octobre 1895.

Règne des Archiducs Albert et Isabelle.

1598—1621.

Atelier d'Anvers.

I. COMPTE D'ADELAÏDE PAUWELS, veuve de Pierre Sinck, du 2 avril 1598 au 31 janvier 1600, établi tant en son nom qu'en celui de son fils Gérard.

Tailleur des fers: JOOSE VAN STEYMOELEN.

Vanden wercke vanden Silveren leggelt.

De voorscreven meesters hebben noch bin-

nen den voorseyden tydt doen wercken ende munten een Silvere leggelt, houdende elff penningen vyff greyn fyns silvers in alloy, de quantiteyt van hondert achtien merck drye onchen ses ingelssen waer van bevonden syn aen sisalien seven merck thien ingelssen ende in de busse negen penningen, sisalien affgetrogen ende negen penningen om de assaye te maecken wegende 1^c negen ingelssen, rest hondert elff marck een onche seven ingelssen ende nae dat den assayeur generael behoorlicke assay daeraff heeft gemaect is die bevonden comende vuyten viere te houdene elff penningen V greyn $\frac{VII}{VIII}$ deel ende alsoe te goet $\frac{VII}{VIII}$ deel van een greyn ende overmits 'tselve by den assayeur particulier oock te goet bevonden, is ergo hier: niet.

Vande wercken vande goude Saygelt van Vyftich stuvers.

De voorscreven meesters hebben noch binnen den voorseyden tydt doen wercken ende munten aen goude Saypenningen houdende achtien caraten fyns goudts in alloy ende van LXXVII stucken ende een quaert der selver inde snede int troisse merck de quantiteyt van negen hondert XXXVIII penningen waer van bevonden syn aen sisalien hondert LXV penningen ende inde busse seven penningen, sisa-

lien affgetogen ende ses penningen wegende XIII ingelssen XII aes $\frac{III}{III}$ om de assaye te maecten rest VII^c LXVII penningen die geconverteert int gewichte maecten negen merck seven onchen acht ingelssen negenthien aes ende alsoe ses penningen daer van syn afgetogen ende bevonden verschaelt syn te schaers int gewichte eenen ingelssen drye aes $\frac{I}{III}$ op elck merck wercks beloopt opt heel werck thien ingelssen dertich aes tot een hondert dryentnegentich guldens twee stuyvers d' merck vallet XIII gul. III st. 1 myte.

Vanden wercke vanden goude Saygelt van XXX Stuyvers.

De voorscreven meesters hebben noch binnen de voorgenoemdden tydt doen wercken ende munten aen goude Saypenningen houdende achtien caraten fyns gouts in alloy ende van hondert achtentwintich stucken ende $\frac{III}{III}$ der selver inde snede int troyse merck de quantiteyt van negen hondert tweeentwintich penningen waer van bevonden syn aen sisalien een hondert dryentachtig penningen ende inde busse acht penningen sisalien affgetogen ende seven penningen om de assay te maecten rest seven hondert tweendertich penningen deselve geconverteert int gewichte brengen vuyt vyff merck vyff onchen negen ingelssen eenen-

twintich aes ende alsoe seven penningen daer van syn afgetogen ende bevonde te schaers int gewichte twee ingelssse dertich aes op elck merck werck beloopt opt heel werck sesthien ingelssen XXII aes, ten pryze van hondert XCIII guldens II stuyvers $\frac{1}{2}$ d'merck beloopt XX gul. II st. XL myten.

Vande wercke vande silvere Saygelt.

De voorscreven meesters hebben noch binnen den voorseyden tydt doen wercken ende muntten aen silvere saygelt houdende thien penningen fyns silvers in alloy de quantiteyt van twee hondert negentich merck vier onchen waer van bevonden syn aen sisalien XLIX merck drye onchen ende in de busse eenendertich penningen sisalien affgetogen ende eenendertich penningen wegende vier onchen II ingelssen drie aes om de assay te maecken rest IIe XL merck vier onchen ende alsoe XXXI penningen daer van syn afgetogen de welcke bevonden syn te schars int gewichte een ingelssen vier aes op elck merck wercks beloopt opt heel werck een merck vyff onchen thien ingelssen XVIII aes, ten pryze van XVIII guldens dmerck beloopt: XXX gul. VIII st. XXXVI myten.

Archives générales du royaume de Belgique. Chambre des Comptes, registre n°. 17896.

Les „silveren leggelt” dont il est question dans ce compte sont vraisemblablement les jetons frappés à Anvers, en 1599, pour le Bureau des Finances au nom de l'Infante Isabelle, duchesse de Brabant. VAN LOON, édit. franç., T. I, p. 511, n. 6; édit. holl., T. I, p. 524. — DUGNOLLE, n°. 3463—65. — Catalogue DE COSTER, n°. 287. 1)

Un bon exemplaire d'argent du cabinet de l'État belge pesant 5 grammes et un marc Troyes valant, d'après CHALON, 244 gr. 752, ces jetons auraient donc été frappés au nombre d'environ 5440.

Quant aux „Saygelt”, il n'y a pas de doute possible, ce sont les jetons d'inauguration des archiducs. C'est, d'ailleurs, sous cette appellation spéciale que sont désignés, le plus souvent, dans les comptes monétaires les jetons destinés à être distribués au public, lors de l'inauguration du Souverain.

Les „Saygelt” en or d'Albert et Isabelle sont de deux espèces ayant respectivement pour valeur intrinsèque cinquante et trente sols. Il en fut livré 767 exemplaires de la première espèce et 732 de la seconde. Pour ce qui est des jetons d'argent, on en connaît de trois modules différents, il est donc impossible avec les données fournies par le compte d'ADELAÏDE PAUWELS de déterminer leur nombre.

Au sujet des jetons d'or d'inauguration nous devons encore faire une remarque. Bien que le compte de la Monnaie d'Anvers, constate la frappe de deux sortes de jeton d'or pesant, en chiffres ronds, 3 gr. 20 et 1 gr. 90, le cabinet de l'État belge en possède trois ayant respectivement pour poids: 7 gr. 60, 3 gr. 16 et 1 gr. 85. Les deux premiers correspondent, comme diamètre au plus grand et au plus petit des jetons d'argent publiés par VAN LOON, édit. franç., T. I, p. 522, n°. 1 et 3; le troisième a des dimensions moindre. (Diam. = 0,24 au lieu de 0,27.) Nous le reproduisons en tête de ce chapitre. Que déduire de tout cela, sinon que les deux plus petites pièces du cabinet de l'État sont, les poids le prouvent, les jetons officiels et que la pièce de 7 gr. 60 est tout simplement le produit d'une fantaisie numismatique obtenue à l'aide des coins du plus grand des jetons d'argent. Nous ne voyons pas d'autre explication possible.

ROMBAUT DE RAZIÈRES, que M. PINCHART qualifie de graveur général, est l'auteur des poinçons et des coins matrices d'un des jetons d'or et d'un des jetons d'argent: „Item, XVI augusti 1599, by lasten „ende vuyt vrachte van sekere missyve van de Generaels van Haere „Hoocheden munte, gemaect die pointsoonen ende munt-yzers van „twee sorten van saye-penninck, d'een van silver ende d'ander van

1) Tous les jetons décrits dans le catalogue DE COSTER sont d'argent. DUGNOLLE au contraire donne le plus souvent les exemplaires de cuivre.

„gout." Le graveur particulier de la Monnaie d'Anvers n'aurait donc eu qu'à reproduire ces modèles.

II. COMPTE DE CORNELIS DE LETTER, du 18 février au 10 juin 1600.

Tailleur des fers: JOOSE VAN STEYNMOLEN.

Anderen ontfanck vanden wercke vande Silvere leggelt.

De voornoempde meester heeft noch binnen den voorscreven tydt doen wercken ende muntten aen silvere leggelt houdende elff penningen vyff greyn fyns silvers in alloy, de quantiteyt van XXVII merck III onchen, aen sisalien een marck vyff onchen ende inde busse drye penningen sisalien affgetogen ende drye penningen om de assaye te maecten, rest XXV merck VI onchen XVIII $\frac{1}{2}$ ingelssen ende nae dat behoorycke assaye daer aff by den assayeur generael gemaect is geweest, is die bevonden comende vuyten viere deen dander te houden elf penningen vyff greynen ende $\frac{XIII}{XXXII}$ deel van een greyn ergo hier nyet.

Archives générales du royaume de Belgique. Chambre des Comptes, registre n°. 17897.

1) „Specificatie van den wercken gedaen by ROMBAUT RASIÈRES, „ysersnyder van der munte." Archives générales du royaume de Belgique. Chambre des Comptes, collection des acquits. Revue belge de num., T. XI, p. 380.

Faut-il voir dans ces pièces les jetons du Bureau des Finances émis, à Anvers, en 1600? VAN LOON, édit. franç., T. I, p. 531, édit. holl., p. 544 — DUGNIOLLE, nos. 3501—3503. — Catalogue DE COSTER, n°. 300. On verra par l'étude des autres comptes, qu'il est permis de répondre affirmativement à cette question. Il a été frappé environ 1320 exemplaires d'argent. 1) Les poids de ces jetons varient, en effet, de 4 gr. 76 (collection VANDEN BROECK) à 4 gr. 80 (collection VAN DIJK VAN MATENESSE).

III. COMPTE DE CORNELIS DE LETTER, du 10 juin 1600 au 10 mars 1601.

Tailleur des fers: JOOS VAN STEYNMOLEN.

Vanden wercke vanden Silvere leggeldt insgelycx gemaectt voor haere voorscreven hoocheydt ende heeren van de finantie.

De voorscreven muntmeester heeft noch doen maecken ende muntten in silvere leggeldt voor heure voorscreven hoocheyden, de quantiteyt van XXXVII mercken XVII $\frac{1}{2}$ ingelssen daer aff syn geweest aen sisalien twee merck drye onscen ende inde busse drye penninghen om d'assaye te maken, rest neth XXXIII mercken vyff onscen vyff ingelssen die syn bevonden by den assayeur generael just in alloy maer overmidts byden billeten vanden assayeur particulier daerop genomen is remedie van een greyn fyn silvers op elck merck ende dat den

1) Il est à noter que les comptes monétaires ne font qu'exceptionnellement mention de la fabrication de jetons de cuivre, ce qui ne veut pas dire qu'il n'en a pas été frappés chaque fois que des jetons d'argent ont été forgés.

voorscreven meester daeraff gehouden is te betalen ten profyte van heure hoocheden deen helft volgende den inhoudt van syne instructie bedragende die voorscreven helft op heel werck XVII greyn een quart die maken, tot XXI gulden d'merck 1 £ V s. VII myten.

Archives générales du royaume de Belgique. Chambre des Comptes, registre n°. 17897.

Ici, le doute n'est pas possible, nous nous trouvons en présence du jeton du Bureau de Finances à la date 1601. Il est au type de celui qui a été émis en 1600. DUGNOLLE n°. 3523. — Catalogue DE COSTER, n°. 318.

IV. COMPTE DE CORNELIS DE LETTER, du 10 mars 1601 au 13 avril 1602.

Tailleur des fers: JOOS VAN STEYMOLEN.

Vanden wercken vanden Silveren dicke penningen 1) ende leggelt insgelycx gemaect voor haere hoocheden ende heeren vanden finantien.

Den voorscreven muntmeester heeft alnoch doen maken in voorscreven dicken penningen een en dertich marc thien engelssen ende in voorscreven leggelde XXXVIII marck seven onsen zeventhien en een halff engelssen, compt tsaemen tseventich marck seven en een halfen

1) Ces „dicke penningen” ne sont autre chose que des monnaies de poids fort auxquelles les membres du Conseil des Finances, etc., avaient droit à l'apparition d'un type monétaire nouveau.

engelssen hieraff syn geweest scissalien drye marc vier onsen de welcke affgetrocken ende twee onsen twelff en halff engelssen om dma-ken vande assayen rest LXVI marcq een onse XV engelssen ende soo voorscreven penningen ende leggelt deen deur dander genomen syn bevonden by den assayeur generael just in in alloy, compt daerom hier voor . . nyet.

Archives générales du royaume de
Belgique. Chambre des Comp-
tes, registre n°. 17897.

Il s'agit toujours des jetons du Bureau des Finances. Le type reste le même, le millésime seul change. DUGNOLLE, n°. 3542—44. Il n'est pas possible, cette fois, de fixer le nombre de pièces frappées puisque la quantité des marcs d'oeuvre mentionnée comprend, en même temps, l'émission de forts deniers et la frappe des jetons.

V. COMPTE DE CORNELIS DE LET-
TER, du 13 avril 1602 au 31 mai 1603.

Tailleur des fers: JOOS VAN STEYNMOLEN. 1)

Anderen ontfanck vanden Silveren leggelt.

Dese voornoemde meester particulier heeft noch binnen den tyde deser rekeninge doen wercken ende munten in silveren leggelt voor myne Eer: heeren vanden finantien van elff penningen vyff greyn fyns silvers in alloy de

1) L'orthographe de ce nom varie sans cesse dans les comptes que nous avons sous les yeux.

quantiteyt van dryendertich marcken daer van geweest syn sisalien twee merck vyff oncen ende inde busse vier penningen welcke sisalien affgetrocken ende een halff onse om d'assaie te maecken rest dertich merck vier oncen thien engelsen, maer alsoe de selve syn bevonden byden assayeur generael te goet in alloy van een greyn compt daer voor hier: nyet.

Archives générales du royaume de Belgique. Chambre des Comptes, registre n°. 17897.

Les auteurs que nous avons consultés ne donnent pas le jeton du Bureau des Finances pour l'année 1603. Il est, probablement, au même type que ceux des années 1600, 1601 et 1602, puisque celui au millésime 1604 (DUGNOLLE n°. 3593—3594) l'est encore.

VI. COMPTE DE CORNELIS DE LETTER, du 24 mars 1604 au 14 mai 1605.

Tailleur des fers: JOOS VAN STEYNNEMOELLEN.

Anderen ontfanck van Silvere leggelt.

Den voirscreven meester heeft noch doen maecken ende munten silvere leggelt voer mynne Eer. heeren vander finantien die quantiteyt van LXXII merck VII onssen VII½ ingelschen daeraff geweest syn aen sisalien drye merck vyff onssen ende inde busse VII penningen deselve affgetrocken rest LXIX merck ende syn bevonden by den assayeur generael te schaerts in alloy op elck merck drye VIIIe

deelen van een greyn ende alsoe opt heel werck
 eenen penninck twee greyn ten prouffyte van
 huere hoocheden die beloopē ten pryse van
 XXI guldens XVII st. dmerck de somme
 van XXXIX st. XXI myten.

Archives générales du royaume de
 Belgique. Chambre des Comptes,
 registre n°. 17897.

Avec l'année 1605, le jeton du Conseil des Finances change de type. Au lieu des bustes affrontés des archiducs et d'une Foi ailée serrant trois épis; on voit, d'un côté, une Victoire s'avancant, une clef et une palme dans les mains, vers un autel gardé par la Paix et, de l'autre côté, l'écu aux armes des archiducs, couronné et entouré du collier de la Toison d'or. (VAN LOON, édit. franç., T. II, p. 21; édit. holl., T. II, p. 21. — DUGNIOLLE, n°s. 3597—3598.)

VII. COMPTE DE CORNELIS DE LETTER,
 du 8 juin 1605 au 31 mars 1606.

Tailleur des fers: JOOS VAN STEYNNEMOELĒN,

*Anderen ontfanck geprocedeert ter causen
 van Silvere leggelt ende andere dicke Schenkpenninghen. 1)*

Desen selven muntmeester heeft noch doen
 wercken ende munten in silvere leggelde ende
 andere dicke penninghen zoe voer zyne hoocheyt
 ende myne Eer. heeren vander finantien die
 quantiteyt van een ende vyftich mercken twee

1) Schenkpenning, denier de présent, de schencken, donner, faire présent. Il s'agit encore ici de monnaies de poids fort.

onssen eenen ingelschen ende drye quaert daeraff geweest in sisalien ses merck vier onssen ende inde busse een vande voirscreven penningen ende vier van den voirschreven leggelde, welcke sisalien affgetrocken ende die penninghen omt maecken vande assaye generaele, rest net XLVIII merck drye onssen thien ingelschen ende alsoe die voorschreven penninghen zyn bevonden byden assayeur generael te schaers in alloy een quaert van een greyn op elck merck ende dyen volgende opt heel werck te schaers elff greyn die maecken a ladvenant van XXI guldens XVIII stuyvers: XVI stuyvers.

Archives générales du royaume de Belgique. Chambre des Comptes, registre n°. 17897.

Le jeton du Bureau des Finances pour l'année 1606 est le même que celui qui a été frappé en 1605. (DUGNOLLE n°. 3608-3610. — Catalogue DE COSTER, n°. 348.)

VIII. COMPTE DE DOMINIQUE WOUTERS, du 1er avril 1606 au 7 septembre 1607.

Tailleur des fers: JOOS VAN STEYNNEMOLEN.

Anderen ontfanck van dicke penningen ende legghelt penningen van silver.

Desen rendant heeft noch doen munten in dicke penningen ende leggeldt van silver XLIX

marck III onsen XVII engelsen daeraff geweest syn in scissalien III marc een onse XV engelsen ende inde busse eenen dicke peninck ende vyff leggelt penningen welcke scissalien ende voerschreven penningen afgetrocken om dmaecken van assaye blyft net XLVI marck die welcke syn bevonden by den assayeur generael schaers in alloye deen voor dander gecomen $\frac{III}{VIII}$ deel van een greyn compt over t'heel werck XVII greyn I quaert die maecken aladvenant van XXI guldens XVII stuyvers dmarck de somme van : I gul. VI st. VIII myten.

Archives générales du royaume de
Belgique. Chambre des Comptes,
Supplément, registre n°. 48273.

IX. COMPTE DE DOMINIQUE WOUTERS, du 7 septembre 1607 au 4 septembre 1609.

Tailleur des fers: JOOS STEYNNEMOELLEN.

Silvere leggelt.

Den voorschreven muntmeester heeft noch doen wercken ende munten in silvere leggelt voor myne Eer. heeren van der finantien soo voor d'Jaer XVIe acht als XVIe negen die quantiteyt van vyffentsestich marck een onse VI engelschen daeraff geweest zyn in scissalien een

marck vyff onsen X engelschen ende inde busse VII penninghen welcke scisalien afgetrocken zynde ende die voorschreven VII penningen omt maecken vande assaye generael rest LXII marck II onsen XIII engelschen maer alzo t voorschreven leggelt just is bevonden in alloy compt daer omme alhier daer voere . nyet.

Archives générales du royaume de Belgique. Chambre des Comptes, registre n°. 17898.

Il est fort difficile de déterminer les jetons auxquels ces deux derniers comptes font allusion. En effet, nous ne connaissons pas de pièces marquées de la main d'Anvers, pour les années 1607, 1608 et 1609 à la légende ordinaire employée par le Bureau de Finances. Dès lors, à moins de nouvelles découvertes, il n'y a guère que les jetons aux bustes affrontés des archiducs, variés de revers et offrant respectivement les légendes: RESPICE · FINEM, 1607 (DUGNOLLE, n°. 3622), — MODERATIO · 1608 (DUGNOLLE, n°. 3631) — SAPIENTIA DVCE · 1609 (DUGNOLLE n°. 3647) qui puissent convenir. Ils ont tous le même droit, ce qui permet de les considérer comme appartenant à un même groupe, à une même famille de jetons. L'une des pièces reproduites par VAN LOON, édit. franç., T. II, p. 57, n°. 3, année 1609, pourrait aussi entrer en ligne de compte. Dans le doute nous nous abstenons de nous prononcer d'avantage; les éléments nous font d'ailleurs défaut pour arriver à une solution définitive.

X. COMPTE DE DOMINIQUE WOUTERS, du 4 septembre 1609 au 4 mars 1611.

Tailleur des fers: JOOS VAN STEYNNEMOELEN.

Silvere leggelt.

Den voirschreven muntmeester heeft noch

doen maecken ende munten in silvere leggelt voer minne Eer. heeren vander Finantien soe voer d'Jaer XVIe thiene ende elf die quantiteyt van LXIX marc VI onssen daeraff geweest syn in scissalien een marc ende inde busse vyff penningen om het maecken vander assayn, rest net LXVIII marck V onssen V engelschen die welcke syn bevonden te schaers in alloy op elck marc vyff XXXII deel van een greyn maer volgende die billeten vanden assayer particulier daer over gegeven soe moet den muntmeester betaelen over elck marc een VIIIe deel van een greyn ende alsoe overt' heel werck acht ende een halff greyn die maecken a ladvenant van XXI guldens XVIII stuyvers fyns de somme van: XII st. VIII myten.

Archives générales du royaume de
Belgique. Chambre des Comptes.
Supplément n°. 48274.

Ici encore les jetons à la légende si explicite GECT. DV BVREAV DES FINANCES manquent, aussi bien pour 1610 que pour 1611. De tous les jetons publiés à ce jour, nous ne voyons pour ces deux années, que les n°. 3664 et 3670 de DUGNOLLE (VAN LOON, édit. franç. et holl. T. II. p. 66 et p. 74) ayant entre eux assez de similitude pour pouvoir, faute de mieux, se rapporter à l'extrait du compte de DOMINIQUE WOUTERS.

XI. COMPTE DE DOMINIQUE WOUTERS, du 1er Octobre 1612 au 30 avril 1613.

Tailleur des fers: JOOS VAN STEYNNEMOELLEN.

Silvere leggelt voor myne heer vander finantien.

Van desen leggelde heeft den voorschreven muntmeester laten maken ende munten alle scissalien afgetrocken synde XXXVIII marc III onsen die bevonden syn byden assayeur generael te schaers in alloy van dry VIIe deelen van een greyn op dmarck ende alsoo in alloy te schaers over t'heel werck XIII greynen maeckende a l'advenant van XXIII guldens II stuvers dmarck de somme van: I Gul. XI st. XLII myten.

Archives générales de royaume de Belgique. Chambre des Comptes, Acquits liasse, n°. 3575bis.

Les jetons sur la fabrication desquels nous venons de donner quelques renseignements sont de l'année 1613. Voilà tout ce que nous pouvons en dire 1) pour le moment.

XII. COMPTE DE DOMINIQUE WOUTERS, du 2 novembre 1613 au 12 juillet 1614.

Tailleur des fers: JOOS VAN STEYNNEMOELN.

Ten lesten heeft den voorschreven muntmeester doen maken in silveren leggelt voor myne Eer. heeren van de finantien alle scis-

1) Voyez: DUGNOLLE, n°. 3697. VAN LOON, T. II, édit franç., p. 90, édit. holl., p. 89.

salien afgecort synde XXXIX marc V oncen die bevonden syn te schaers in alloy over dmarck dry VIIIe deelen van een greyn compt alsoo te schaers in alloy over de voorseyde quantiteyt XIII greynen ende dry quaert makende ten advenante van XXIII guldens twee stuyvers dmarc fyns de somme van: 1 gul. III st. XXXI myten.

Archives générales du royaume de Belgique. Chambre des comptes, Supplément n°. 48272.

XIII. COMPTE DE DOMINIQUE WOUTERS, du 1er avril 1615 au 11 avril 1616.

Tailleur des fers: JOOS VAN STEYNNEMOELLEN.

Ander vuytgeven ter saeken vant Silvere leggelt gedistribueert onder de heeren van de finantien.

Item noch heeft desen rendant betaelt in handen van AMBROSIUS VAN ONCLE, raedt ende rentmeester generael vande finantien van hunne hoocheyden de somme van derthien hondert tweendertich guldens thien stuyvers en halven waer op dat beloopende de legpenningen soe van silver als coper die gedistribueert syn geweest onder die voorschreven heeren van de finantien dezen loopenden Jaere XVI ende

XVI naer breeder vuytwysen vanden brief van descharge daer van synde gegachetteert ende geteeckent al soo 't behoort in date den V^{en} february XVI^c XVI hier overgegeven aldus vuyt crachte vanden selven die voorschreven. . XIII^c XXXII^{re} gul. X st. VI d^{rs}.

Archives générales du royaume de Belgique. Chambre des Comptes, registre n°. 17899.

XIV. COMPTE DE DOMINIQUE WOUTERS, du 1er avril 1617 au 31 mars 1618.

Tailleur des fers: JOOS VAN STEYNNEMOELLEN.

Item den voorschreven muntmeester heeft noch gemaect voor de heeren vande finantie silveren leggelt de quantiteyt van eenenveertich marck drye oncen negenthien ende een halff engelschen.

Ende in cooperen leggelt gemaect by den voorschreven muntmeester vier hondert marck.

Archives générales du royaume de Belgique. Chambre des Comptes, registre n°. 17901.

Comme on le voit, il est bien difficile, pour ne pas dire impossible, de déterminer tous ces jetons. Seul, M. VAN DIJK VAN MATENESSE qui depuis plus d'un demi siècle se livre à l'étude de ces souvenirs métalliques, pourrait peut-être y réussir. Aussi nous bornerons nous à cette seule réflexion, qu'il est probable que les jetons du

Bureau des Finances pour les années 1613, 1614, 1616 et 1618 offrent une certaine similitude de type avec ceux qui furent frappés au cours des années précédentes. Dès lors, il semble logique, de diriger les recherches parmi les jetons aux bustes conjugués des archiducs et parmi ceux qui offrent l'écu couronné de ces princes.

Atelier de Bruxelles.

COMPTE DE PIERRE VAN DER HEYDEN, du 23 octobre 1619 au 29 janvier 1621.

Tailleur des fers: BALTHAZAR LAUREYS.

Anderen ontfanck van Silveren leggelt.

Den voorschreven muntmeester heeft noch doen maecken ende munten in silveren leggelde van XI D^{rs} V greyn fins silvers in alloy die quantiteyt van t'zeventich marck, scisalien ende de penningen vande busse affgetrocken synde ende syn bevonden byden assayeur generael te schaers in alloy van derthyen sesthyende deelen van een greyn op elck marck bedraegende op de voorschreven quantiteyt twee penninghen acht greyn ende dry quart fyns silvers ende a l'advenant van dryentwintich gulden het marck fyns compt alhier de somme van: IIII gul. XI st. 1te.

Archives générales du royaume de Belgique. Chambre des Comptes, registre n°. 17999.

Comme jeton portant la tête d'ange de Bruxelles, nous ne connaissons, pour l'année 1620, que la pièce décrite par VAN LOON, édit. franç. et holl., T. II, p. 130; DUGNOLLE, n°. 3760—68; Catalogue DE COSTER, n°. 411, et sur laquelle se voient les bustes conjugués des archiducs et, au revers, une ancre sous un foudre. Un bel exemplaire de la collection VAN DIJK VAN MATENESSE, pèse 5,10, il en aurait donc été frappé quelque chose comme 3360 exemplaires.

Nous n'avons rien trouvé concernant les jetons dans les comptes des maîtres des Monnaies de Maestricht et de Bois-le-Duc au temps d'Albert et Isabelle.

*
* *

En résumé, les documents que nous venons d'analyser donnent des renseignements assez circonstanciés sur la fabrique des jetons d'inauguration. Pour ce qui concerne les jetons du Bureau des Finances, ils établissent, d'une façon incontestable, qu'il en a été frappés, à Anvers pour les années 1599, 1600, 1601, 1602, 1603, 1605, 1606, 1607, 1608, 1609, 1610, 1611, 1613, 1614, 1616 et 1618; ce qui ne veut pas dire qu'il n'en existe pas pour d'autres années — nous en connaissons pour 1604 — certains comptes étant encore à retrouver.

Comme les documents fournis par les maîtres des Monnaies donnent la quantité de matières employée, il est facile de déterminer, comme nous l'avons fait pour quelques cas, le nombre de jetons émis. Il suffit pour cela de réduire en grammes la quantité de métal mis en oeuvre et de diviser par le poids le plus élevé des exemplaires retrouvés.

Les jetons des années, 1599, 1600, 1601, 1602, 1603, 1605 et 1606 sont connus, nous avons timidement tenté la détermination de ceux qui portent les millésimes 1607, 1608, 1609, 1610 et 1611, les quatre autres sont à rechercher.

Tous les jetons du Bureau des Finances ayant été fabriqués sous le contrôle direct des officiers de la Monnaie d'Anvers et partant du gouvernement, il n'est pas trop téméraire de supposer que les coins ont été gravés soit par le graveur général soit par le tailleur des fers attaché à l'Hôtel. Ils seraient donc peut-être l'oeuvre de JOSSE VAN STEYNNEMOELLEN, 1)

1) Le règlement, édicté en 1600, par les archiducs définit comme suit au point de vue de la fabrication monétaire, les fonctions du graveur général et celles du graveur particulier „Les premiers „devoient tailler tous les poinçons nécessaires et servans pour la „vure des coings à monnoyer, et d'iceux poinçons faire matrices „pour être livrées aux graveurs particuliers. Ceux-ci ont pour ou- „vrage de frapper sur ou avec les matrices qui leur ont été delivrés, „au moyen desquels poinçons ils frappent et gravent ensuite les coins „ou carrez à monnoyer à tel nombre qu'il faut.” En a-t-il été de même pour les jetons? Il semble que oui, si l'on en croit les réclamations faites par JACQUES ROETTIERS, le 5 Janvier 1752. Il proteste en effet „de ce que l'on me prend les prérogatives de ma charge, en „permettant que tous les jettous, que les villes et franc font faire, ce „fasse à Bruges que de tout tems n'ont jamais été faites que par „les graveurs généraux.” Divers documents prouvent cependant, et la réclamation de ROETTIERS l'établit au surplus que certains jetons n'ont pas eu pour auteur le maître général. Ces hauts fonctionnaires sont connus pour le XVIIIe siècle, il n'en est malheureusement pas de même pour le XVIIe.

Dans tous les cas le nom du graveur général, pour cette époque, n'est pas cité dans les comptes de fabrication.

Quant au jeton frappé à Bruxelles, en 1620, nous croyons avoir proposé à son égard une hypothèse fort acceptable. Certes, ces résultats ne sont pas bien considérables mais c'est cependant quelque chose, surtout si l'on considère que jusqu'ici on ne connaissait pour ainsi dire rien concernant la fabrication de ces nombreux jetons. Le règne de Philippe IV est d'ailleurs plus riche en renseignements.

ALPHONSE DE WITTE.

(A suivre)

Twee penningen van Koningin Wilhelmina.

Hoewel het geen stukken van hooge waarde zijn, willen wij toch even de aandacht vestigen op twee in het Buitenland geslagen gedenkpenningen, die betrekking hebben op onze Koningin of Haar beeltenis althans vertoonen.

1. H. M. de Koningin bezocht met H. M. de Koningin-Regentes op 9 Mei van het jaar 1895 de munt te Londen. Ter gedachtenis van dit feit werd een penning geslagen waarvan wij hier de beschrijving doen volgen:

Aan de voorzijde de naar links gewende buste van H. M. de Koningin van Engeland met kroon en sluier. Omschrift: Victoria. Dei. Gra. Britt. Regina. Fid. Def. Ind. Imp., (in de afsnede T. B.) Op de keerzijde, omringd door met een strik verbonden olijf- en eikenlooftak, H. M. — The Queen - of - Holland - visited - The Royal Mint — 9 May 1895. 22.8 gram. 29 mM. z.

Wanneer wij ons niet vergissen is er slechts een zeer klein aantal exemplaren dezer penning geslagen.

Zooals men weet, is het een gebruik, dat wanneer een vorstelijk persoon de „corporation of London” en de city bezoekt, er een medaille ter eere dier gebeurtenis wordt geslagen, daar H. M. onze Koningin niet *officieel* de city bezocht, is er echter geen medaille ter eere van Haar bezoek geslagen.

2. Op 9 Juni 1895 werd het Noord-Oostzee-Kanaal plechtig geopend, in tegenwoordigheid van de schepen van alle zeevarende volkeren. De graveur OERTEL te Berlijn, heeft bij die gelegenheid gedachtenis-medailles doen slaan met de beeltenissen der regeerende vorsten van al die natien en een opschrift in hun landstaal. Voor Nederland is deze penning aldus: Voorzijde: Buste der Koningin naar links gewend (nabootsing van het type der gulden van 1892). Omschrift: God bescherm onze Koningin WILHELMINA (ster). Keerzijde: Ter - herinnering - aan de plechtige - opening van het - Noord-Oostzee-Kanaal - Kiel 9 Juni - 1895. 21.5 gram. 34 m.M. z.

D. C.

Gedenkpenning uitgereikt aan Mr. G. N. de Stoppelaar.

(Zie Pl. II.)

Den 27^{en} Februari 1895, werd te Middelburg door een zeer groot aantal ingezetenen aan den hierboven genoemden beschermer van kunsten en wetenschappen aangeboden eene herinneringsmedaille in goud, zilver en brons, bij gelegenheid van zijn 70sten verjaardag, dien hij met zijne echtgenooten in zijne geboortestad mocht vieren.

Ofschoon meester in de rechten, koos hij van den beginne af een meer administratieven werkring en werd weldra Secretaris, later lid van den Raad van Middelburg, van welke stad zijn vader eens wethouder was.

In de vele betrekkingen die hij waarnam, was hij weldra de persoon op wiens kracht en ondernemingsgeest zich gaarne alles als op een middelpunt bewoog.

Het is hier de plaats niet om den lof van den jubilaris te verkondigen, noch op te sommen welke nuttige instellingen, Middelburg, door zijne groote liberaliteit aan hem te danken heeft, — wie meer hierover wenscht te weten, neme het tweede deel van F. NAGTGLAS „*Levensberichten van Zeeuwen*” bij de hand, — genoeg zij hier te vermelden welke corporatiën en besturen, — vereenigd tot eene commissie onder voorzitterschap van den heer J. J. DOORBOS, Secretaris de heer L. K. VAN DER HORST J.Jz. — den populaireren man bij zijn kroonfeest kwamen gelukwenschen. Het zijn de volgende:

Confrèrie van St. Sebastiaan, Kinderspeeltuin, Commissie tot het opsporen, het behoud en het bekend maken van de overblijfsels van kunst en oudheid in Zeeland, Commissie van Toezicht op het middelbaar onderwijs, Vereeniging Uit het Volk — Voor het volk, Volkszangschool, Schippersvereeniging „Schuttevaer,” Zeeuwsch Gen. der Wetenschappen, College van Burg. en Wethouders, de Kamer van Koophandel en fabrieken, Kunstmuseum, Vereeniging tot bevordering van het vreemdelingenverkeer in Walcheren.

Onnoodig hier bij te voegen dat de heer

DE STOPPELAAR deel uitmaakt van genoemde besturen.

Alhoewel de *numismatiek* niet bepaald beoefenende, heeft MR. DE STOPPELAAR als conservator van de stedelijke verzameling op het raadhuis, zich zeer verdienstelijk gemaakt in het bijeen brengen van een groot aantal munten en penningen op *Middelburg* betrekking hebbende.

Ook gaf hij onder meer in het licht eene zeer merkwaardige en uitvoerige verhandeling over den vermaarden eeuwenouden *Schuttershof van St. Sebastiaan te Middelburg*, een arbeid die dubbel mag gewaardeerd worden, omdat door een fellen brand de officiëele stukken van die confrèrie geheel zijn verloren gegaan.

In 1893 werd MR. DE STOPPELAAR tot buitengewoon en het jaar daarop tot gewoon lid van ons numismatisch genootschap gekozen.

De penning zelve bevat op de voorz. zijn goed gelijkend borstbeeld en face, doch eenigszins naar rechts ziende, versierd met de ridderskruizen van den Nederlandschen Leeuw en van de Eikenkroon.

De keerzijde heeft in een lauwerkrans het volgende opschrift:

MIDDELBURG'S
INGEZETENEN
AAN

MR. G. N. DE STOPPELAAR

1825 27 FEBRUARI 1895

Onder de lauwerkrans:

BEGEER UTRECHT

De gouden penning weegt 86 gram, meet 59 m.M. en is vervaardigd door de firma BEGEER in Utrecht, terwijl ook de ijzeren stempel het eigendom van den jubilaris is geworden.

Een prachtige, buitengewoon kunstvol bewerkte album op piedestal, vergezeld de feestmedaille.

DE REDACTIE.

Onuitgegeven munt van Batenburg.

Duit. Vz. De leeuw van Bronkhorst in een versierd en gekroond schild binnen een krans. Kz. Binnen een krans: BATEN — BVRGV — CVSA. Boven en onder dit opschrift: o * o. Deze duit mag als zeer zeldzaam beschouwd worden en is noch bij VERKADE, noch bij DE VOOGT beschreven. (Naar een vrij goed bewaard exemplaar in mijne verzameling).

Hilversum.

J. E. TER GOUW.

Les trouvailles de monnaies de l'année 1894.

Comme nous avons eu l'honneur de l'annoncer à la fin de notre article sur la trouvaille de Bois-le-Duc, nous publions maintenant la liste des trouvailles faites dans les Pays-Bas pendant l'année 1894. 1)

La valeur de cette liste sera plutôt administrative que scientifique, nous croyons pourtant qu'il est utile de combiner les renseignements épars afin qu'on puisse obtenir un aperçu aussi complet que possible des trouvailles.

Nous nous sentons persuadé que cette liste est loin d'être complète, un bon nombre de trouvailles nous échappe, soit que leur mention ne parvienne pas jusqu'à ceux qui s'y intéressent, soit que l'égoïsme et la cupidité les fassent disparaître si vite que possible dans le

1) *Tijdschrift voor Munt- en Penningkunde* 1895. II. p. 94.

creuset ou entre les mains des marchands, de nature peu communicatifs en cette matière.

Nous suivrons l'ordre géographique.

HOLLANDE MÉRIDIONALE.

1. Environs de Voorburg, près de la Haye.
- 114 après J. C. Aureus de Trajanus. Cohen. (Première édition) II p. 29 n°. 72.
- 167 " " " Moyen bronze de Lucius Verus. Cohen. II p. 29 n°. 184.
- 195 " " " Aureus de Septimus Severus. Cohen. III p. 260 n°. 234.
- 213 " " " Aureus de Caracalla. Cohen. III. p. 408 n°. 352.
- environ 284 Petit bronze de Magna Urbica. Cohen V. p. 367 n°. 12.
- 335—340 Petit bronze de Constantinus II. Cohen. p. 223 n°. 331.

Probablement ces monnaies sont pêchées avec la drague dans le canal, dit „Delftsche Vliet,” qui lie les villes de Leyde et de Delft, entre le pont dit „Hoornbrug” et la commune Leidschendam. Là où maintenant s'étend la campagne „Arentsburg” se trouvait aux temps des Romains le Forum Hadriani, un centre de commerce dans la province romaine. Déjà avant 1711 on y avait trouvé des monnaies romai-

nes 1) Dans les années 1827 jusqu'en 1833 le professeur REUVENS faisait des fouilles à cet endroit et on y trouvait un grand nombre de monnaies romaines, pour la plupart du temps de Hadrianus et de ses successeurs. Une partie de ces monnaies se trouve à Leyde dans le Musée des Antiquités. (Inventarisées A—R 1174^a—1174^{mm}.)

2. Près du „Delftsche Schouw” on a pêché avec une drague une monnaie romaine:

2 avant J. C. Denarius d'Augustus. Cohen (Première édition) p. 93 n°. 223.

3. A Vianen dans un jardin, dit „Batenerf,” a été trouvé un double gros, dit „Botdrager” d'Antoine de Bourgogne.

Ce jardin a fait partie des possessions de la célèbre famille des BREDERODE. Il paraît qu'on y trouve de temps en temps des monnaies.

4. A Scheveningen a été trouvé un grand nombre de monnaies du 18ième siècle. Des maçons ont fait cette trouvaille peu intéressante, du reste, dans un jardinet derrière une maison dans le „Waaigat” à Scheveningen.

Il paraît qu'à la fin du siècle passé, quand

1) VAN WIJN. *Historische avondstonden*. II p. 6.

ce „trésor” doit avoir été caché, habitait dans cette maison un des échevins de Scheveningen, BOUDEWIJN DE WITTE.

Les monnaies n'avaient aucune valeur numismatique ou historique et un aperçu très concis peut suffire. Ce furent en tout 1073 pièces, dont la plus ancienne fut un ducaton du Brabant de l'année 1618, la plus récente un florin d'Utrecht de 1794. La collection fut composée de pièces de trois florins et de florins de Gueldre, de florins des villes de Nimègue et de Zutphen, de pièces de trois florins et florins de Hollande, de pièces de trois florins, écus et florins de Westfrise, de pièces de trois florins, de double écus et d'écus de Zélande, de florins de Frise, de pièces de trois florins, écus et florins d'Utrecht, pièces de trois florins, écus et florins d'Overijssel, pièces de trois florins, écus et florins de la ville de Deventer, écus des villes de Kampen et de Zwolle, ducaton du Brabant, un florin de la compagnie des Indes Néerlandaises.

Il paraît que des monnaies ont été trouvées à Noordwyk-Binnen et à Lekkerkerk, mais nous n'en avons pas pu prendre connaissance.

HOLLANDE SEPTENTRIONALE.

5. Une trouvaille assez curieuse a été faite

dans l'île de Texel où l'on a trouvé deux monnaies byzantines :

527—565 après J. C. Solidus de Justinien I. Sabatier p. 177, n°. 3, avec AVGGGH.

Solidus de Justinien I. Sabatier p. 177, n°. 3, avec AVGGGΔ.

On a trouvé ces solidi dans le cimetière du petit village de Waal situé au milieu de l'île. Ce n'est pas la première fois qu'on a fait des trouvailles de monnaies dans ce village, déjà dans le siècle passé on a trouvé des médailles romaines. On peut consulter: „*Beschrijving van eenige oudheden gevonden in een tumulus . . . op het eiland Texel,*” door P. VAN CUYCK. Amsterdam 1780. p. 9 etc. „*Brieven over Texel, etc , uit de aantekeningen van wijlen den heere PIETER VAN CUYCK.* Delft 1789. p. 10 squ.”

6. A Monnikendam, ville morte du Zuiderzée, en novembre un équipe d'ouvriers était occupé à démolir un magasin, situé au port de la ville, et dans la façade duquel était placé comme un souvenir vivant de la grandeur à jamais évanouie du commerce florissant de Monnikendam au 16ième et 17ième siècle, une pierre calcaire ornée d'un navire dont les voiles étaient largement déployées et qui portait l'inscription „De Lisbonveerder.”

La dame à qui avait appartenu ce magasin

avait fait, en femme avisée, en vendant sa propriété la condition, que si l'on y trouva des monnaies, elle aurait droit à la moitié. Bien lui en fut! car un beau matin, quand les ouvriers furent occupés à faire descendre une poutre du toit, une pluie de cavaliers d'or commença à tomber sur la tête de ces gens émerveillés et gaiment surpris de cette bonne aubaine inattendue. Caché par une planche très mince on trouva dans la jointure de deux poutres une collection assez intéressante de cavaliers d'or et de ducats, dont nous faisons suivre la description :

PROVINCE DE GUELDRE.

- 1607 Cavalier d'or de Voogt n°. 121
 1607 Demi-cavalier d'or " " " 122
 1608 Cavalier d'or avec. †— . cf: de Voogt n°. 127
 1613 " " " †— . " " " 144
 1613 Demi-cavalier d'or " " " 145
 1615 Cavalier d'or avec GEL.—† . cf: de Voogt
 n°. 156
 1616 Demi-cavalier d'or de Voogt n°. 164
 1617 Demi-cavalier d'or avec GEL.†— . de
 Voogt n°. 172.
 1618 Cavalier d'or avec GEL.—† . cf.: de Voogt
 n°. 178. (2)
 1618 Demi-cavalier d'or avec CONF—OE .
 BELG . GEL . † . cf: de Voogt n°. 179.

- 1618 Demi-cavalier d'or avec CONFO — E .
BEL . GEL . † . cf: de Voogt n°. 179.
- 1619 Cavalier d'or avec 16—19 cf: de Voogt
n°. 185.
- 1619 Cavalier d'or avec .16. — .19. cf: de
Voogt n°. 185.
- 1619 Cavalier d'or avec .16—19. cf: de Voogt
n°. 185.
- 1619 Cavalier d'or avec .16—19. cf: de Voogt
n°. 185.
- Le 9 a été premièrement un 6.
- 1619 Cavalier d'or avec 1619. De Voogt nr. 185
Le 9 a été un 7.
- 1619 Cavalier d'or avec GEL . et . 16—19 . De
Voogt n°. 185.
- La 9 a été un 4.
- 1619 Demi-cavalier d'or avec CRESCVNT .
et 16—19 cf: de Voogt n°. 186.
- 1619 Demi-cavalier d'or avec GEL † . ^{R/v}
CRESCVNT . 16—19 . cf: de Voogt n°. 186.
- 1619 Demi-cavalier d'or avec CRESCVNT —
. 16—19 . cf: de Voogt n°. 186.
- 1619 Demi-cavalier d'or avec CONF — OE . cf:
de Voogt n°. 186.
- 1619 Demi-cavalier d'or avec CONF — OE
et . 16 . — . 19 . cf: de Voogt n°. 186.
- 1620 Cavalier d'or avec CONFO — E . BELG .
GEL — † . ^{R/v} . 16—20 . cf: de Voogt n°. 192.

rançaise.

numismatiques concernant

le Compiègne et de Me-

par M. PAUL BORDEAUX.

supplées à Limoges et à la

MARCHÉVILLE.

médaille satirique inédite avec

caractères runiques, par M.

ILL.

tion des monnaies du dauphin

(1410-1415), par M. ROGER VAL-

générale des monnaies au type chino-

le baron R. DE PONTON D'AMÉ-

ivre).

septembre-octobre 1895 :

ers monétaires de Clermont-Ferrand et

pendant la Ligue; le sceau de l'hôtel

monnaies de Riom, par M. PAUL BORDEAUX.

tion générale des monnaies du type chino-

par M. le baron R. DE PONTON D'AMÉ-

ivre). (À suivre.)

monnaies alexandrines, terre cuite du Fayoum

les seize génies de la statue du Nil, par M.

J. E. DUTILH.

numismatiques concernant le qua-

rnal et le patac de Provence et d'Avignon

supplés en 1414, par M. LOUIS BLANCARD.

**Inhoudsopgave der Tijdschriften die het Genootschap
in ruiling ontvangt.**

Revue belge de numismatique.

51e année (1895), IVe Livraison.

Un médaillon inédit de Philippe père, trouvé à Rome,
par M. F. GNECCHI.

Histoire numismatique du Barrois (septième article),
par M. MAXE-WERLY.

Deux monnaies frappées à Luxembourg par les archiducs Albert et Isabelle, par M. le Vte B. DE JONGHE.

Médaille uniface de Levinus Bloccenus a Burgh, par Mlle MARIE DE MAN.

L'oeuvre du médailleur Nicolas Briot en ce qui concerne les jetons (suite et fin), par M. J. ROUYER.

Méreaux de familles brugeoises Jean de Vleeschhouwer, chevalier, et Barbe de Witte, par M. le Bon BETHUNE.

Médaille religieuse et méreau de Notre-Dame de Miséricorde à Verviers, par M. A. DE WITTE.

Annuaire de la Société française.

Livraison juillet-août 1895 :

- I. État des connaissances numismatiques concernant les ateliers monétaires de Compiègne et de Meun pendant la Ligue, par M. PAUL BORDEAUX.
- II. Les francs à pied frappées à Limoges et à la Rochelle, par M. DE MARCHÉVILLE.
- III. Une curieuse petite médaille satirique inédite avec légende latine en caractères runiques, par M. CHARLES TRACHSEL.
- IV. De la détermination des monnaies du dauphin Louis 1er (1410—1415), par M. ROGER VALLENTIN.
- V. Description générale des monnaies au type chinonais, par M. le baron R. DE PONTON D'AMÉCOURT (A suivre).
- VI. Chronique.

Livraison septembre-octobre 1895 :

- I. Les ateliers monétaires de Clermont-Ferrand et de Riom pendant la Ligue; le sceau de l'hôtel des monnaies de Riom, par M. PAUL BORDEAUX.
- II. Description générale des monnaies du type chinonais, par M. le baron R. DE PONTON D'AMÉCOURT. (A suivre.)
- III. Monnaies alexandrines, terre cuite du Fayoum et les seize génies de la statue du Nil, par M. D. J. E. DUTILH.
- IV. Rectifications numismatiques concernant le quaternal et le patac de Provence et d'Avignon frappés en 1414, par M. LOUIS BLANCARD.

V. Chronique.

Revue suisse de numismatique.

THOMMEN, R. Ein Münzvertrag aus dem XV Jahrhundert.

VALLENTIN, ROGER. De la moneta blaffardorum.

HAAS, FR. Die Münzen des Standes Luzern.

GROSSMANN, TH. Berner Rollbatzen oder Plappart zu 24 Haller.

MAZEROLL, F. Dassier et Montesquieu.

M. Médailles suisses nouvelles.

Rivista italiana.

Anno VIII. fascicolo III.

GNECCHI, FRANCESCO. Appunti di Numismatica romana XXXV. Ancora intorno ai contorniatì. (Fig.)

GABRICI ETTORE. Contributo alla Storia della moneta romana da Augusto a Domiziano. (con una tav.)

MILANI, L. A. Monetina aurea col nome e col ritratto di Sesto Pompeo. (Fig.)

ROSSI UMBERTO Il Fiorino d'oro di Urbano V. (Fig.)

MOTTA EMILIO Documenti Visconteo-Sforzeschi per la storia della zecca di Milano. Parte IV. Periodo Sforzesco. (continuazione.)

Het muntwezen op Lombok.

Prof. MILLIES zegt: „Plus on avance vers l'est dans l'Archipel Indien, plus on peut observer que la civilisation va diminuant et cela se manifeste dans un de ses signes les plus distinctifs, dans l'usage de monnaies propres au pays” *).

Deze stelling is vooral op Lombok toepasselijk, dat, evenmin als Bali, ooit eigen munten gehad heeft. Heeft het oostelijk gedeelte van Java, met name Djangala en Madjapahit in Soerabaja den muntslag gekend, de Sultan van Soemanap op Madoera daarentegen liet op de in zijne handen komende munten slechts een kleinen stempel of dut slaan.

Volgens gevoelen van een mijner bekenden, die langen tijd op Madoera heeft doorgebracht, was dit stempelen niet eens de uitoefening van

*) H. C. MILLIES, *Recherches sur les monnaies des Indigènes* etc. p. 173.

eenig muntrecht, maar een waarborg, èn voor de echtheid èn van zijn eigendomsrecht op die geldstukken, evenals iemand doet, die zijn naam in zijn boeken stempelt.

Een particuliere brief uit Ampenam van het jaar 1850 meldt mij, dat destijds op Lombok grootendeels Chineesche koperen munten circuleerden, in het Maleisch pitjes, in de Balitaal Keppings, in het Engelsch, China cash en door de Hollanders pitjes of kasjes genoemd. Twee honderd pitjes, aan een touw geregen, heetten atak en vijf ataks bij elkander gebonden maakten één pekoe en 10 pekoes één bonkoes uit.

De gewone koers was 1000 pitjes voor een Spaanschen piaster of Amerikaanschen dollar, maar deze koers was afhankelijk van den grooteren of kleineren aanvoer van pitjes en dollars en van meer of minder aanvoer van en vraag naar producten. Onder de handelaren circuleerden sovereigns, Californisch goud en Nederl. Ind. recepispapier, maar de inboorlingen ontvingen alleen de dollars en de pitjes en bewaarden de eerste vooral als kleinooden in hunne kasten of lieten er sieraden van maken. De Chineesche munt werd meest door Engelsche en Javaansche schepen uit China aangebracht en diende om rijst in te koopen. De belastingen, die de inboorlingen aan den Radja opbrachten, werden in dollars berekend.

Een halve eeuw bijna later, volgens schrijven van een der officieren, die de jongste expeditie medemaakten, is de toestand niet veel veranderd. Alle geldstukken der wereld, mits van goud en zilver, groot van stuk en blinkend, worden nog in betaling aangenomen, en wel bepaald: Mexicaansche gouden onzas van 40 tot 60 gulden waarde, oude Spaansche goudstukken, gouden tientjes, sovereigns, Nederlandsche rijksdaalders en Mexicaansche dollars. In koper vindt men er de Chineesche pitjes of wang bollong, waarvan er 400 tot 600 op een gulden gerekend worden. Zij worden aan een touwtje geregen bij 200 stuks en heeten dan soekoe; drie zulke bosjes bij elkander gebonden heeten sa-tak. (Deze mededeeling verschilt van die hierboven en toch zijn beide even geloofwaardig; in een halve eeuw veranderen ook dáár namen en gebruik der zaken).

Bij den aanyang der expeditie wilden de Lombokkers noch guldens, noch kleine zilveren munten, noch centen aannemen, zij kenden er de waarde niet van. Toen zij met ons geld kennis maakten, rekenden zij somtijds 10 à 15 kepengs voor een dubbeltje; later gaven zij gaarne *f* 2.75 tot *f* 3.50 aan kwartjes en dubbeltjes voor éénen rijksdaalder. Tegenwoordig zijn zij zeer verzot op rijksdaalders, waarin ook de belastingen moeten voldaan worden.

De in omloop zijnde Chineesche pitjes of kepengs *) komen uit Singapore, Canton en Honkong; de koers is aldaar 1000 en op Lombok 1500 voor één rijksdaalder. Onze cent wordt gerekend op zes kepengs. Haantjesduiten of doewit ajam zijn niet meer gangbaar.

Een door bedoelden officier mij toegezonden seekoe, die 200 kepengs heette te bevatten, maar natuurlijk veel minder telt, bestaat uit munten van allerlei aard aan een koordje van bamboe-vezelen geregen. Door welwillende medewerking van den Heer JOH. W. STEPHANIK ben ik in staat gesteld van deze stukken de beschrijving te geven.

KEIZERRIJK CHINA.

Dynastie *Soeng II* 960 - 1278.

Keizer *Tsjeen-Tsoeng* 998 - 1022.

Lie, 21 - 22 mM. CHAUDOIR VII, 2; 3 ex.

Onzekere Chineesche lie met *jwan-foeng-*

toeng-pao. CHAUDOIR XLIX, 18; 3 „

*) „De kepeng is op Lombok en Bali een deel van het maatschappelijk kapitaal en wel een, dat eene overheerschende rol speelt.” *Soer. Hdbl.*, aangehaald in het *Algemeen Handelsblad, Nieuwe Amst. Cour.* van 13 April 1895.

In het *Bat. Nbl.* van 22, 23 en 26 Nov. 1895 (zie *Alg. Hdbl.* van 23 Jan. 1896) leest men: „De kepeng beheerscht (op Lombok) alles en is zoowat, wat de reis (sic) in Portugal is. Vraagt gij een Sassak naar de waarde van zijn paard, hij zal u antwoorden: 40.000 kepeng.”

Dynastie *Ts'ing* of *Ta-Ts'ing* (de groote Ts'ing) sedert 1644.

Sjie-Tsoe-Tsjang, keizer der Mand-sjoes, (in de noordelijke provincie Ljantong) verovert geheel China en sticht deze dynastie.

Keizer *Sjie-Tsoe-Tsjang* 1644—61.

Regeeringsnaam *Sjun-Tsjie*.

Lie, 25,5 m.M. BUSHELL, 2 1 ex.

Keizer *Sjeng-Tsoe-Dsjeen* 1662—1722.

Regeeringsnaam *K'ang-hie*.

Lie van Peking (prov. Tsjie-lie) - Kz. *pao-tsjwan*, d. i. Ministerie van Financiën.

Een ex. van 23 m.M., drie ex. van 28 m.M. WYLIE 57 Nr. 70. 4 „

Lie, nagebootst naar de voorgaande, 25 m.M. 1 „

Lie van Peking. Kz. *pao jwan*, d. i. Ministerie van Openbare Werken. 24 m.M.

W. 57 Nr. 71. 1 „

Lie van Tsie-nan-foe (prov. Sjang-toeng).

Kz. in 't Chineesch en in 't Mand-sjoersch: *toeng*, 28 m.M. W. 59. Nr. 89 1 „

Keizer *Koa-Tsoeng-Sjun* 1736—95.

Regeeringsnaam *K'jen-loeng*.

Lie van Peking. Kz. *pao tsjwan*. 22—25 m.M. W. 66. Nr. 115 22 „

Lie van Peking. Kz. <i>pao jwan</i> . 23—25 mM. W. 66. Nr. 116	8 ex.
Lie van Pao-ting-foe (prov. Tsjie-lie). 24 mM. W. 67. Nr. 129	1 „
Lie van T'ai-jwan-foe (prov. Sjan-si). 24 mM. W. 67. Nr. 123	1 „
Lie van Nan-tsjang-foe (prov. Kjang-sie). 26 mM. W. 67. Nr. 126	1 „
Lie van Hang-tsjoe-foe (prov. Tsjee-kjang). 24 en 25 mM. W. 66. Nr. 118	2 „
Lie van Sie-ngan-foe (prov. Sjen-sie). 23 mM. W. 68. Nr. 131	1 „
Lie van Tsjing-toe-foe (prov. See-tsjwan). 24—26 mM. W. 67. Nr. 124.	4 „
Lie van Kwee-lin-foe (prov. Kwang-sie). 25 mM. W. 67. Nr. 122	2 „
Lie van Joe-nan-foe (prov. Joe-nan). 24.5—26 mM. W. 67. Nr. 119	13 „
Lie, nagebootst naar de voorgaande, 22 mM.	1 „
Lie van Kwee-jang-foe (prov. Kwee-tsjoe). 24 mM. verg. BUSHELL Nr. 30	1 „
Lie van Kwang-tsjoe-foe (prov. Kwang- toeng). 25 mM. W. 67. Nr. 130	1 „
Lie van?, muntplaats onleesbaar	1 „
Keizer <i>Dsjeen-Tsoeng-Joei</i> , 1796—1820. Regeeringsnaam <i>Kja-K'ing</i> .	
Lie van Peking. Kz. <i>pao tsjwan</i> . 22.5— 24.5 mM. W. 71. Nr. 137	2 „

- Lie van Peking, als voren, doch op de
Kz. een punt boven het vierkant gat,
23,5 mM. BUSHELL 26 1 ex.
- Lie van Peking. Kz. *pao jwan*. 23—24
mM. W. 71. Nr. 138 3 "
- Lie van Soe-tsjoe-foe (prov. Kjang-soe).
24,5 mM. W. 71. Nr. 139 1 "
- Lie van Hang-tsjoe-foe 23 mM. W. 71.
Nr. 140 1 "
- Lie van Kwang-tsjoe-foe 26 mM. W. 72.
Nr. 151 1 "
- Lie van Kwee-lin-foe 23 en 24 mM. W. 71.
Nr. 144 2 "
- Lie van Joe-nan-foe 25 en 26 mM. W. 72.
Nr. 154 4 "
- Keizer *Hsuan-Tsoeng-Tsjeeng* 1821—50.
Regeeringsnaam: *Tao-Kwang*.
- Lie van Peking. Kz. *pao tsjwan* 22—23
mM. W. 73. Nr. 155 3 "
- Lie van Peking. Kz. *pao jwan* 22,5 mM.
W. 73. Nr. 156 1 "
- Lie van Hang-tsjoe-foe 22,5 mM. W. 73.
Nr. 158 1 "
- Lie van Woe-tsjang-foe (prov. Hoe-pee).
24 mM. W. 74. Nr. 164 1 "
- Lie van Joe-nan-foe, 25,5 mM. W. 74.
Nr. 167 2 "

Lie van Peking. Kz. <i>pao jwan</i> . 23—25 mM. W. 66. Nr. 116	8 ex.
Lie van Pao-ting-foe (prov. Tsjie-lie). 24 mM. W. 67. Nr. 129	1 „
Lie van T'ai-jwan-foe (prov. Sjan-si). 24 mM. W. 67. Nr. 123	1 „
Lie van Nan-tsjang-foe (prov. Kjang-sie). 26 mM. W. 67. Nr. 126	1 „
Lie van Hang-tsjoe-foe (prov. Tsjee-kjang). 24 en 25 mM. W. 66. Nr. 118	2 „
Lie van Sie-ngan-foe (prov. Sjen-sie). 23 mM. W. 68. Nr. 131	1 „
Lie van Tsjing-toe-foe (prov. See-tsjwan). 24—26 mM. W. 67. Nr. 124.	4 „
Lie van Kwee-lin-foe (prov. Kwang-sie). 25 mM. W. 67. Nr. 122	2 „
Lie van Joe-nan-foe (prov. Joe-nan). 24.5—26 mM. W. 67. Nr. 119	13 „
Lie, nagebootst naar de voorgaande, 22 mM.	1 „
Lie van Kwee-jang-foe (prov. Kwee-tsjoe). 24 mM. verg. BUSHELL Nr. 30	1 „
Lie van Kwang-tsjoe-foe (prov. Kwang- toeng). 25 mM. W. 67. Nr. 130	1 „
Lie van?, muntplaats onleesbaar	1 „
Keizer <i>Dsjeen-Tsoeng-Foei</i> , 1796—1820. Regeeringsnaam <i>Kja-K'ing</i> .	
Lie van Peking. Kz. <i>pao tsjwan</i> . 22.5— 24.5 mM. W. 71. Nr. 137	2

Daarentegen komt het mij vreemd voor, dat er geene enkele Japansche munt in deze soekoe gevonden wordt, daar de Japansche kasjes veelvuldig in omloop waren en waarschijnlijk nog zijn. Om een bewijs te noemen: in 1699, bijv. werden voor rekening van 't Gouvernement 1.920.000 stuks uit Japan ontboden en op Java in circulatie gebracht, om te voorzien in 't gebrek aan klein geld; mogelijk zijn zij door de duiten geheel verdrongen.

Aan 't slot van dit artikel betuig ik mijn bijzonderen dank zoowel aan den Heer JOH. W. STEPHANIK voor zijne uitvoerige verklaring, als aan den Luitenant der Inf. V. D. W. voor zijne belangrijke bijdrage tot de Ned-Indische numismatiek.

HILVERSUM.

J. E. TER GOUW.

**Gedenkpenningen ter herinnering aan het
bezoek van HH MM. de Koninginnen aan de
Zuidelijke Provinciën 15—24 Mei 1895.**

De zuidelijke provinciën van ons land werden in het voorjaar van 1895 vereerd met een bezoek van H.M. de Koningin en H.M. de Koningin Weduwe Regentes; met Noord-Brabant, kwam de hoofdstad 's Hertogenbosch het eerst aan de beurt op 15 en 16 Mei, en op den 18^{den} Mei genoot het nijvere Tilburg het voorrecht H.H. M.M. te mogen ontvangen.

Ter herinnering aan eene uitvoering van Noordbrabantsche liefhebberij-, harmonie- en fanfare gezelschappen aldaar op dien dag gegeven, werd een gedenkpenning geslagen.

No. 1. Vz. De borstbeelden der beide Koninginnen in profiel.

Kz. In het midden in vier regels: AAN H.H. M.M. — DE KONINGINNEN — 18 MEI 1895 — TILBURG, door een zwaren eiken- en

mirten krans, met linten samengebonden, omgeven. Daarom heen in een rand: × HERINNERING PROVINCIALE HULDEBETOOGING 1) × NOORDBRABANTSCHER LIEFHEBBERIJ HARMONIE- EN FANFAREGEZELSCAPPEN. Naast de krans: SPERLING. Zie plaat III.

In mijne verzameling in verguld koper, met oog en ring, 50 mM. muntmeter STEPHANIK.

Van dit Vorstelijk bezoek werd ook een gedenkpenning geslagen.

No. 2. Vz. Gelijk de hiervoor beschrevene.

Kz. In het midden in een cirkel als *omschrift*:
HERINNERING AAN HET BEZOEK 18
MEI 1895, voorts in vier regels: VAN — H.H. M.M.
DE — KONINGINNEN — AAN TILBURG, door een
zwaren eiken- en mirtenkrans met linten samengebonden omgeven. In mijne verzameling in verguld koper met oog en ring, 50 mM. muntmeter STEPHANIK 2). Zie Plaat III.

Ook te Maastricht werd ter herinnering aan de voor deze stad zoo heugelijke dagen de volgende gedenkpenning geslagen.

No. 3. Vz. Het rechts gewend borstbeeld der Koningin met loshangend haar, in rijk geborduurd gewaad en met een parelsnoer om

1) Voor BETOONING.

2) Beiden verkrijgbaar bij HENRI VINKS, in gouden en zilveren werken te Tilburg, Heuvelstraat, No. 1123.

den hals, op den schouder E. ALARD. *Omschrift:*
WILHELMINA KONINGIN DER NEDER-
LANDEN.

Kz. Het met de hertogelijke kroon gedekte,
gevierendeelde wapen van Limburg ¹⁾ tusschen
twee lauwertakken, daaronder: ALARD—MAASTR.
Omschrift: DE KONINGINNEN BEZOEKEN
LIMBURG . 20—24 MEI 1895 . zie Plaat III.

Goud, zilver, zilver verguld, brons, brons
verzilverd en brons verguld, mM. 42, munt-
meter STEPHANIK ²⁾).

M. A. S.
H.

1) 1 Limburg, in zilver een leeuw met gesplitste staart van keel,
gekroond en genageld van goud. 2 Gulik, in goud een leeuw van
sabel, getongd en genageld van keel. 3 Hornes, in goud drie jacht-
horens van keel beslagen van zilver. 4 Gelre, in lazuur een gouden
leeuw, gekroond van goud en getongd van keel. Hartschild als Nr. 1.

2) Vervaardigd in de werkplaatsen van den Heer C. I. BEGEER
te Utrecht en verkrijgbaar bij den Heer E. ALARD te Maastricht,
Grootte staat Nr. 16.

**Gildepenning van Abraham Hildernisse, deken van het
timmermansgilde te Middelburg.**

Niet onaardig is het te weten, dat er nog gildepenningen bestaan, waarvan men, om het zoo eens te noemen, de latere wandelingen voor een groot deel kent en waarvan men met zekerheid kan getuigen, dat dit zelfde exemplaar een paar eeuwen geleden aan den toenmaligen deken van het gilde heeft toebehoord.

Dit is het geval met een gildepenning, die, na in de laatste jaren aucties en kooplui gepasseerd te hebben, ten laatste het eigendom is geworden van den heer G. CUMONT, te Brussel.

Het merkwaardige van dezen penning nu, bestaat daarin, dat hij gewikkeld was in een beschreven papier dateerende uit de 18^e eeuw, waarop, volgens mededeeling van den heer CUMONT, aan de buitenzijde te lezen staat:

Penning uit den boedel van A. M. VAN HUIJEN WED. SECURIUS.

Gemeen onder hare erfgenamen volgens schieding 30 April 1790.

Aan de binnenzijde vindt men vermeld, dat de penning in 1671 aan ABRAHAM HILDERNISSE heeft toebehoord, toen ter tijde deken van het timmermansambacht te Middelburg, terwijl een uitvoerig familieregister verklaart hoe de penning achtereenvolgens aan de WED. SECURIUS is ten deel gevallen.

De penning zelve is niet zeldzaam, het is de gewone zeer fraaie geel koperen van de timmermans alhier, afgebeeld in het standaardwerk van J. DIRKS over *Noord-Nederlandsche gildepenningen plaat LXX No. 45*.

De voorzijde vertoont St. Jozef met een passer in de rechter- en een maatstok in de linkerhand tusschen TIMMERMANS AMBACHT.

De buitenrand heeft tot *omschrift*: M ABRAHAM HILDERNISSE · DEKEN · A° 1671.

De keerzijde heeft in het veld zeven verschillende timmermanswerktuigen.

Omschrift: * LOVIJS · IOLIJT · OVDEN · DEKE · ERASMVS · BEDLO · BELEED .

In geen enkel opzicht wijkt hij van de bestaande penningen af, behalve dat het gilde-

nummer er op ontbreekt, wat voor een dekenpenning ook geheel onnoodig was.

Vóór het jaar 1671 waren hier reeds twee andere timmermans gildepenningen in gebruik geweest; zij dragen de jaartallen 1594 en 1630; in genoemd jaar evenwel schijnt de penning met omschrift ABRAHAM HILDERNISSE deze vervangen te hebben. Bij die gelegenheid is hij zeker aan den deken slechts in koper en aan den overdeken in zilver, als huldeblijk uitgereikt. Deze laatste hoogst zeldzame afslag bevindt zich in mijne eigene verzameling.

Behalve de vermelding dat de penning van ABR. HILDERNISSE afkomstig is, bevatte het manuscript nog een familieregister, dat over meer dan 100 jaren loopt en dat ons opheldert aan wie dat koperen familiestuk achtereenvolgens heeft toebehoord.

ABR. HILDERNISSE nu, behoorde in zijn tijd tot eene deftige familie, immers een heer REIMERT HILDERNISSE, gestorven in 1728, wordt als schepen der stad Veere vermeld, terwijl eene juffrouw ARIESIA H. onder eene fraaie tombe in de groote kerk aldaar begraven ligt.

Nog kent men een zekereren ISAAC H., die als teekenaar en wiskundige eenige vermaardheid had, en van wiens hand vele teekeningen van oude kasteelen op Walcheren zijn bewaard gebleven.

Onze ABR. HILDERNISSE *) had, zooals wij uit het manuscript lezen, eene dochter, MAGDALENA, die getrouwd is geweest met ISAAC SPELDERNIEUW. Zij hadden twee kinderen, ANDRIES en JOSINA.

ANDRIES SPELDERNIEUW huwde met S. D. THOBIASSEN en liet slechts eene dochter na. Deze, CORNELIA genaamd, werd de vrouw van Mr. PIETER BUTEUX. Zij hadden bij hun overlijden de volgende zonen: PIETER, JACOB ANDRIES, REINIER JAN, ISAAC CORNELIS en CORNELIS BUTEUX.

De penning is na den dood van ANDRIES SPELDERNIEUW niet aan diens dochter CORNELIA ten deel gevallen, doch is naar zijne zuster JOZINA SPELDERNIEUW teruggegaan, die gehuwd was met JOOST VAN HUIJEN — VAN UIJEN'S zijn thans nog in Middelburg bekend, maar VAN HUIJEN'S niet meer. Zij waren de ouders van eene dochter, ANNA MARIA, die de echtgenootte is geworden van DANIEL SECURIUS.

*) Zeer waarschijnlijk behoorden allen tot een geslacht dat naar den naam te oordeelen zeker afstamde van het op den rechter Schelde oever, niet ver van Bergen op Zoom, gelegen dorp van dien naam. Op het einde der 15 eeuw is het echter door eene overstroming geheel verdrongen, zoodat er van den polder niet veel meer dan eene kleine hoogte is overgebleven.

(V. D. AA. *Aardrijksk. Woordenboek*).

Nog heden ten dage wonen in Middelburg verschillende families van dien naam, grootendeels tot den welvarenden neringdoenden stand behoorende.

Zij sterft in 1788 op 75 jarigen leeftijd kinderloos en liet al hare bezittingen na aan de vijf kinderen van hare nicht CORNELIA SPELDERNIEUW, gehuwd met Mr. PIETER BUTEUX.

Onze eerste ABR. HILDERNISSE was dus de bet overgrootvader van moederszijde van die vijf erfgenamen van de wed. SECURIUS.

Hier eindigt het manuscript en er wordt niet vermeld wie van de vijf neven BUTEUX den penning heeft geërfd.

Van al die personen is ANDRIES SPELDERNIEUW nog al een bekende persoonlijkheid geweest.

Hij was behalve Equipagemeester der O. I. Compagnie ook nog waardijn aan de munt van Zeeland gedurende 1751—1758.

Wat nu de vijf zonen van Mr. P. BUTEUX betreft, hier wijkt het document belangrijk af van het familieregister dat bijgehouden is door de nog te dezer stede wonende familie BUTEUX.

Dit aanzienlijke geslacht is uit het noorden van Frankrijk afkomstig vanwaar het misschien ten gevolge van geloofsvervolgingen is gevlucht.

Dat familieregister nu, spreekt in plaats van vijf, slechts van twee zonen, PIETER en ISAAC CORNELIS *).

*) Ik ben deze inlichtingen verschuldigd aan de welwillendheid van den Heer P. S. BUTEUX, burgemeester van Oost- en West-Souburg.

De oudste PIETER, huwde in 1792 met eene aanzienlijke dame te dezer stede, Mej. GODIN, die zelve van een Vlaamsch of Brabantsch geslacht afkomstig was. Hij was schepen en raad der stad en representeerde in 1814, de Vereenigde Nederlanden op de Grootte Vergadering te Brussel.

Hoe het nu komt, dat de penning te Brussel op eene publieke veiling is verkocht geworden is niet uit te maken, misschien heeft P. BUTEUX in den Franschen tijd herhaalde malen in Brussel verblijf gehouden en bestaat de mogelijkheid dat het familiestuk toen in handen van een Belgischen verzamelaar van munten en penningen is gekomen, zooals hij dit op het oogenblik ook nog is.

De andere broeder ISAAC CORNELIS, was langen tijd raad der stad Goes.

Van de drie overige broeders, wordt zooals ik reeds heb aangehaald in het familieregister geen melding gemaakt; zij komen ook niet voor in het grootte werk van A. A. VORSTERMAN VAN OIJEN „*Stam en Wapenboek van aanzienlijke Nederlandsche familiën.*”

Wat hiervan de reden kan zijn geweest, is mij niet recht duidelijk, immers toevalligerwijze met een ander doel de Middelburgsche courant van het eerste jaar der Bataafsche vrijheid, het jaar 1795, doorbladerende, vond ik

dat er inderdaad een REINIER JAN BUTEUX heeft bestaan.

De advertentie van zijn overlijden staat er op 13 Oct. 1795, als volgt in vermeld:

„Mijn oudste broeder de heer R. J. BUTEUX, „op het Kasteel te Arten, Meijerij van 'sBosch „overleeden zijnde aan eene borstziekte, geve „daarvan bij deeze kennis aan alle vrienden „en naastbestaanden.”

(was get.:) P. BUTEUX.

Deze advertentie in de Midd. courant heeft het opmerkelijke dat zij de eenige is, van den geheelen jaargang 1795, waarin nog het woord *heer* in plaats van het traditioneele burger voorkomt.

Van de beide overige broeders JACOB ANDRIES en CORNELIS, heb ik niets kunnen opsporen. Zij zullen misschien jong, doch in ieder geval ongehuwd zijn gestorven.

MARIE DE MAN.

Aanvulling van Dirks' Repertorium.

Zie Plaat IV.

Bij het dezer dagen doorloopen mijner verzameling met DIRKS' *Penninkundig repertorium* naast mij, vond ik de volgende daarin niet vermelde penningen:

1°. 1644. Penning beschreven bij VAN LOON II blz. 315 No. 4 als geslagen op den vrede van Munster. *Vz.* in de afsnede ^{S.D.} 1644 (v. LOON heeft S 1649 D). *Kz.* In de afsnede 1644 (bij VAN LOON glad) Zilver.

2°. 1652. Legpenning. *Vz.* Wapen van Antwerpen, daaronder S. P. Q. A. in een bloemkrans. *Kz.* In gladden rand tusschen krullen:

VT. VINCAS

CVM

JVDICARIS

16 52

Randschrift: Thomas de Pottere Questor generalis. Koper.

3°. 1662. Ovale begrafenispenning *Vz.* Ge-lauwerd doodshoofd (zonder onderkaak) waarop gevleugelde zandlooper, rustende op 2 gekruiste

doodsbeenderen en twee gekruiste seizen. Onder: medaillon omgeven door riet met opschrift (gegraveerd):

*Den dach des Doots
Is beter als den Dach
der geboorte.*

Door de seizen kronkelt zich een lint, waarop: *Salich sijn de Dooden die in den Heere ster-ve(n), want zij Rusten van haren Arbeit*, (alles in schrijffletters). Kz. Medaillon vastgehouden door 2 engelen, de een met een kaars, de ander met een uitgedoofde vlaswiek. Boven het medaillon komt de dood uitkijken met toorts en zeis. Opschrift (gegraveerd):

*Een gerust gemoet
Is thoochste goet.
Samuel Marinier
Obijt 30 May 1662. (schrijffletters)*

Zilver - 62 bij 53 mM. gedreven.

4°. 1743. Begrafenispenning van MR. GERARD HINLÓPEN overleden te Hoorn, 26 April 1743. Geslagen - zilver - mM. 32.

5°. 1775. Vijf en twintigjarig huwelijk van CHRISTIAAN SCHOLTEN en JOHANNA CATHARINA VAN WESEL, baron en baronesse van Haarlem, heer en vrouwe van Aschat, gevierd te Amsterdam 22 December 1775.

Geslagen - 66 mM. - afslag. Z.

Les trouvailles de monnaies de l'année 1894.

(Suite de p. 69).

PROVINCE DE HOLLANDE.

- 1607 Cavalier d'or avec HOL . ☼ . cf: Verkade
40.2 (3).
- 1608 Cavalier d'or cf: Verkade 40.2
- 1621 " " " 40.2 (4)
- 1621 Demi-cavalier d'or avec HOL . ☼ . cf: Ver-
kade 40.2.
- 1621 Ducat (le guerrier tient quatre flèches)
Verkade 39.5.
- 1622 Cavalier d'or avec HOL . ☼ . cf: Verkade
40.2 (6).
- „ Cavalier d'or cf: Verkade 40.2
- „ Demi-cavalier d'or avec HOL . ☼ . cf: Ver-
kade 40.3.
- 1623 Cavalier d'or avec HOL . ☼ . cf: Verkade
40.2 (2).
- On a changé le 2 en 3.

- 1623 Cavalier d'or avec HOL . ☼ . cf: Verkade
40.2 (2).
„ Demi-cavalier d'or avec HOL . ☼ . cf: Ver-
kade 40.3
- 1624 Cavalier d'or cf: Verkade 40.2.
„ Cavalier d'or avec HOL . ☼ . cf: Verkade
40.2 (2).
- 1625 Cavalier d'or avec HOL . ☼ . cf: Verkade
40.2.

PROVINCE ¹DE WEST-FRISE.

- 1621 Cavalier d'or avec MO . AV . PRO .
CONF—E . BELG . WESTFRI ☼ cf:
Verkade 60.1

PROVINCE DE ZÉLANDE.

- s. d. Noble à la Rose avec AVR . COMITAT .
ZELAN . Verkade 77.2.
- 1617 Demi-cavalier d'or avec ZEL ☼ ☼ . cf:
Verkade 79.2.
- 1621 Demi-cavalier d'or avec ZEL . ☼ ^R/_V .
1621 . ☼ cf: Verkade 79.2.
- 1622 Demi-cavalier d'or avec ZEL ☼ ☼ . ^R/_V
1622 ☼ . cf: Verkade 79.2.
- 1622 Demi-cavalier d'or avec ZEL ☼ ☼ . ^R/_V ☼
. 1622 . cf: Verkade 79.2.
- 1623 Demi-cavalier d'or avec ZEL . ☼ . ^R/_V
. 1623 ☼ . cf: Verkade 79.2.

- 1623 Demi-cavalier d'or avec ZEL . . ^{R/v}
 1623 . . cf: Verkade 79.2.
 1625 Demi-cavalier d'or avec ZEL . . ^{R/v}
 1625 . . cf: Verkade 79.2 (6).

PROVINCE D'UTRECHT..

- s. d. Noble à la Rose avec . cf: Verkade 97.3 (2).
 1598 Ducat avec TRA — .
 1607 Demi-cavalier d'or avec CONF - OE .
 BELG . TRAIEC ^{R/v} 16 + 07 cf: Verkade 98.6
 „ Demi-cavalier d'or avec CON - FOE .
 BELG . TRAIEC . . ^{R/v} 16 - 07 cf: Verkade 98.6.
 1609 Dueat Verkade 98.3
 1610 „ „ „ (2)
 1613 „ „ „ (2)
 1615 Demi-cavalier d'or avec CONF - OE .
 BELG . TRAIEC . cf: Verkade 98.6.
 1616 Cavalier d'or avec MO . etc TRAI .
^{R/v} 16 \perp 16 sans croix cf: Verkade 98.5.
 „ Cavalier d'or avec . MO . ^{R/v} . 1616 . cf:
 Verkade 98.5.
 1617 Cavalier d'or avec MO ^{R/v} . 1617 . cf: Verkade 98.5.
 „ Cavalier d'or avec MO . etc TRAI .
^{R/v} 1617 cf: Verkade 98.5.
 „ Cavalier d'or cf: Verkade 98.7.

- 1617 Demi-cavalier d'or avec CONF - OE .
BELG . TRAIEC . \blacksquare ^{R/v} CRESCVN^T cf:
Verkade 98.6.
- 1618 Cavalier d'or avec TRAI \blacksquare . cf: Verkade
98.5.
- „ Cavalier d'or avec . MO . ^{R/v} 16 - 18 sans
croix . cf: Verkade 98.5.
- 1619 Cavalier d'or avec . MO . ^{R/v} 16 $\underline{\quad}$ 19 cf:
Verkade 98.5.
- „ Cavalier d'or avec . MO . ^{R/v} 16 - 19 cf:
Verkade 98.5 (2).
- „ Cavalier d'or avec . MO . ^{R/v} 1619 cf: Ver-
kade 98.5 (3).
- „ Cavalier d'or avec . MO . etc. TRAIEC
. \blacksquare . ^{R/v} . 16 $\underline{\quad}$ 19 . cf: Verkade 98.5 (2).
- „ Cavalier d'or avec CONFO - E . BELG
TRAIEC + \blacksquare . cf: Verkade 98.5.
- 1620 Cavalier d'or avec CON - FOE etc.
TRAIEC . \blacksquare . ^{R/v} 16 $\underline{\quad}$ 20 cf: Verkade 98.5
- „ Cavalier d'or avec CON - FOE etc.
TRAIEC . \blacksquare . ^{R/v} 1620 cf: Verkade 98.5.
- „ Cavalier d'or avec ^{R/v} 16 $\underline{\quad}$ 20 cf: Ver-
kade 98.5 (2).
- „ Cavalier d'or avec ^{R/v} 16 . 20 cf: Verkade
98.5 (2).
- „ Cavalier d'or avec . MO . etc. TRAIEC \blacksquare
^{R/v} 16 . 20 cf: Verkade 98.5 (2).
- „ Cavalier d'or avec . MO . etc. TRAIEC \blacksquare
^{R/v} 1620 cf: Verkade 98.5.

- 1620 Cavalier d'or avec . MO . etc. CONFO - E
^{R/v} 1620 cf: Verkade 98.5.
- 1621 Cavalier d'or avec CONF - OE etc.
 TRAIEC . . ^{R/v} 16 . 2.1 cf: Verkade 98.5
 „ Cavalier d'or avec CON - FOE etc.
 TRAIEC . . ^{R/v} 16 . 2.1 cf: Verkade 98.5
- 1622 Demi-cavalier d'or avec CON-FOE etc.
 TRAIEC ^{R/v} . 1622 . cf: Verkade 98.6
 „ Ducat avec TRAI cf: Verkade 98.3.
- 1623 Cavalier d'or avec . MO . ^{R/v} . 1623 .
- 1624 „ „ „ . MO . ^{R/v} . 16 - 24 .
 cf: Verkade 98.5.
- 1629 Demi-cavalier d'or avec MO etc. CONF
 - OE etc. TRAIEC ^{R/v} 16 - 29.
- Années indéchiffrables. Cavaliers d'or. Verkade
 98.5 (6).

PROVINCE DE LA FRISE.

- 1607 Cavalier d'or. Verkade 118.4.
- 1608 Ducat avec RES - P - ARVA CRES . FRI
 ✱ ^{R/v} ORDI cf: Verkade 117.5.
- 1610 Ducat avec RE - SP - ARVÆ + ^{R/v} ORDI
 cf: Verkade 117.5 (2)
- 1611 Ducat avec RES - . P - AR . ^{R/v} ORDI
 cf: Verkade 17.5.
- 1614 Ducat avec CONCORDIA . R - ES - PAR .
 CRES . FR ✱
^{R/v} MO : ORD - PROVIN - FOEDER -
 BEL : AD - LEG : IMP cf: Verkade 117.5.

- 1616 Ducat avec CONCOR : RES : P - A - R :
 CRES : FRI : ✠^{R/v} MO : etc. AD : cf:
 Verkade 117.5.
- 1626 Demi-cavalier d'or avec . ✠ . MO . etc.
 C - ONFOE . BEL . G . FRI cf: Verkade
 118.5.

PROVINCE D'OVERIJSSSEL.

- 1607 Cavalier d'or avec des croix ^{R/v} TRANSI
 ✠ cf: Verkade 134.4.
- 1612 Ducat avec TRAN cf: Verkade 134.2.
- 1617 Cavalier d'or avec des croix ^{R/v} . 16 + 17 .
 Verkade 134.4.
- „ Cavalier d'or avec MO × etc. CONFOE
 . — . BELG × TRANSI ✠^{R/v} . 16 + 17 . cf:
 Verkade 134.4.
- 1620 Cavalier d'or avec croix cf: Verkade 134.4.
- „ „ „ „ ✠ MO etc. TRANSISV
 cf: Verkade 134.4.

VILLE DE CAMPEN.

- s. d. Noble à la Rose. Verkade 158.3

BRABANT.

- s. d. Double ducat d'Albert et d'Isabelle avec
 GRATIA ^{R/v} + cab. pr. de Ligne 720.
- 1600 Double Albertin d'Albert et d'Isabelle
 cab. pr. de Ligne 722.

- 1601 Double Albertin d'Albert et d'Isabelle
cab. pr. de Ligne 723. (2).
- 1603 Double Albertin d'Albert et d'Isabelle
cab. pr. de Ligne 725 (2).
- 1604 Double Albertin d'Albert et d'Isabelle
cab. pr. de Ligne 726 (3).
- 1605 Double Albertin d'Albert et d'Isabelle
cab. pr. de Ligne 727.
- 1608 Double Albertin d'Albert et d'Isabelle
cab. pr. de Ligne 729.

VILLE DE TOWNAL.

- 1600 Double Albertin d'Albert et d'Isabelle
avec TORN. Revue Belge 1877 p. 56.
- 1601 Double Albertin d'Albert et d'Isabelle
Revue Belge 1877 p. 56 (2).
- 1602 Double Albertin d'Albert et d'Isabelle
Revue Belge 1877 p. 56 (2).
- 1603 Double Albertin d'Albert et d'Isabelle
Revue Belge 1877 p. 56.
- 1604 Double Albertin d'Albert et d'Isabelle (2).

FLANDRE.

- 1602 Double Albertin d'Albert et d'Isabelle (2).

ANGLETERRE.

- s. d. (1461—1483) Noble à la rose d'Eduard IV
Ruding III . 4.

s. d. (1509—1547) Angelot de Henri VIII Runding VI . 6.

ESPAGNE.

s. d. (1566—1598) Quatre Escudos de Philippe II Heiss pl. 28.4

PROVINCE D'UTRECHT.

7. La trouvaille de l'année 1894 qui a fait le plus de bruit et mis en émoi tous les Numismatistes Neerlandais est celle d'Amersfoort, ville assez paisible en temps ordinaires.

Le 19 février 1894, deux maçons furent occupés à creuser un puits dans un terrain situé dans la Nieuwstraat. Le terrain était destiné à y bâtir des maisons nouvelles en remplaçant une ancienne maison qu'on avait démolie. A une profondeur de 0.4 mètres ils trouvèrent trois vases en poterie remplies de monnaies d'or et d'argent.

Le trésor était ainsi composé :

Angleterre: nobles des rois Henri IV (1399—1413) Henri V (1413—1422) Henri VI (1432—1461) des nobles, à la rose, demi-nobles à la rose, angelots d'Edouard IV, des angelots de Richard III (1483—1485), Henri VII (1485—1509), et de Henri VIII (1509—1546).

Espagne: doubles ducats et ducats de Ferdinand et d'Isabelle (1492—1516).

Barcelone: ducats de Ferdinand III (1479—1516).

Valence: ducat de Ferdinand et d'Isabelle (1479—1516).

France: écus d'or de Charles VI (1380—1422). Saluts d'or de Henri VI (1422—1453). Ecus à la couronne de Charles VII (1422—1461) et de Louis XI (1461—1483), des écus au soleil de Charles VIII (1483—1497).

Des écus au soleil et au porcépic de Louis XII (1498—1512).

Des écus au soleil du Dauphiné, à la croissette et de Bretagne de François I (1515—1547).

Hongrie: des ducats de Sigismund (1387—1427), de Wladislaus I (1440—1444), de Posthumus (1452—1457), de Mathée Corvin (1458—1490) de Wladislaus II (1490—1516), de Louis II (1516—1526). Des ducats et des thalers de Ferdinand I (1527—1564).

Majorque: ducats de Charles I (1516—1555).

Portugal: deux portugueza (pièces de 10 Cruzados) de João III (1516—1556).

Sicile: escudo d'oro de Ferdinand I (1458—1479).

Autriche (archiduché): florins d'or de Sigismund, comte de Tyrol (1439—1495).

Bade (Marquisat): florins d'or de Christoph I (1475—1527).

Brabant: lions d'or de Philippe le Bon (1427—1467), florins d'or de St. André, de Marie

de Bourgogne (1477—1482), „schuitkens” de Maximilien et Philippe (1482—1496), florins d’or et florins St. Philippe de Philippe majeur (1494—1506); des florins St Philippe des années 1490—1502, toisons d’argent des années 1496, 1497, 1499, 1502, des doubles sols des années 1496 jusqu’à 1506.

Charles V (mineur 1506—1515); florins St. Philippe, demi-florins St. Philippe, doubles patards de 1506—1509. 1512—1515. 1517—1520.

Charles V (majeur 1515—1555): réaux d’or, demi-réaux d’or, florins d’or, „Carolus,” couronnes d’or au soleil (1542) réaux d’argent.

Brandenbourg: Florins d’or d’Albrecht Achilles (1471—1486). Friedrich et Sigismund (1486—1495). Friedrich seul (1486—1515) florins d’or des années 1497—1501 . 1503 . 1504 . 1506 . 1507—1512. Casimir et George (1515—1527) (années 1516—1524—1525). Joachim I (1498—1535) (années 1519—1521). George (tuteur d’Albrecht le jeune) 1527—1543. (années 1533—1541) ensuite du même: thalers de 1538, 1540—1544. Albrecht seul (1543—1554) des thalers de 1549.

Ferrara: des florins d’or d’Hercule I, duc d’Este (1471—1505).

Flandre: des doubles gros de Jean sans peur (1405—1419), des nobles de Philippe le Bon

(1419—1430 première période) et de la seconde période (1430—1467); du même: lion d'or.

Florins St. André de Charles le Téméraire (1467—1477). Florins St. André de Marie de Bourgogne (1477—1482). Réaux de Maximilien et Philippe le Beau (1482—1494). Florins St. Philippe, demi-florins St. Philippe, toisons d'argent, doubles sols (1504—1505) de Philippe le Beau. Florins St. Philippe et double patards de Charles V (mineur 1506—1515). Des réaux d'or, demi-réaux d'or, florins d'or „Carolus” réaux d'argent de Charles V (majeur).

Florence (république): florins d'or (s d).

Fugger (seigneurie): florins d'or d'Antoine seigneur de Weissenhorn (+ 1596).

Gueldre: florins d'or dits „clemmerguldens,” cavaliers d'or, „snaphanen” de Charles d'Egmond (1492—1538).

Florins d'or „Carolus” de Charles V. 1543—1555.

Nimègue: florin d'or.

Hainaut (comté): lions d'or de Philippe le Bon.

Hohnstein (comté): thalers 1555 et 1557.

Hollande (comté): chaises d'or de Guillaume VI (1346—1359). Florin d'or de Jean de Bavière (1413—1425). Lions d'or de Philippe le Bon. (1433—1467) „Schuitkens” (1488) de Maximilien et Philippe (1482—1496). Philippe le Beau majeur (1496—1506) florins St. Philippe et

double sols (1496—1499). Florins St. Philippe de Charles V (mineur) (1506—1515). Demi-réaux d'or, florins d'or, „Carolus”, réaux d'argent de Charles V (majeur 1515—1555).

Fuliers (duché): florins d'or de Guillaume IV (1475—1511) thaler de Guillaume V (1539—1592).

Leuchtenberg (landgraviat): thaler de Georges III (1548).

Lorraine (duché): florins de René II (1473—1508).

Luxembourg (duché): florins St. Philippe de Philippe le Beau (1494—1506).

Mansfeld: thalers s. d. et de 1532 . 1535 . 1536 . 1542 . 1543 . 1545 . 1547 . 1557.

Namur (comté): florins St. Philippe de Philippe le Beau (années 1499 . 1502 . 1503), ensuite double patards de 1501 . 1502 . 1503. Florins St. Philippe de Charles V (mineur) (1506—1515).

Ost-Frise (comté): Edzard I (1491—1528) florins d'or, florins d'or d'Enno II (1528—1540).

Overijssel (seigneurie): florins d'or de Charles V (1515—1555).

Palatinat (comtes palatins du Rhin, ducs de Bavière): florins de Bacharach, de Ludwig III (1410—1436). Florin d'or de Heidelberg de Friedrich I (1469—1476), florins d'or rhénans (s. d.) de Philippe (1476—1508).

Rochefort (comté): thaler 1548 de Louis comte de Stolberg (1535—1575).

Saxe (électorat et duché): florins d'or, schwert groschen, thalers des années 1535—1546.

Saxe (branche Albertine) florins d'or, thalers des années 1547 . 1549—1553.

Schlick (comté): thalers s. d. et 1526; quart de thaler s. d.

Silésie: florins d'or de 1512 . 1516; ducat de 1522 de Charles I (1498—1536).

Vénise: zecchini des Doges Tomasso Mocenigo (1414—1423) et Léonardo Loredan (1501—1521).

Wurtemberg (duché): florins d'or d'Uhlrich 1498—1550).

Papes: zecchini de: Nicolas V (1447—1455), Calixte III (1455—1458). Pie II (1458—1464). Sixte IV (1471—1484) Alexandre VI (1492—1503), Jules II (1503—1513). Léon X (1513—1521) zecchini des sénateurs anonymes de Rome (1285—1347).

Brême (archevêché): florins d'or de Heinrich de Schwarzbourg (1463—1497).

Cologne (archevêché): florins d'or de Riel de Dietrich II de Mors (1414—1463). Florins d'or de Riel et florins de Deutz de Ruprecht du Palatinat (1463—1480). Florins d'or de Bonn et florin d'or rhénan (année 1503) de Hermann III de Hesse (1480—1508) Florins d'or

rhénans (1510—1512) de Philippe II comte de Daun (1508—1515). Florins d'or rhénans (années 1516, 1522) de Herman de Wied (1515—1546).

Liège, (évêché): florins d'or postulat de Jean de Horn (1484—1505) et du même un patard (1486). Florins d'or postulat d'Erard de la Marck.

Mayence (archevêché): florins de Bingen de Johann II comte de Nassau (1397—1416). Florins d'or de Dietrich d'Isembourg (1459—1461) et d'Adolphe II de Nassau (1461—1475). Florins d'or (1501) de Berthold, comte de Henneberg (1484—1504) et d'Uriel de Gemmingen (1508—1514). Florin d'or rhénan 1536 d'Albert margrave de Brandebourg (1514—1545).

Osnabrück (évêché): florin d'or d'Erich de Brunswick (1508—1532).

Ratisbonne (évêché): florin d'or (1523) de Johann III du Palatinat (1507—1538)

Salzbourg (archevêché): florins d'or de Léonard de Keutzbach (1495—1519). Matthéus Lang de Wellenberg (1519—1540) florin d'or de 1537.

Trèves (archevêché): Florins d'or de Werner de Falkenstein et de Jacob I de Sirck (1439—1456).

Utrecht (archevêché): Florins d'or de Rudolphe de Diepholt (1431—1455), et de David de Bourgogne (1455—1496) un double sol de 1478.

Augsbourg: Charles V, florins d'or.

Bâle: florins d'or

Bologne: Jean II de Bentivoglio (1445 1506),
florins d'or.

Cologne: florins d'or 1515, 1518, 1527 et s. d.

Deventer: florin d'or: 1523.

Dortmund: florin d'or.

Francfort s. M. florins d'or: s. d., 1493, 95,
96, 98, 99, 1501, 2, 3, 5, 7, 8, 11, 15 et 22.

Hambourg: florin d'or.

Lucques: scudo d'or.

Lunebourg: florins d'or.

Metz: florins d'or.

Neuss: thaler 1557.

Nordlingen: florins d'or: 1491, 93, 94, 98,
1508 et s. d.

Nürnberg: thalers: 1508, 10, 12, 19, 25, 33,
34, 35 et 36.

Strasbourg: thaler. s. d.

Vénise: François Foscari: zecchini.

Nous croyons que cet aperçu rapide suffira
parce que les catalogues de vente sont dans
toutes les mains.

M. Schulman a publié son catalogue sous le
titre suivant: „La trouvaille d'Amersfoort” Ca-
talogue des monnaies en or et en argent de
la trouvaille d'Amersfoort, appartenant à Made-
moiselle Anna van der Heyden et à l'ouvrier
Elsenaar. La vente a eu lieu le 18, 19 et 20
juin 1894 à Amersfoort.

M. Bom a profité du précieux concours de M. Roest pour la composition de ses deux catalogues. Le titre du premier catalogue est : Description d'une partie de la trouvaille d'Amersfoort propriété de M. van der Heijden par M. Th. M. Roest. La vente a eu lieu, le 2 et 3 juillet à Amsterdam. La dernière partie, propriété de l'ouvrier Jan van de Wetering „qui lui même a fait la trouvaille” a été décrite aussi par M. Roest, et a été vendue le 3 et 4 juillet à Amsterdam par les soins de M. M. G. Theod. Bom et Zoon.

Quoiqu'on ait fait des suppositions plus ou moins probables et ait bâti force conjectures sur la cause de l'ensevelissement de ce trésor, il est impossible de la fixer.

Les monnaies sont dispersées dans les différentes collections de la Hollande et de l'étranger et ce gros évènement numismatique est de nouveau déjà presque oublié.

8. A. HOUTEN on a trouvé des sous des villes de Campen, de Zwolle, et de la province de la Zélande. Leur intérêt numismatique est nul.

PROVINCE DE GUELDRE.

9. Nimègue. A Nimègue ont été trouvées les monnaies suivantes *).

Monnaies consulaires romaines :

Denarius de la famille Caesia. Cohen p. 67.
Pl. VIII.

Denarius de la famille Carisia. Cohen p. 76.
Pl. X . 3.

Monnaies impériales romaines :

Grand bronze de Claudius. Cohen, première édition, I. p. 164. n°. 80.

Moyen bronze de Vespasianus. Cohen, I p. 298 n°. 247 mais le buste est tourné à gauche.

Grand bronze de Vespasianus. Cohen I p. 315 n°. 378.

Denarius de Domitianus. Cohen I p. 411 n°. 209.

Denarius de Marcus Aurelius. Cohen II p. 488. Le droit comme n°. 260, le revers comme n°. 261.

Postumus. Billon. Cohen V p. 27 n°. 93.

*) Nous devons cette liste à la bienveillance de M. Abeleven à Nimègue.

Une partie de ces monnaies de Nimègue et de Berg-en-Dal a été trouvée avant 1894, nous avons cru devoir les mentionner pourtant. cf. Le „*Catalogus van het Museum van Oudheden te Nijmegen* door Th. H. A. J. Abeleven en Mr. C. G. J. Bijleveld (4de druk 1895).”

Magnentius. Moyen Bronze. Cohen VI p. 335.
n°. 43.

Ville de Nimègue: 1619 Sou avec MO . NO .
IMP . CIV . NOVIM cf: de Voogt 81°.

Gueldre: 1763 Florin, marque monétaire
avant HAC NITIMVR cf: Verkade XIV 2.

Hollande 1702 Dute (frappé en argent) cf:
Verkade pl. 57 . 6.

1765 Demi-ducaton cf: Verkade pl. 42 . 2

1767 " " " " " 42 . 2

1789 Pièce de deux sous " " " 56 . 4

10. BERG-EN-DAL (près de Nimègue).

Monnaies consulaires:

Denarius de la famille Antonia. Cohen] p. 93
pl. V n°. 61.

Denarius de la famille Julia. Cohen pl. XX
n°. 11.

Monnaies romaines impériales:

Denarius d'Octavianus Augustus. Cohen (pre-
mière édition) I p. 64 n°. 209.

Denarius de Vespasianus. Cohen (première
édition) I p. 275 n°. 36.

Denarius de Vespasianus. Cohen (première
édition) I p. 277 n°. 60.

Denarius de Vespasianus. Cohen (première
édition) I p. 287 n°. 151.

Denarius de Vespasianus. Cohen (première édition) I p. 292 n°. 192.

Denarius de Vespasianus. Cohen (première édition) I p. 292 n°. 196.

Denarius de Vespasianus. Cohen (première édition) VII p. 61 n°. 37.

Denarius de Vespasianus. Cohen (première édition) I p. 296 n°. 229.

Denarius de Domitianus. Cohen (première édition) I p. 390 n°. 17.

Denarius de Domitianus. Cohen (première édition) I p. 398 n°. 79.

Denarius de Domitianus. Cohen (première édition) I p. 415 n°. 293.

Denarius de Nerva. Cohen (première édition) I p. 469 n°. 28.

Denarius de Trajanus. Cohen (première édition) II p. 4 n°. 9.

Denarius de Trajanus. Cohen (première édition) II p. 8 n°. 35.

Denarius de Trajanus. Cohen (première édition) II p. 10 n°. 45.

Denarius de Trajanus. Cohen (première édition) II p. 10 n°. 47.

Denarius de Trajanus. Cohen (première édition) II p. 19 n°. 104.

Denarius de Trajanus. Cohen (première édition) II p. 21 n°. 113.

Denarius de Trajanus. Cohen (première édition) II p. 23 n°. 129.

Denarius de Trajanus. Cohen (première édition) II p. 102 n°. 11.

Denarius de Trajanus. Cohen (première édition) II p. 28 n°. 168.

Denarius de Hadrianus. Cohen (première édition) II p. 137 n°. 317.

Denarius de Hadrianus. Cohen (première édition) II p. 140 n°. 390.

Denarius de Hadrianus. Cohen (première édition) II p. 168 n°. 477.

Denarius de Hadrianus. Cohen (première édition) II p. 169 n°. 509.

Denarius d'Antoninus Pius.

^A/_V Tête aurée d'Antoninus Pius à droite : ANTONINVS - AVGPP.

^R/_V Divinité féminine tenant de la main droite un globe, dans la main gauche une lance dont la pointe est tournée à terre. Cette monnaie n'est pas mentionnée par Cohen.

Denarius d'Antoninus Pius. Cohen II p. 286 n°. 47.

Denarius d'Antoninus Pius. Cohen II p. 296 n°. 148.

Denarius d'Antoninus Pius. Cohen (première édition) II p. 319 n°. 321.

Denarius d'Antoninus Pius. Cohen (première édition) II p. 323 n°. 355.

Denarius de Faustina Senior. Cohen II p. 431 n°. 90.

Denarius de Faustina Junior. Cohen (première édition) II p. 581 n°. 35.

Denarius de Lucius Verus. Cohen III ^{A/V} p. 13 n°. 80.

^{R/V} p. 12 n°. 76.

„ „ „ „ „ III p. 13 n°. 85.

Denarius de Septimius Severus. Cohen III p. 256 n°. 203.

„ „ „ „ „ III p. 258 n°. 217.

„ „ „ „ „ avec SEV. cf: Cohen III p. 258 n°. 218.

Denarius de Septimius Severus. Cohen III p. 263 n°. 257.

„ „ „ „ „ III p. 264 n°. 264.

„ „ „ „ „ III p. 266 n°. 277.

„ „ „ „ „ III p. 269 n°. 305.

„ „ „ „ „ III p. 272 n°. 328.

„ „ „ „ „ III p. 273 n°. 331.

„ „ „ „ „ III p. 279 n°. 376.

„ „ „ „ „ III p. 282 n°. 400.

Denarius de Caracalla. ^A/_V buste de Caracalla jeune à dr. avec le paludamentum et ANTONINVS PIVS AVG.

^R/_V La Victoire, allant à gauche, dans la main droite branche, dans la main gauche? VICTORIA PARTH MAX cf: Cohen p. 410 n°. 362.

Denarius de Plautilla cf: Cohen p. 451 n°. 18.

„ „ Geta Cohen III p. 464 n°. 53.

„ „ „ „ III p. 468 n°. 85.

„ „ „ „ III p. 470 n°. 103.

„ d'Elagabalus.

^A/_V Buste lauré à dr. avec paludamentum IMP. ANTONINVS AVG.

^R/_V La déesse de la liberté assise, tenant de la main droite un bonnet, de la main gauche un sceptre. LIBERTAS AVGVSTI cf: Cohen III p. 522 n°. 58.

Denarius d'Elagabalus. Cohen (première édition) III p. 524 n°. 74.

Denarius d'Elagabalus avec étoile dans le champ cf: Cohen III p. 525 n°. 81.

Denarius d'Elagabalus Cohen III p. 526 n°. 91.

„ „ „ III p. 527 n°. 96.

„ „ „ III p. 528 n°. 105.

„ „ „ III p. 530 n°. 121.

„ „ „ III p. 533 n°. 144.

Denarius d'Alexandre Severus. Cohen IV p. 3

n°. 4.

„ „ „ „ IV p. 6

n°. 35.

Denarius d'Alexandre Severus.	Cohen IV p. 8	n ^o . 49.
„ „ „	„ IV p. 10	n ^o . 66.
„ „ „	„ IV p. 12	n ^o . 78.
„ „ „	„ IV p. 14	n ^o . 92.
„ „ „	„ IV p. 16	n ^o . 116.
„ „ „	„ IV p. 16	n ^o . 118.
„ „ „	„ IV p. 22	n ^o . 163.
„ „ „	„ IV p. 22	n ^o . 165.
„ „ „	„ IV p. 23	n ^o . 174.
„ „ „	„ IV p. 27	n ^o . 197.
Denarius de Maximinus I.	Cohen IV p. 90	n ^o . 16.
„ de Philippus I.	Cohen IV ^A / _V p. 175	n ^o . 6.
	^R / _V p. 176	n ^o . 9.
Billon de Volusianus	„ IV p. 289	n ^o . 13.
„ „ Valerianus I	„ IV p. 318	n ^o . 45.
„ „ „ „ sans F entre P et AVG		
cf: Cohen IV p. 331		n ^o . 161.
Billon de Gallienus.	Cohen IV p. 435	n ^o . 686.
„ „ Salonina	„ IV p. 467	n ^o . 35.

Billon de Saloninus	Cohen IV	p. 486 n ^o . 32.
„ „ Valerianus II „	IV	p. 498 n ^o . 1.
„ „ Postumus „	V	p. 19 n ^o . 30.
„ „ „ „	V	p. 27 n ^o . 93.
„ „ „ „	V	p. 28 n ^o . 100.
„ „ „ „	V	p. 30 n ^o . 114.
Petit bronze de Probus „	V	p. 268 n ^o . 315.

Je n'aurai guère besoin de rappeler à mes lecteurs que les trouvailles de monnaies romaines et d'antiquités ont été très fréquentes à Nimègue et Berg-en-Dal. On peut en trouver les traces dans les catalogues et rapports annuels du Musée d'antiquités de Nimègue et dans le „*Kunst en Letterbode*,” passim.

11. A. Beets ont été trouvés quatre écus de la Zélande de la fin du 18 siècle.

12. A. Wehl un ouvrier, occupé à élargir un fossée a trouvé quatre monnaies françaises dont voici la description:

1328—1350 Ecu d'or de Philippe VI de Valois avec × GRA × et le glaive plus rapproché de la tête. cf. Hoffman XVI. 3.

1328—1350 Ecu d'or de Philippe VI de Valois avec entre les jambes ××× et × GRA × cf. Hoffman XVI 3.

1328—1350 Ecu d'or de Philippe VI de Valois. Hoffman XVI 3.

1328—1350 Ecu d'or de Philippe VI de Valois avec . GRĀ . cf Hoffman XVI. 3.

13. A Tiel on a trouvé en réparant une conduite d'eau dans la rue dite „kleine Jodenstraatje” des monnaies du 17ième et 18ième siècle.

Zélande. Ecus de 1666, 1672, 1694, 1704, 1706, 1713, 1735, 1771, 1773, 1774, 1775, 1777, 1781, 1785, 1786, 1787, 1793

$\frac{1}{8}$ d'Ecus de 1762 et 1763.

Hollande. Florin de 1794.

Westfrise. „ „ 1794.

Utrecht. „ „ 1736.

Overijssel. „ „ 1723.

14. *Hengelo*: Les lecteurs du „Tijdschrift” ont déjà pu prendre connaissance d'une trouvaille faite à Zelhem, commune de Hengelo; M. ROEST en a donné une description consciencieuse dans la seconde livraison de l'année 1894 p. 109.

15. *Hattem*. Près de Hattem se trouve le Gaasberg, des fouilles ont été faites par M. HOEFER conservateur du musée provincial d'Overijssel, on y a trouvé trois monnaies:

1150—1156 Denier de Herman évêque d'Utrecht.

1416—1465 Quart de gros de Guillaume II, seigneur de 's Heerenberg et une monnaie mé-

connaissable par sa mauvaise conservation. On peut consulter sur ces fouilles: F. A. HOEFER. de Gaasberg bij Hattem. Zwolle. P. MOLENAAR s. d.

Province du Brabant Septentrional.

16. Dans le n°. 2 de l'année 1895 du „Tijdschrift” nous avons sollicité l'attention de nos lecteurs pour une trouvaille faite à Bois-le-Duc: nous pouvons donc maintenant la passer sous silence.

17. Dans le mois de novembre de nouveau une trouvaille a été faite à Bois-le-Duc. On a trouvé les pièces suivantes, sur l'emplacement où l'on était occupé à bâtir un nouveau bureau central des postes, dans la rue dite „Kerkstraat.”

Zélande: 1660 Ducaton avec COM : ZE
⊕ ☼ ⊕ cf: Verkade 81.1.

Brabant (s.d.) 1598—1621, Un quart de patagon d'Albert et d'Isabelle, frappé à Bruxelles. *Cabinet prince de Ligne* n°. 764.

1633 Ducaton de Philippe IV, frappé à Anvers
Heiss pl. 191. 8.

1635 Ducaton de Philippe IV, frappé à Anvers
Heiss pl. 191. 8.

1637 Ducaton de Philippe IV, frappé à Bruxelles.
Heiss pl. 191. 9.

- 1637 Ducaton de Philippe IV, frappé à Anvers.
Heiss pl. 191. 9.
- 1644 Ducaton de Philippe IV, frappé à Anvers.
Heiss pl. 191. 9
- 1648 Ducaton de Philippe IV, frappé à Bruxelles Heiss pl. 191. 9.
- 1649 Ducaton de Philippe IV, frappé à Anvers,
Heiss pl. 191. 9.
- 1649 Ducaton de Philippe IV, frappé à Bruxelles.
Heiss pl. 191. 9.
- 1650 Ducaton de Philippe IV, frappé à Anvers.
Heiss pl. 191. 9.
- 1650 Demi-ducaton de Philippe IV, frappé à
Anvers. Heiss pl. 191. 11.
- 1651 Ducaton de Philippe IV, frappé à Bruxelles.
Heiss pl. 191. 9.
- 1660 Ducaton de Philippe IV, frappé à Anvers.
Heiss pl. 191. 9
- 1661 Ducaton de Philippe IV, frappé à Bruxelles.
Heiss pl. 191. 9.
- 1664 Ducaton de Philippe IV, frappé à Anvers.
Heiss pl. 191. 9.
- 1665 Demi-ducaton de Philippe IV, frappé à
Anvers. Heiss pl. 191. 11.
- 1665 Ducaton de Philippe IV, frappé à Bruxelles.
Heiss pl. 191. 9.
- 1668 Ducaton de Charles II, frappé à Anvers.
Heiss pl. 194. 6.
- 1671 Ducaton de Charles II, frappé à Anvers.
- 1673 " " " II, " " "

Flandre 1654. Quart de patagon de Philippe
IV, Catl: Mailliet 1360.

1668 Ducaton de Philippe IV, Catl: Mailliet
1369.

Tournai 1634. Ducaton de Philippe IV.

(*A suivre*).

LA HAIJE, 20 octobre 1895.

H. J. DE DOMPIERRE DE CHAUFÉPIÉ.

**Inhoudsopgave der Tijdschriften die het Genootschap
in ruiling ontvangt.**

Revue belge de numismatique.

52e année (1896), 1e Livraison.

Trois monnaies liégeoises inédites, par M. le Vte B.
DE JONGHE.

Restitution d'un florin d'or à GOEDARD, seigneur de
Heijden, par M. J. SCHULMAN.

Histoire numismatique du Barrois (huitième et dernier
article), par M. L. MAXE-WERLY.

Les monnaies frappées à Avignon durant la vice-
légation de MAZARIN (1634—1637), par M. R.
VALLENTIN.

Quelques sceaux, jetons et armoiries concernant les
corporations de médecins, chirurgiens, barbiers aux
XVIIe et XVIIIe siècles, par M. J. CHAUTARD.

Sceau, médailles et insignes des anciennes corporations
armées de la Ville de Hasselt, par M. le Dr. C.
BAMPS.

Le Florin d'or dit „Stampraische Gulden”, par M.
TH. M. ROEST.

Un manuscrit de PEIRESC du museum Meermanniano
Westhrenianum à la Haye, par M. DE DOMPIERRE
DE CHAUFÉPIÉ.

Annuaire de la Société française.

L'atelier monétaire de Laon, pendant la Ligue, par

M. P. BORDEAUX.

Laurea Noves Petrarca Amata.

Médaille originale du XIVe siècle, jusqu'à présent inédite par M. C. F. TRACHSEL.

Calculs sur la marc de Paris et sur ses subdivisions usitées dans les ateliers monétaires par M. ROGER VALLENTIN.

Description générale des monnaies au type chinonais. (Suite et fin). par M. le baron DE PONTON D'AMÉCOURT.

Rivista Italiana. Anno VIII, fascicolo IV.

GNECCHI, FRANCESCO. Appunti di Numismatica Romana XXXVI. Sull' autenticità degli aurei di URANIO ANTONINO.

PAPADOPOLI NICOLÒ. La zecca di Nasso.

MARIANI. M. Desana-Mirandola

VAN GENNEP ARNOLD RAUGE. Les viennois noirs d'AMÉDÉE VIII, duc de Savoie de 1416 à 1439.

MORSOLIN, BERNARDO. Medaglia in onore di MARSIGLIO DA CARRARA.

MORSOLIN, BERNARDO. Una medaglia in onore di NICOLÒ QUINTO.

Mittheilungen der Bayerischen numismatischen Gesellschaft. XIV Jahrgang. 1895.

Dr. L. FIKENTSCHER. Versuch zu einer Münzgeschichte der Herzoge van Meranien, Markgrafen von Istrien, Grafen von Andechs und Plassenburg weltlichen und geistlichen Standes.

Dr. v RAIMAN Der Münzfund bei Pfaffenmünster.

HANS RIGGAUER. Eine unedirte Médaille auf LUDIGER VON RAESFELDT.

VON TAUBER in Graz. Eine Denkmünze des Grafen SEBASTIAN VON ORTENBURG.

Gemengde Berichten.

Penning op het gouden Jubelfeest van Musis Sacrum te Dongen in 1890 (Noord-Brabant)

Middellijn 28 m.M. muntmeter STEPHANIK, koper,
in mijne verzameling.

Vz. Muziekinstrumenten, omgeven door een krans
van mirten, door linten saamgebonden, onder :

C. FIELENS, ANV(ERS).

Kz. In het midden in drie regels :

GOUDEN | JUBELFEEST | 1890.

daaromheen :

* MUSIS SACRUM * DONGEN.

M. A. S.

H.

Twee Noordbrabantsche Wielrijders Prijs-Medailles

De numismatique heeft ook hare nouveautés. Aan
de Koninklijke Utrechtsche Fabriek van zilverwerken
van den heer C. J. BEGEER zijn vervaardigd twee
medailles. Deze waarlijk fraai uitgevoerde prijsme-
dailles zijn niet algemeen bekend en verdienen de
aandacht van verzamelaars en lezers van dit tijdschrift.

a. Z. j. Vz. in het midden een monogram samenge-
steld uit de sierlijke letters N B W waar om heen :

∴ NOORDBRABANTSCHÉ WIELRIJDERS-
KRING.

Kz. Een mirtenkrans met linten samengebonden.

Middellijn 28 mM. muntmeter STEPHANIK.

b. Z. j. Vz. In het midden een monogram, samengesteld uit de sierlijke letters W R B, maar anders gegroepeerd dan de onder *a* beschrevene; waar om heen WIELER WEGWEDSTRIJD OISTERWIJK.

Kz. In het midden boven aan PRIJS waar om heen een zware mirtenkrans met linten samengebonden.

Middellijn 32 mM., muntmeter STEPHANIK.

Beide in mijne verzameling in brons.

M. A. S.

H.

Zwitserische muntgeschiedenis.

Van de uitgevers, de heeren PAUL STROEHLIN & CIE te Genève ontvingen wij het in December l.l. verschenen fraaie werk: *Münzgeschichte der Schweiz* von LEODEGAR CORAGGIONI, mit fünfzig Lichtdrucktafeln. In 4°.

Sedert 't verschijnen der twee deelen van HALLER's *Schweizerisches Münz- und Medaillenkabinet* in 1781, had geen schrijver den moed gehad de munten van geheel Zwitserland uitvoerig te behandelen en moesten de verzamelaars zich dus behelpen met den beknopten

Essai sur la numismatique suisse van DR. E. LEHR in 1875 verschenen en met de verspreide monographiën over 't muntwezen der afzonderlijke kantons.

In deze leemte voorziet de heer CORAGGIONI. De schrijver verdeelt zijn werk in twee gedeelten; 't eerste behandelt Zwitserland als één geheel, het tweede gedeelte bespreekt den lokalen muntslag der kantons, der steden en der geestelijke en wereldlijke vorsten.

Na eene korte inleiding met algemeene beschouwingen, welke grootendeels aan HALKE's *Einleitung in das Studium der Numismatik* ontleend zijn, volgen de negen hoofdstukken, die op het geheele land betrekking hebben, en wel:

I. Keltisch-Gallisch tijdvak (vroegste tijden tot 58 v. Chr.). Besproken worden hier de gouden regenboogshoteltjes en asterisken der Kelten, stater en $\frac{1}{3}$ stater genaamd, welke veelvuldig in Zwitserland, vooral bij paaldorpen, gevonden worden

Verder de gouden nabootsingen van macedonische munten aan de Raetiërs en Helvetiërs toegeschreven en zilveren stukken van de naburige Sequaners en Allobrogen.

II. Romeinsch tijdvak (58 v. Chr. - 500 na Chr.). Het vinden van Romeinsche muntstempels in de omgeving van Augst bij Bazil (Augusta Rauricorum), Windisch (Vindonissa) en Avenches (Aventicum) maakt de attributie waarschijnlijk.

III. Merovingisch tijdvak (500—751). De toekenning der munten wordt zekerder; immers de gouden trientes der Merovingers vermelden de muntplaatsen,

als Genève, Lausanne, Vevey, Bazel, Sitten en S. Moritz (Agaunum).

IV. Karolingisch tijdvak (752—843). Het eenige stuk, dat de schrijver vermeldt, is de bekende denarius van LODEWIJK DEN VROME met KRISTIANA RELIGIO, door hem slechts huiverend (en terecht) aan S. Moritz toegeschreven. Voor de munten van Chur en Bazel wordt naar ESCHER's *Schweizerische Münz- und Geldgeschichte* verwezen.

V. Tijdvak der Duitse Koningen en Keizers (843—1291). Dit behandelt de zeldzame Keizerlijke deniers van Bazel (BASILEA), Chur (CVRA) en Zurich (TVRECVM) benevens de deniers en obolen der geestelijke vorsten: Bisschoppen van Genève, Lausanne, Chur en Bazel en der abdijen Zurich, Solothurn en S. Gallen.

Vreemd is het dat de schrijver geen gebruik heeft gemaakt van 't standaardwerk op dit gebied: DAN-NENBERG's *Deutsche Münzen der Sächsischen und Fränkischen Kaiserzeit*.

VI. Zwitserland's ontwikkeling tot en als zelfstandige staat (1291—1798). Dit is zeker het belangrijkste gedeelte van 't werk. Het bevat een beknopt en duidelijk overzicht van de verschillende kantonale munten, die in het tweede deel uitvoerig, doch dààr kantongewijze besproken worden.

Na de brakteaten of holmunten volgen de verschillende grootere muntsoorten volgens hunne invoering, als: plapparten (1421); groschen (1424); dicken (1483 Bern) eene navolging der milaneesche testoni, later = $\frac{1}{4}$ thaler; gulden groschen (1490 Bern) later thaler genaamd;

batzen, kreuzer, heller, enz. Het eerste jaartal komt voor op den groschen van S. Gallen (1424).

VII. Helveetsche Republiek (1798—1803). Het muntrecht der kantons gaat aan 't centraal gezag over en een oogenblik schijnt de eenheid in 't muntwezen hersteld. In plaats van de verschillende kantonale rekenwijzen komt nu de Schweizerfrank (6,3738 wichtjes fijn zilver) verdeeld in 10 batzen à 10 rappen.

VIII. Zwitsersch Eedgenootschap (1803—48). De Steckli-krijg maakte een einde aan de Helveetsche Republiek en de mediatie-acte van 1803 herstelde nagenoeg de oude staatsregeling, zooals die vóór 1798 bestaan had. De kantons herkregen het muntrecht en dezelfde verwarring in 't muntwezen van vóór 1798 heerschte spoedig weder in 't land. Er volgde eene overstroming van slechte inlandsche pasmunten en allerlei grove buitenlandsche zilverstukken, die volgens tarieven in omloop waren.

Genève was de eerste die krachtig tot herstel van de eenheid in 't muntwezen optrad. Dit kanton sloot zich in 1838 bij 't Fransche muntsysteem aan: franc (= 5 wichtjes zilver, 0,900 fijn) à 100 centimes; de andere kantons bleven halstarrig bij hunne oude rekenwijzen volharden tot de bondsregeering door de wet van 12 Sept. 1848 het muntrecht aan de kantons ontnam en aan de centrale regeering toekende.

IX. Sedert 1848. Na eene hevige strijd tusschen de oostelijke en westelijke kantons (Zuidduitsche gulden of franc), werd bij de wet van 7 Mei 1850 het Fransche muntstelsel voor geheel

Zwitserland ingevoerd, d. i. de franken verdeeld in 100 rappen (centimes, centesimi). 1 Sept. 1855 werd 't nieuwe munthuis te Bern geopend.

De schrijver staat geruimen tijd stil bij deze hermunting en levert uitvoerige gegevens, die daarop betrekking hebben; het verlies bedroeg frs. 1,139,494.49

Het tweede gedeelte behandelt de kantons naar de officieel vastgestelde volgorde, zijnde: Zurich, Bern, Luzern, Uri, Schwytz, Unterwalden, Glarus, Zug, Freiburg, Solothurn, Bazel, Schaffhausen, Appenzell, S. Gallen, Graubunderland, Aargau, Thurgau, Tessino, Waadland, Wallis, Neuchâtel en Genève.

Ieder kanton heeft een afzonderlijk hoofdstuk; vooraf gaat telkens een kort geschiedkundig overzicht, daarna volgen gegevens omtrent muntslag, rekenwijze, beeldenaars der munten en de inwisseling in den nieuweren tijd. Het werk is op schrijfpapier met duidelijke romeinsche letters gedrukt en in netten linnen stempelband gebonden.

De firma BRUNNER & HAUSER te Zurich heeft blijkbaar veel zorg besteed aan de vijftig platen in lichtdruk, welke ruim twee duizend afbeeldingen (1091 munten) vertoonen. Deze zijn in licht sepia-bruin op witten grond weergegeven, zijn zeer helder en duidelijk en vermoeien 't oog niet, zooals de lichtdrukken, die wij in de laatste muntcatalogi te aanschouwen kregen.

Gaarne brengen wij een woord van hulde aan den heer CORAGGIONI, onzen nieuwen gids in 't doolhof der kantonale muntgeschiedenis.

JOH. W. S

Maskerade-Medaille, Leiden 1895.

Door de Commissie tot regeling der Maskerade is eene oude gewoonte, die sedert 1870 niet meer was nagekomen, weder in eere hersteld.

Op haar initiatief en op hare aanwijzingen is door den heer J. PH. M. MENGER, Stempelsnijder aan 's Rijks Munt, eene medaille vervaardigd ter herinnering aan de Lustrumfeesten in Juni jl. (31¹/₂ mM muntmeter STEPHANIK; zilver en brons).

Vz. Het gekroonde wapen van Bergen-op-Zoom, omschrift:

AVXILIIS. PROTECTA. TVIS. 3 OCTOB. 1622. *

Kz. *Omschrift:*

IN MEMORIAM FESTI DIEI NATALIS CCCXX
ACAD. LVGD. BAT. XVIII JVN. MDCCCXCV. *

In het veld onder twee samengevoegde uit de wolken komende handen, de naam van een der deelhoppers, tenzij 't veld ledig zij.

W. S.

*Draagpenninkje van het gild van St. Jan te
Kaatsheuvel (Noord-Brabant).*

Dit ovalen draagpenninkje heeft op de Vz. in het midden het lam Gods (agnus dei) liggende op een gesloten balk, tegen het lam rust de gespleten vaan.

Boven het lam : GILD VAN ST. JAN, onder het lam Q. B. F. F. S. ¹⁾ en daaronder zeer klein H. D. F. ²⁾ randschrift onder KAATSHEUVEL. ³⁾ 1840. Het geheel door een parelrand omgeven.

Kz. In het midden gegraveerd 72, volgnummer op de lijst, waaronder het lid is ingeschreven.

In mijne verzameling van zilver, diameter 26 bij 22 mM.

Dit gild werd einde October 1840 opgericht en bestaat uit 38 leden, die gezellig verkeer ten doel hebben; een onderdeel oefent zich wekelijks in den zomer in het schieten op den zoogenaamden schietbaan. Een paar maal in het jaar wordt er prijswedstrijd gehouden.

Het insigne wordt gedragen door de leden aan een groen en door het Bestuur aan een rood lint; bij begrafenissen der leden waarbij allen tegenwoordig moeten zijn om het lijk grafwaarts te brengen en de lijkmis bij te wonen is het lint wit.

M. A. S.

H.

1). Dat zijn de initialen van de vijf woorden; QUOD BONUM FELIX FAUSTUM SIT, wat de formule is, waarmee de Voorzitter van den Romeinschen Senaat de vergadering opende: „Hetgeen goed, gelukkig, heilaanbrengend zij,” (dan volgde een meedeeling, een voorstel), zoo is het in het algemeen een geluk- en heilwensch geworden; soms is er nog een F bijgevoegd Q. B. F. F. S. voor: QUOD BONUM, FELIX, FAUSTUM, FORTUNATUMQUE SIT.

2). H(endrik) D(ekkers) F(ecit) naam van den graveur koperslager, geb. 5 Nov. 1829 te Kaatsheuvel (Loon-op-Zand) en aldaar overleden 16 Jan. 1895.

3). Kaatsheuvel of Ketsheuvel gemeente Loon-op-Zand, ligt een uur ten N.W. van die gemeente, $\frac{1}{4}$ uur ten Z.W. van Sprang en $2\frac{1}{2}$ uur ten Oosten van Geertruidenberg.

Tentoonstelling Amsterdam 1883.

In den XXXI^{sten} jaargang van de *Revue Belge de Numismatique* (1885) werd door den heer A. BRICHAUT de serie gedenkpenningen beschreven en afgebeeld (blz. 377—382 pl. XII—XV), geslagen ter gelegenheid van de Internationale Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling in 1883 te Amsterdam gehouden.

Hieraan zoude ik gaarne de beschrijving der volgende medaille toevoegen (28 m.M. muntmeter STEPHANIK met oog).

Vz. De beeltenis van Z. M. Koning WILLEM III en H. M. Koningin EMMA naast elkander, omgeven door een lauwerkrans, waaromheen:

* HERINNERING AAN AMSTERDAM * 1883.

Kz. Gezicht op den ingang van de Tentoonstelling, omschrift:

INTERNATIONALE KOLONIALE EN
UITVOERHANDEL TENTOONSTELLING *
W. S.

Tentoonstelling Amsterdam 1895.

Ter herinnering aan de Tentoonstelling dezen zomer te Amsterdam gehouden, zijn de twee volgende gedenkpenningkjes in verschillende metalen geslagen, beide met oog en ring 23 m.M. muntmeter STEPHANIK

a. Vz. Borstbeeld onzer Koningin, omgeven door een lauwerkrans, *omschrift*:

WILHELMINA KONINGIN
DER NEDERLANDEN 1895

Kz. S O U V E N I R
 VAN
 Oud Holland
 1895
 *

b. Vz. Gezicht op de brug in Oud-Holland en daarachter gelegen huizen, waaronder POSTHUMUS AMST. F.
 Kz. = Kz. van bovengemelden penning.

W. S.

*„Liefdadigheid naar Vermogen” Amsterdam.
 25-jarig bestaan (28 Jan. 1896).*

Bij gelegenheid van dit zilveren feest werden H.H. Bestuurderen door de mildheid van eenige belangstellenden in staat gesteld een gedenkpenning te doen vervaardigen.

Vz. De Engel der Liefdadigheid beschermt de Armoede tegen gebrek. De armoede is gepersonifieerd door eene naakte vrouw met kind op den schoot.

Kz. In zeven regels TER | HERINNERING |
 AAN HET XXV JARIG BESTAAN | VAN | LIEF-
 DADIGHEID NAAR VERMOGEN | TE | AM-
 STERDAM

Hierboven naar binnen gebogen: 1871 JANUARI
 1896, Onder 't opschrift een bundel bloeiende eiken
 olijftakken, waarop 't amsterdamsche wapen rust.

50 mM. Geslagen zijn 300 exemplaren, alleen in brons.

De stempels werden gesneden door onze bekenden amsterdamschen graveur, Prof. L. JÜNGER en de afslagen vervaardigd in de Kon. Utrechtsche Fabriek van Zilverwerken van C. J. BEGEER te Utrecht.

Zoolang de voorraad strekt is deze penning verkrijgbaar ten kantore van 't Genootschap (Baangracht 4, Amsterdam) voor *f* 2.— of meer.

Gaarne willen wij onze lezers er op wijzen, dat de baten, die de verkoop van dit gedenkstuk zal opleveren, aan de armen ten goede komen.

JOH. W. S.

Het Russische ministerie van finantiën heeft besloten een kleinere munteenheid in te stellen dan de tegenwoordige roebel. Deze zal een zilveren munt zijn ter waarde van 50 kopeken (ongeveer 60 cent) die den naam *Rusz* zal dragen.

De kleinste munt zal dan worden een koperstuk van een halven kopeke, waarvan er dus honderd in een *Rusz* zullen gaan. Verder zullen worden geslagen gouden munten ter waarde van vijf papieren roebels d. i. tien *Ruszen*. Bij *Rusz* heeft men hier niet te denken aan den volksnaam *Rus*. Naast *Rossaya* is *Rusa* de naam van het land, *Rusland*. Deze gouden munten zullen waarschijnlijk reeds in April uitgegeven worden.

(*Alg. Hand.* 3 *mrt.* '96.)

Bij 't ter perse gaan van deze aflevering, gewordt ons 't treurig doodsbericht van ons medelid en vriend, den heer

Mr. ADRIANUS JUSTUS ENSCHEDÉ
te Haarlem.

DE REDACTIE.

Le jeton dans les Comptes des maîtres des Monnaies du duché de Brabant,

Aux XVIIe et XVIIIe siècles.

(*Suite*).

Règne de Philippe IV.

1621—1665.

A la mort d'Albert d'Autriche, survenue le 15 juillet 1621, les Pays-Bas méridionaux firent retour à l'Espagne où régnait alors le roi Philippe IV. Sous ce prince, quatre ateliers monétaires, Anvers, Bruxelles, Maestricht (1624—1632) et Bois-le-Duc (1621—1624), furent en activité dans le duché de Brabant. Nous n'avons pas relevé pour ces ateliers, aux archives générales du Royaume de Belgique, moins de 104 comptes de fabrication; heureusement, pour le lecteur, qu'un bon tiers de ces documents contient seul quelques détails concernant la frappe des jetons.

Voici, d'ailleurs, les extraits qui se rapportent à notre sujet.

*
* *

Atelier d'Anvers.

I. COMPTE DE JEAN EMONS; du 1er janvier au 17 décembre 1625.

Tailleur des fers: GASPARD BRUYDEGOM.

Anderen ontfanck van zilveren leggelde.

Den voorschreven muntmeester heeft noch laeten maecken in silveren leggelde voor myne heeren van den finantien houdende elff penninghen vyff greynen fyns silvers in alloy ter remedien van 1½ greyn op elck marcq, de quantiteyt van LIIII marcken ende noch III^c marcken coperen leggelt. Nyet.

Archives générales du royaume de Belgique. Chambre des Comptes, registre n°. 17913.

Des onze jetons donnés par DUGNIOLE à l'année 1625, un seul (n°. 3822) porte la main d'Anvers. Il offre, au droit, l'écu couronné de Philippe IV et, au revers, la légende: SERVARE MELIUS QUAM SPERARE. Un exemplaire d'argent semblable est décrit dans le *Catalogue* DE COSTER n°. 420. Nous ne croyons pas être trop téméraire en proposant de considérer ces pièces comme les jetons frappés pour le conseil des Finances. Les exemplaires d'argent pèsent 5.20 1), ceux de cuivre 4.60 2). Il a donc été émis environ 2.538 exemplaires des premiers et 21.280 des seconds.

1) Collection VAN DIJK VAN MATENESSE.

2) Cabinet de l'Etat belge.

II. COMPTE DE JEAN EMONS; du 17 décembre 1625 au 31 mars 1627.

Tailleur des fers: GASPARD BRUYDEGOM.

Anderen ontfanck in silveren leggelt.

Ten lesten heeft den voorschreven muntmeester laeten wercken ende munten inden voorschreven silveren leggelt voor myne *heeren vande finantien* de quantiteyt van negenenveertich marcken bevonden te goet in alloy soo by den voorschreven assayeur generael als by de billetten van den assayeur particulier ende over sulcx daer vooren . . Nyet.

Archives générales du royaume de Belgique. Chambre des Comptes, registre n°. 17914.

Peut-être ce texte se rapporte-t-il au jeton de 1627, à la main d'Anvers, décrit par DUGNOLLE sous le n°. 3836 et dont une variété porterait pour légende, au revers, — s'il faut en croire VAN ORDEN, (T. I., n°. 1183), — le traditionnel: GECT. POVR LE BVREAV DES FIN. Cette dernière pièce, si elle existe, pourrait bien être le produit d'un mélange de coins.

Parmi les jetons décrits, à ce jour, comme ayant été forgés à Anvers, au cours de l'année 1626, nous n'en avons rencontré aucun pouvant se rattacher, avec quelque certitude, à la série des jetons émis pour le bureau des Finances.

III. COMPTE DE MARTIN CAMBIER; du 26 juillet 1629 au 31 mars 1630.

Tailleur des fers: GASPARD BRUYDEGOM.

Silveren leggelt.

Den voorscreven muntmeester heeft noch ten lesten laeten wercken ende minten in voorscreven silveren leggelt voor myne edelen *heeren vande finantien* de quantiteyt van seiven veertich marcken waer van geweest syn inde busse vyff stucken bevonden a elff penningen vier greynen ende elff tweendertichste deelen van een greyn ende over sulcx te schaers van een entwintich tweendertichste deelen opt marck dan alzo den wardeyn der voorscreven munte verclaert heeft dat den voorscreven muntmeester tselve leggelt alleenlyck gerekent heeft volgens 't billet daer over gegeven by den assayeur particulier der selver munte te weten aladvenant van elff penningen vier greynen fyns silvers in alloy gelyck 'tselve gesien can wordden byde decharge oft quietantie daer over gegeven by den raedt ende rentmeester general van Uncle, compt hier daer voer Nyet.

Archives générales du royaume de Belgique. Chambre des Comptes, registre n°. 17918.

Le seul jeton frappé à Anvers, en 1630, décrit par DUGNOLLE, qui puisse convenir en l'occurrence porte le n°. 3853 (Exemplaire d'argent, DE COSTER n°. 426, pds. = 4.90). 1) D'après VAN ORDEN, t. I, n°. 1195, il existerait une variété de cette pièce portant, au revers, l'inscription: GECT: DV BVRAV DES FINANCES. Le jeton du bureau des Finances pour l'année 1629 sort de l'atelier de Bruxelles.

1) Collection DE WITTE.

IV. COMPTE DE MARTIN CAMBIER;
du 1er septembre 1631 au 31 mai 1632.

Tailleur des fers: GASPARD BRUYDEGOM.

Silveren leggelt.

Noch hebben finalyck de voorschreven muntmeester laeten wercken ende munten in voorschreven silveren leggelt voor myne *heeren vanden financien* de quantiteyt van eenenvyff-tich marcken de welcke bevonden syn by den assayeur general te schaers in alloy van een greyn ende XI seshienste deelen van een greyn zynde 'tzelve buyten de remedien dry seshienste deelen van een greyn dwelck gedobbleert achtervolgende d'inhouden vande instructie compt dat den muntmeester moet belast worden van een greyn ende seven achste deelen op d'marcq bedraegende overde voorschreven quantiteyt te schaers van dry penningen dryentwintich greynen ende een halff ende a l'advenant van dryentwintich gulden ende seven stuyvers d'marcq compt daer voren de somma van VII gul. XIII st. XLI myten.

Archives générales du royaume de
Belgique. Chambre des Comptes,
registre n°. 17920.

Le jeton du bureau des Finances au millésime de 1631 est frappé à Bruxelles, (DUGNOLLE n°. 3871); nous ne connaissons pas de jeton

anversois, déjà publié, marqué de la date 1632, pouvant se rapporter à la fabrication de MARTIN CAMBIER. D'après les comptes on aurait aussi frappé des jetons pour les Finances, à Bruxelles, cette même année 1632.

V. COMPTE DE GHIJSBRECHT CLE
NAERTS; du 1er mars au 31 décembre 1639.

Tailleur des fers: JACQUES CALUWAERT.

Silveren leggelt.

Ten lesten heeft den voorscreven muntmeester laeten wercken ende munten in voorscreven silveren leggelt voor *particulier steden* die quantiteyt van negentich marck twee oncen sesthien engelschen waer van in de busse syn geweest thien stucken ende bevonden by den assayeur generael te goet in alloy ende over sulcx. Nyet.

Archives générales du royaume de
Belgique. Chambre des Comptes,
registre n°. 17932.

Nous laissons à de plus versés que nous en la science jetonienne, le soin de rechercher quelles sont les villes qui firent frapper des jetons d'argent, à Anvers, en l'an 1639.

VI. COMPTE DE GHIJSBRECHT CLE-
NAERTS, du 1er janvier au 30 juin 1640.

Tailleur des fers: JACQUES CALUWAERT.

Silveren leggelt.

Ten lesten heeft den voorscreven muntmeester

ter laeten wercken ende munten inde voorscreven silvere leggelt voor *particulier persoonen* de quantiteyt van dry marck een once vyff ingelschen waer van inde busse is geweest een stuck ende is bevonden te goet in alloy ende over sulcx. Nyet.

Archives générales du royaume de Belgique. Chambre des Comptes, registre n°. 17933.

Ici encore, les jetons frappés pour des particuliers sont à retrouver.

VII. COMPTE DE GHIJSBRECHT CLENAERTS; du 1er juillet 1640 au 6 avril 1641.

Tailleur des fers: JACQUES CALUWAART.

Silvere ende copere leggelt.

Ten lesten heeft den voorscreven muntmeester laeten wercken ende munten in voorscreven leggelt voor *myne heeren van de finantien* waer van XLV marcq silvere ende copere V^c marcken ende inde busse seven stucken bevonden te goet in alloy oversulkcx. . Nyet.

Archives générales du royaume de Belgique. Chambre des Comptes, registre n°. 17934.

Il s'agit évidemment des jetons (DE COSTER n°. 446, DUGNOLLE n°s 3959-60) frappés à Anvers en 1641, à l'effigie de Philippe IV,

portant, au revers, l'écu du roi et la légende GECT · DV · BVREAV DES FINANCES ou GECTZ POUR LE BVREAV DES FINA. L'exemplaire d'argent pèse 5 gr. 80 1), celui de cuivre 4 gr. 70 2), il en a donc été fabriqué environ 1900 des premiers et 26.000 des seconds.

VIII. COMPTE DE GASPARD ANTHEU-
NIS; du 13 novembre 1646 au 15 octobre 1647.

Tailleur des fers: JACQUES CALUWAERT.

Silvere leggelt.

Noch heeft den voorscreven muntmeester laeten werken in voorscreven silvere leggelt soo voor de *stadt Ghendt als Mechelen*, houdende XI penningen V greyn fyn silvers int alloy ter remedie van een greyn ende een halff opt marcq de quantiteyt van twelff marcq ses oncen twee engelschen ende syn geweest inde busse twee stucken waer van essaye gemaect by den assayeur general syn bevonden te houden int alloy XI penningen VI greyn ende een quart soo te goet hier voor Nyet.

Archives générales du royaume de
Belgique. Chambre des Comp-
tes, registre n°. 17937.

Ces jetons pour les villes de Gand et de Malines sont restés inconnus à VAN LOON, VAN ORDEN, DUGNOLLE et DIRKS. Il ne s'en rencontre pas non plus dans le catalogue de COSTER. Pour Malines voyez, cependant, le compte n°. XV.

IX. COMPTE DE GASPARD ANTHEU-
NIS; du 16 juillet 1650 au 19 mai 1651.

1) Collection VANDEN BROECK.

2) Collection DE WITTE.

Tailleur des fers: MICHEL VAN THIELT.

Silver leggelt.

Noch heeft den voorschreven muntmeester laeten wercken ende munten int voorschreven leggelt voor *heeren van finantie* ende *eenige steden* de quantiteyt van sestich marck seven oncen het welcke bevonden is by den voorschreven assayeur generael te houden elff penningen vyff greyn ergo te goet ende alsoo hier voor Nyet.

Copere leggelt.

Item heeft den voorschreven muntmeester noch laeten wercken ende munten voor syne mat^s *Rekencaemer* in Brabant hondert negentich marck copere leggelt ende alhier voor . . . Nyet.

Archives générales du royaume de
Belgique. Chambre des Comptes.
tes. Acquits n°. 3581.

Le jeton du bureau des Finances, pour l'année 1651, est décrit sous le n°. 4041 dans DUGNOLLE, qui n'indique pas s'il porte une marque d'atelier. Il est à noter, qu'en cette année, il fut frappé de ces pièces à Bruxelles, le jeton d'Anvers pourrait donc être de 1650. Nous n'avons pas retrouvé le jeton pour la chambre des Comptes.

X. COMPTE DE GASPARD ANTHEU-
NIS; du 23 mai 1651 au 27 février 1652.

Tailleur des fers: MICHEL VAN THIELT.

Silvere leggelt.

Noch heeft den voorschreven muntmeester laeten wercken ende munten silvere leggelt voor myne *Eed. heeren van Financien* de quantiteyt van seventhien marcken vyff oncen thien engelsen ende syn bevonden byden voorschreven assayeur generael te goet in alloy ergo hier voor Nyet.

Copere leggelt.

Noch heeft den voorschreven muntmeester laeten wercken ende munten copere leggelt voorde *heeren van syne ma^{ts} reken camer* in Brabant de quantiteyt van ses hondert derthien marck ende hier voor Nyet.

Archives générales du royaume de Belgique. Chambre des Comptes, acquits n°. 3581.

XI. COMPTE DE GASPARD ANTHEUNIS; du 2 janvier au 18 novembre 1653.

Tailleur des fers: MICHEL VAN THIELT.

Silvere leggelt.

Noch heeft den voorschreven muntmeester laeten wercken ende munten silvere leggelt voor *myne Eed. heeren vande finantien* die quantiteyt van twintich marcq een once waer van syn in

de busse geweest twee penningen, welcke voorschreven twee penningen syn bevonden byden assayeur generael opden behoorlycken voet ende alsoo hier voor Nyet.

Copere leggelt.

Noch heeft den voorschreven muntmeester laeten wercken ende munten copere leggelt voor de voorschreven *heeren vande finantie* die quantiteyt van ses hondert dertich marcq ende hier voor van gelycken Nyet.

Archives générales du royaume de Belgique. Chambre des Comptes, acquits n°. 3581.

DUGNOLLE donne un seul jeton à la main d'Anvers pour l'année 1653, c'est celui (n°. 4050) qui fait allusion à la prise de Dunkerke et de Barcelone (*Catalogue DE COSTER*, n°. 472, VAN LOON, T. II, édit. holl. p. 370; édit. franç. p. 357). L'exemplaire d'argent à ce type, du cabinet de l'État belge, pèse: 5 gr. 90; celui de cuivre: 6 gr. 30. Il en aurait donc été émis seulement 830 des premiers et 24.450 des seconds.

XII. COMPTE DE GASPARD ANTHEUNIS; du 4 janvier 1655 au 4 mars 1656.

Tailleur des fers: MICHEL VAN THIELT.

Noch heeft den voorschreven muntmeester laeten wercken ende munten in silvere leggelt voor *de heeren van syne Ma^{ts} domaine ende finantien* dry marcq seven oncen thien engelschen houdende in alloy elff penningen V grains

waervan inde busse is geweest eenen pennin-
gen Memorie.

Noch heeft den voorscreven muntmeester
laeten wercken ende munten in copere leggelt
voor deselve *Eerw. heeren van de finantie*
ses hondert eenentachtich marcq vier on-
cen Memorie.

Archives générales du royaume de
Belgique. Chambre des Comp-
tes, acquits n°. 3581.

Peut-être faut-il retrouver ce jeton dans celui qui est décrit par
DUGNOLLE, sous le n°. 4086. (VAN LOON, T. II, édit. holl. p. 409,
édit. franç. p. 397, *Catalogue de COSTER* n°. 478). Cette pièce est au
type le plus ordinaire des jetons pour les Finances: tête du roi, au
droit; écu couronné, au revers. Un exemplaire d'argent pèse 6 gr. 30,
un exemplaire de cuivre 6 gr. 20. (Cabinet de l'État belge).

XIII. COMPTE DE JEAN ANTHEUNIS;
du 5 décembre 1656 au 14 novembre 1657.

Tailleur des fers: MICHEL VAN THIELT.

Silvere leggelt.

Noch heeft den voorschreven muntmeester
laeten wercken ende munten in silvere leggelt
voor myne *Eerw. heeren vande finantie* de
quantiteyt van VII marcq VII oncen XV en-
gelschen waer van inde busse syn geweest II
penningen de welcke by den assayeur generael
syn bevonden te houden in alloy XI penningen
VI½ grain, ergo alhier Nihil.

Copere leggelt.

Item noch heeft den voorschreven muntmeester laeten wercken ende munten in copere leggelt voor myne *Eerw. heeren vande finantien* de quantiteyt van 668 marcq, de selve alhier. par Memorie.

Archives générales du royaume de Belgique. Chambre des Comptes, acquits n°. 3582.

DUGNIOLLE ne donne aucun jeton frappé à Anvers en 1657, excepté celui de la délivrance de Valenciennes (n°. 4108 et 4109).

XIV. COMPTE DE GEORGES DE BRUYN;
du 15 novembre 1657 au 31 décembre 1658.

Tailleur des fers: MICHEL VAN THIELT.

Silvere leggelt.

Noch heeft den voorschreven muntmeester laeten wercken ende munten in silvere leggelt voor de *Raedt van Mechelen* de quantiteyt van een marcq twee oncen XVIII engelschen ende midts tselve door den assayeur generael is bevonden te houden in alloy elff penningen ses grains, compt alhier. Nyet.

Archives générales du royaume de Belgique. Chambre des Comptes, acquits n°. 3582.

XV. COMPTE DE GEORGES DE BRUYN;
du 4 janvier 1659 au 11 octobre de la même année.

Tailleur des fers: MICHEL VAN THIELT.

Silvere leggelt.

Noch heeft den voorschreven muntmeester laeten wercken ende munten silveren leggelt voor den heyligen Geest van Mechelen, de quantiteyt van een marcq ses oncen ende is bevonden byden assayeur generael te houden elff penningen ses greyn ende een achste, ende alsoo bevonden te goet compt hier voor . . Nyet.

Archives générales du royaume de
Belgique. Chambre des Comp-
tes, acquits n°. 3582.

Il s'agit ici de l'une des nombreuses variétés du jeton forgé à la suite de la Fondation malinoise du maître ès-arts Jean van Hemelrycx (*Catalogue DE COSTER*, nos. 11 à 20). Par un testament, reçu le 6 mai 1491, ce personnage légua sa maison aux tables du Saint-Esprit des églises de Saint-Pierre, de Saint-Jean et de Sainte-Catherine. Ces pièces ont été émises à diverses reprises depuis la fondation de Jean, les dernières sont du XVIIIe siècle. D'après M. V. HERMANS, ces jetons se distribuaient, chaque année, au mois d'août, après la messe du St. Esprit, aux magistrats et à d'autres dignitaires. 1)

XVI. COMPTE DE GEORGES DE BRUYN;
du 7 novembre 1659 au 9 octobre 1660.

Tailleur des fers: MICHEL VAN THIELT.

1) *Inventaire des archives de la ville de Malines*, T. VIII.

Peut-être est-ce à des pièces de même nature que se rapporte le compte no. XIV.

Silvere leggelt.

Noch heeft den voorschreven muntmeester laeten wercken ende munten in silvere leggelt voor *syne Mats financie* ende *de stadt van Cortrick* de quantiteyt van eenenveertich marcq ses oncen seshien engelsen waer van syn inde busse geweest vyff penningen ende midts de selve syn bevonden geweest by den assayeur generael op den gewoonelycken voet, compt alhier voor Nyet.

Copere leggelt.

Noch heeft den voorschreven muntmeester laeten wercken ende munten in copere leggelt voor *syne Mats financie* de quantiteyt van ses hondert tweenegentich marcq ende alhier voor . Niet.

Archives générales du royaume de
Belgique. Chambre des Comptes,
acquets n°. 3582.

C'est par erreur que le compte porte „ende stadt van Cortrick” il s'agit, en réalité, de la châtellenie. En effet, mention de ce jeton est faite au compte 1660—1662 de la châtellenie de Courtrai, comme ayant été fourni par GEORGES DE BRUYN, en juin 1660, pour les commissaires de sa Majesté et les magistrats du collège de la châtellenie. Le maître de la Monnaie d'Anvers reçut pour cette fabrication 74 livres 17 sous 8 gros : 1)

„Den rendant brynght in mysen de somme van vierent-zeventich pont XVII sch. VIII gr. over ghelycke somme by hem betaelt aen sieur GEORGE DE BRUYNE van Aelst, over de leverynghe van de silveren leghpennynghen by hem ghedaen in Juny 1660 omme ghe-

1) *Revue belge de numismatique*, T. XLV, p. 565.

1870
1871
1872
1873
1874
1875
1876
1877
1878
1879
1880
1881
1882
1883
1884
1885
1886
1887
1888
1889
1890
1891
1892
1893
1894
1895
1896
1897
1898
1899
1900

1901
1902
1903
1904
1905
1906
1907
1908
1909
1910
1911
1912
1913
1914
1915
1916
1917
1918
1919
1920
1921
1922
1923
1924
1925
1926
1927
1928
1929
1930
1931
1932
1933
1934
1935
1936
1937
1938
1939
1940
1941
1942
1943
1944
1945
1946
1947
1948
1949
1950

1951
1952
1953
1954
1955
1956
1957
1958
1959
1960
1961
1962
1963
1964
1965
1966
1967
1968
1969
1970
1971
1972
1973
1974
1975
1976
1977
1978
1979
1980
1981
1982
1983
1984
1985
1986
1987
1988
1989
1990
1991
1992
1993
1994
1995
1996
1997
1998
1999
2000

Le seul jeton décrit par DUGNOLLE comme ayant été frappé à Anvers, en 1661, est celui reproduit par VAN LOON, t. II, édit. holl. p. 496; édit. franç. p. 476. Nous ne connaissons pas le jeton des trésoriers de la ville d'Anvers pour les années 1660 et 1661. Le catalogue TERBRUGGEN en cite un pour 1662. (DUGNOLLE no. 4188.)

XVIII. COMPTE DE GEORGES DE BRUYN; du 9 avril 1661 au 14 janvier 1662.

Tailleur des fers: MICHEL VAN THIELT.

*Silvere leggelt voordē Heyligen Geest der
stadt van Mechelen.*

Noch heeft den voorscreven muntmeester laeten wercken ende munten in voorscreven leggelt de quantiteyt van een marcq vyff oncen derthien engelschen, het welck bevonden is by den assayeur generael elff penningen vyff ende een half greyn ende alsoo inde ge-woonlycke remedie, ergo hier voor . . Niet.

Archives générales du royaume de
Belgique. Chambre des Comptes,
registre n°. 17940.

Il s'agit, cette fois encore, d'une livraison de jetons pour la fondation malinoise de Jean van Hemelrycx. Un jeton au Saint Esprit de notre collection, que sa gravure classe au XVIIe siècle, pèse 6 gr. 20. On voit par là combien peu il en était fabriqué à la fois.

XIX. COMPTE DE GEORGES DE BRUYN;
du 26 avril 1662 au 19 janvier 1664.

Tailleur des fers: MICHEL VAN THIELT

*Silvere leggelt voor myn Ed. heeren van syn
Ma^{ts} finantie ende differente plaetsen.*

Noch heeft den voorscreven muntmeester laeten wercken ende munten in het voorscreven leggelt die quantiteyt van hondert negentien marcquen vyff oncen twelff engelschen waer van syn inde busse geweest derthien penningen de welcke syn bevonden by den assayeur generael tot elff penningen ses grain ende dyen volgens op den voet geordonneert ende alsoo hier voor Niet.

Archives générales du royaume de
Belgique. Chambre des Comptes,
registre n°. 17942.

Le jeton du bureau des Finances pour l'année 1663 est frappé à Bruxelles (DUGNOLLE n°. 4192).

Parmi les jetons compris sous la désignation „ende differente plaetsen” viennent se ranger les jetons livrés par GEORGES DE BRUYN à la châtellenie de Courtrai en 1662. 1) Il reçut pour cette fourniture 77 livres 9 sous 13 gros.

XX. COMPTE DE GEORGES DE BRUYN;
du 21 janvier au 7 mai 1664.

Tailleur des fers: MICHEL VAN THIELT.

Silvere leggelt voor particuliere personen.

Noch heeft den voorscreven muntmeester

1) *Revue belge de Numismatique*, T. XLV. p. 565.

laeten wercken ende munten in het voorscreven leggelt de quantiteyt van tweendertich marcq twee oncen twelff engelschen waer van syn inde busse geweest vier penningen de welcke syn bevonden door den assayeur generael op den voet geordonneert aldus hier. Niet.

Copere leggelt voor de Selve.

Noch heeft den voorscreven muntmeester laeten wercken ende munten in copere leggelt voor particuliere de quantiteyt van hondert vieren vyftich marcq een once thien engelschen daer voeren alhier Niet.

Archives générales du royaume de Belgique. Chambre des Comptes, registre n°. 17943.

XXI. COMPTE DE GEORGES DE BRUYN,
du 8 mai 1664 au 28 janvier 1666.

Tailleur des fers: MICHEL VAN THIELT.

*Silvere leggelt voor myne Edl. heeren van
syne Mat^s finantie ende andere plaetsen.*

Noch heeft den voorscreven muntmeester laeten wercken ende munten in het voorscreven leggelt de quantiteyt van sessen vyftich marcq veerthien engelschen waer van syn in

Handwritten notes at the top right of the page, including a date and some illegible text.

Main body of handwritten text, consisting of several lines of cursive script.

Vertical handwritten notes or a signature on the left margin of the page.

De Alkmaarsche Vroedschapspenning.

II.

(Vervolg van Jaargang 3, blz. 61.)

Buiten en behalve het door dr. P. SCHELEMA in zijn *Inventaris van het archief der gemeente Alkmaar* aangewezen, vonden wij ten stadhuize nog een aantal stukken betreffende bovengenoemd onderwerp 1), waaruit wij nadere bijzonderheden aangaande het reeds medegedeelde en bovendien veel nieuwe leeren kennen.

Voor de 50 gouden penningen, tot het doen maken waarvan burgemeesteren in December 1706 gemachtigd werden, leverde ANTHONY GRILL den 21 dier maand 35 ons $4\frac{3}{4}$ engels fijn goud à f 47 : 15, zijnde f 1682 : 12. JACOBUS VAN DISHOECKE gaf den volgenden dag bewijs af voor 2 ontvangen stukjes goud,

1) Dit geval staat lang niet alleen; bovendien bevat de *Inventaris*, gedrukt in 1869, menige onjuistheid en geheel verkeerde omschrijving.

tot het slaan dezer penningen, en den 29 zond hij er 42 af, wegende 29 ons $6\frac{3}{4}$ engels, de stempels nog houdende voor het geval dat er meer benoodigd waren.

Bij de overeenkomst met MARTINUS SMELTZING, in December 1712 tot het maken van 4 stempels (een der oude lag aan stukken) en van minstens 1000 penningen, werd bedongen, dat met den minsten stempel 50 penningen „tot een proef van derselver valeur” zouden worden gemaakt of geplet, dat het eerste 12 of 15tal penningen aan burgemeesteren gezonden en niet dan na hunne goedkeuring voortgegaan zou worden. Burgemeesteren zouden het zilver leveren, en SMELTZING genieten voor de stempels *f* 400 en voor het slaan 2 stuivers per stuk, ook later bij bestelling op zijn risico (voor den duur der stempels) tot 4200 stuks toe. Het oordeel over de goede afwerking der stempels en de beslissing over geschillen werd overgelaten aan den kunstschilder KAREL DE MOOR.

Den 15 September 1735 werd geaccordeerd met NICOLAAS VAN SWINDEREN, wonende in de Raamstraat te 's Gravenhage, over het maken van 2 stempels van zoodanigen aard, dat zij in staat zouden zijn de van tijd tot tijd te bestellen penningen er mede te slaan tot een getal van 4000 zilveren en 100 gouden. Wat proef

enz. betreft, werden de voorwaarden van 1712 herhaald, en DE MOOR zou wederom beoordeelbaar en beslisser van geschillen zijn. VAN SWINDEREN nam aan het goud te leveren voor *f* 50, het zilver voor 3:5 per ons fijn, voor de stempels genieten *f* 200 en voor het slaan 8 stuivers per penning, alles ongeveer gelijk hij van Haarlem bekomen had. Den 22 October 1736 had hij met het leveren van 106 gouden en 2760 zilveren penningen aan zijne opdracht voldaan en beliep zijne rekening: voor de stempels *f* 200, aan goud *f* 3231:5, aan zilver *f* 2846:16:8, voor het slaan der gouden *f* 212 en der zilveren *f* 904, te zamen *f* 7194:1:8.

In 1772 kwam men overeen met PIETER BUYSKES, muntmeester te Medemblik, voor het leveren van 600 zilveren penningen, elk waardig *f* 1:4, en 13 gouden, elk waardig *f* 25:6, tegen een muntloon van 5 stuivers per zilveren en van *f* 2 per gouden penning. Den 18 Mei verzond hij 500 zilveren penningen, hopende dat de overige in Juni gereed zouden zijn, dewijl de eene stempel gebroken was en hij daarin zou moeten voorzien. Maar het gezondene beviel zoo slecht, dat burgemeesteren hem den 26 verzochten niet voorttegaan en de stempels terug met de rekening te zenden. BUYSKES, vreezende dat de zaak tot veel

onaangenaamheden en nadeel van hem zou strekken, verzocht den 2 Juni de penningen terug te sturen en het gebeurde, dat niet met zijne affaires overeenkwam, maar uit liefhebberij ondernomen was, als niet geschied te beschouwen, maar den stempelsnijder WEIMANS een klein douceur toe te kennen, terwijl hij den nieuwen stempel terughield ter dispositie van burgemeesteren. Deze zonden, den 8 Juli, met de onvoldoende penningen, 4 ducaten voor WEIMANS, waarmede hij, blijkens schrijven van BUYSKES van den 27, niet zeer content scheen te zijn.

Reeds den 30 Juni hadden burgemeesteren zich gewend tot JOAN GEORGE HOLTZHEY 1), muntmeester en medailleur te Utrecht, over het slaan van gouden en zilveren penningen, wat de laatsten betreft nu ter waarde van f 1 : 2, zijnde $7\frac{1}{2}$ engels. De stempel met de burg was gebarsten, en het breken van een stempel onder het munten moest voor rekening van den maker blijven. Hij antwoordde den 3 Juli, wel tot het werk genegen te zijn en den stempel tegen f 60 te zullen vervaardigen; het ducategoud, fijne $\frac{2}{3}$ lunenburger-

1) Het zegellak van HOLTZHEY's brieven toont op een gehelmd, rood geblasonneerd schild een gekleed man, tot de knieën, in de rechterhand een gestengde bloem en in de linkereen kruis dragende; dit beeld wordt herhaald als helmteeken.

munt, zou op f 56 het ons, het zilver op 50 stuivers per lood komen. Burgemeesteren schreven den 11, dat zij tegen de f 60 voor den stempel geen bezwaar, maar geen antwoord bekomen hadden ten aanzien van het arbeidsloon; tegen de aangegeven waarde voor de penningen was het goud steeds tot f 50 en het zilver tot f 3:5 per ons berekend; men was niet gewoon alle jaren, maar om de 3 of 4 jaren 500 à 600 zilveren en gouden naar proportie te doen slaan en de stempels steeds terug te ontvangen. HOLTZHEY berichtte daarop den 15, dat hij, evenmin als voorheen zijn vader, gewend was bij het stuk te leveren, maar naar zijne berekening zou het maakloon voor de gouden op f 1:2, voor de zilveren op 13 stuivers komen. Hij zou de stempels gaarne terugzenden, om van de zorg ervoor ontslagen te zijn; maar werden ze tusschentijds door anderen gebruikt, dan kon hij niet voor het onderhoud instaan. Men antwoordde hem den 21, dat het muntloon vroeger 8 stuivers voor de zilveren geweest was, en vroeg dus of hij daarop wilde ingaan. Over de gouden is men het dus eens, schreef hij den 24, maar wat de zilveren betrof was het verschil te groot; wilde men best werk hebben en keerde het om de 3 of 4 jaren terug, dan zou hij zich met 10 stuivers vergenoegen en in

September gereed kunnen zijn. Men nam daar vrede mede en droeg hem den 2 Augustus de vervaardiging van 13 gouden en 600 zilveren op.

Het bestelde liet zich in September en nog veel langer wachten. HOLTZHEY meldde den 17 November, dat hij den 11 October door eene verdooving van levensgeesten en verzwakking van lichaamskrachten getroffen en nog zwak van hoofd en gezicht was, maar zijn werk hervat had en binnen weinige dagen met den stempel gereed dacht te komen. Toen den 8 December aangedrongen was om vóór den 20 bij provisie 300 stuks te zenden, antwoordde hij den volgenden dag, daaraan spoedig gevolg te zullen geven; zijne oogen waren nog niet zoo hersteld als hij wenschte, en hij was in zorg geweest voor den ouden stempel met *Alcmaria victrix*, maar had tot zijn genoegen gezien, dat die het uit zou houden. Den 17 zond hij 17 gouden en 300 zilveren penningen, er bijvoegende „onbegrijpelijk wat mij al in den weg komt de volle leverantie te doen”; maar reeds den 18 volgden de ontbrekenden. Hij schreef toen, sedert bijna 6 jaren gesukkeld te hebben, „edog sedert de laatste stoot, en het attrapeeren van een Doctor hier dewelke raad wist, en appliceerde, ben ik onder Gods zegen volkomen hersteld.” Met veel

moeite was de oude stempel nog bruikbaar gebleven, maar voor eene volgende leverantie zou een nieuwe gemaakt dienen te worden. Hij bemerkte 4 gouden penningen te veel gezonden te hebben en verzocht die terug. Den 23 werd hem de rekening gevraagd en bericht, dat de penningen zeer naar genoegen waren, „dog eenige zijn van gedagten dat de leeuwen wat duyster voorkomen, dog in de goude voldoen sy beter.” Bij de rekening schreef HOLTZHEY den 5 Januari, dat hij den stempel gaarne wat uitvoeriger gemaakt had, maar het moest voor deze reis passeeren, vermits hem de zwakheid der oogen nog eenigen tijd bijgebleven was en de zaak geen langer uitstel duldde. Hij was circa 8 jaren (d. i. 2 meer dan hij den 18 December gemeld had) „door eene pijnlijke indispositie geïncomodeerd” geweest. Den 17 werd f 1522 : 2 afgezonden aan zijn kantoor van negotie te Amsterdam, aan de Kalverstraat bij de Osjessluis, waar zijn naam aan de deur stond; zijnde f 60 voor den stempel, f 437 : 10 voor 17 gouden en f 705 : 18 voor 600 zilveren penningen, f 18 : 14 en f 300 voor het schroeven van beide soorten.

In 1778 werd wederom aan HOLTZHEY de vervaardiging van 600 penningen opgedragen, en, toen hij den 5 September 300 gezonden

had (voor zilver f 366 : 8, voor het schroeven f 150) hem in bedenking gegeven niet voort te gaan, maar alvorens een nieuwen stempel te snijden. Maar hij had er toen al weder 200 gereed, en bracht het werk met voorzichtigheid ten einde. Bij de afzending daarvan den 6 October schreef hij: „krakende wagens duren het langst”; maar den 26, de voldoening zijner tweede rekening berichtende, liet hij zich hooren: „edog de eene alwaar Alcmaria victrix op staat aan deselve is geen eer te behalen, ook zo drukt dezelve zo bol rond, dat de Medailles veel gelijkenis zullen hebben met een schippers broeksknoop.”

Toen aan het raadsbesluit van 29 Augustus 1784 uitvoering gegeven werd en HOLTZHEY — alsnu wonende te Amsterdam op het Singel over de oude luthersche kerk — nogmaals 300 penningen moest verschaffen, meldde hij in September, te zullen beproeven of het zonder nieuwen stempel kon geschieden, daar het den vorigen keer al zorgelijk was. Dat die proef niet zou slagen was na het bovenvermelde te wachten, en HOLTZHEY sneed dus een nieuwen stempel en daarna nog een, wjl de eerste onder het werk sprong. Zijne rekening van 6 November bedroeg, behalve f 60 voor den stempel en f 150 voor het slaan, f 395 : 10 voor het zilver, dus meer dan te voren. De pen-

ningen waren iets zwaarder, schreef hij, „doordat de platen aangelegd om op de oude stemfels te schroeven, voorheen in de bewerking meer verloren hebben door het ongelijk drukken der penningen, en opzetten telkens van de rand, die dan weggenomen moest worden hetgeen bij dezen nieuwen stempel niet zoo behoefde.”

Gaan wij na in hoever aan de verschillende bestellingen gevolg is gegeven, dan blijkt ons, dat in een tijdsverloop van weinig meer dan 90 jaren, voor Alkmaar zijn geslagen 277 gouden en 9263 zilveren vroedschapspenningen, zoodat ze, al zijn er velen ter smeltkroes gegaan, vooreerst nog wel niet zeldzaam zullen worden.

Nevens de vroeger vermelde verscheidenheden kan nog genoemd worden die, waaraan de hoed op het voorvlak van het altaar ontbreekt.

C. W. BRUINVIS.

Twee gouden-bruiloftspenningen van de familie de Jong van Beek en Donk.

Metalen getuigen voor genealogiën zijn de penningen, geslagen, gegraveerd of ingevuld bij gelegenheid van geboorte, huwelijk, 12¹/₂-, 25-, 40- of 50jarige echtvereeniging.

Van de bruiloftspenningen is denkelijk de oudste de penning op het huwelijk van MARGARETHA VAN OOSTENRIJK en PHILIBERTUS DEN SCHOONE, Hertog van Savoye, berustende in het penningkabinet van de Kon. bibliotheek te Brussel.

Het geslacht VAN LOON heeft de grootste serie van bruiloftspenningen. 1)

De twee grootste penningen zijn op brui-

1) En wel: 28 Oct. 1621. MAARTEN RUIJCKHAVERS en ALIJD VANDERLAAN.
27 Mei 1647. HANS VAN LOON en JANNA RUIJCKHAVERS.
15 Feb. 1659. CORNELIS GRASWINKEL en MARIA VAN DER DUSSE.
26 Mei 1674. NICOLAAS VAN LOON en EMMERENTIA VAN VEEN.
21 Dec. 1694. HUGO GRASWINKEL en A. HALTERS.
21 Nov. 1706. ADRIAAN VAN LOON en CORNELIA HUNTHUM.
14 Dec. 1722. PIETER VAN LOON en AGNETA GRASWINKEL.
1 Nov. 1726. AARNOUD VINK en ANNA NIEUWPOORT.

loften in de familie VAN CITTERS 1), vervaardigd door M. HOLTZHEY.

De Noordbrabantsche familie DE JONG VAN BEEK EN DONK heeft twee gouden bruiloftspenningen.

Nr. 1. 1764. *Vs.* De wapenschilden van het echtpaar met eene kroon gedekt.

DE JONG: In goud, een van ter zijde gezien manshoofd van lazuur.

JOSSELIN: In keel, een droogscheerdersschaar waarboven eene ster, alles van zilver.

Daaronder in vier regels AUREA RIDENTI MANEAT, CONCORDIA VULTU, AUGESCAT DOMUS SOBOLES, OPTATA PERENNET. De gulden (= heerlijke) eendracht met lachend gelaat (met blijden lach op het gelaat) dure voort, moge het huis (geslacht) groeien (en) moge het begeerde nageslacht blijven (bestaan).

Omschrift: * JOHANNA JUDITH JOSSELIN 2) ET DOM = GERARD DE

1) WILLEM VAN CITTERS en MARIA KIEN, DIRKS' *Repertorium*, Dl. III, no. 632, middellijn 73 mM.

ARNAUD VAN CITTERS en SARA JACOBA OCKERSE, *Revue Belge*, 1878, blz. 123, pl. 10, middellijn 67 mM.

2) JOHANNA JUDITH JOSSELIN, geb. te 's Hertogenbosch, 6 Oct. 1690 † te Vechel 18 Maart 1768, huwde te Schijndel 5 Nov. 1714.

GERARD DE JONG, Heer van Beek en Donk en van Frisselsteijn, (zie a. DE CASTILLO, *vermakelikheden van Brabant*, Dl. IV, bl. 52, *gezicht op Frisselsteijn of Huis te Vechel*) erfsecretaris van Erp en Vechel, Drossaart van Croy, Stiphout en Vlierden, geb. te Schijndel 13 April 1685, † te Vechel 25 Sept. 1770.

Zie ook b. *Noordbrabantsche Almanak* 1891, bl. 501, MR. P. DE JOSSELIN DE JONG, „D: *Heerlijkheden Erp en Vechel, het Kasteel Frisselsteijn.*”

JONG DYNASTA DE BEEK ET DONK. 1)

Kz. In het midden een altaar, aan beide zijden gedekt met een hoorn des overvloeds, en van voren met eene slang, die zich in den staart bijt, met het getal 50, daarboven twee ineengesloten handen, waarboven een omkranst hart, dat door het alziend oog bestraald wordt, in de afsnede: V. NOV. MDCCLXIV.

Omschrift: AUREUM HUNC AUREIS SACRAMUS NUPTIIS NUMMUM.

(Dezen gouden penning wijden wij aan de gouden bruiloft.)

Middellijn 42 mM. van den muntmeter STEPHANIK. 2)

Volgens eene aantekening van Dr HERMANS had in 1839 het Raadslid te 's Hertogenbosch, HENDRIK DE JONG hem verklaard dat die penning vervaardigd zoude zijn door TH. VAN BERCKEL, en dat er geslagen waren 6 gouden exemplaren voor de kinderen van het echtpaar, 100 zilveren exemplaren voor de

1) Beek, heerlijkheid met Donk, gehucht, de gemeente Beek en Donk, 1½ uur ten N. W. van Helmond, uitmakende; Beek werd met Stiphout en Aarle-Rixtel den 15 November 1392 als eene heerlijkheid uitgegeven en later weder ingelost, doch is weder in 1643 aan het adellijk geslacht VAN LEEFDAAL als heerlijkheid verkocht. In de XVIIIe eeuw kwam zij bij verkoop aan het geslacht DE JONG, dat het nu nog bezit.

2) Zie *Catalogus van Munten en Penningen van het Provinciaal genootschap van Kunsten en Wetenschappen in Noord-Brabant*, bl. 104,

verdere familieleden en de gasten en een groot aantal exemplaren in brons voor geschenken.

N°. 2. 1886. *Vz.* De door een lint samenbonden wapenschilden van het echtpaar met een Nederlandsche Ridderkroon gedekt.

a. DE JONG: In goud, een van ter zijde gezien manshoofd van lazuur. 1)

b. VAN DER COLFF. In zilver, drie in het schildhoofd faasgewijs geplaatste kolven van sinopel, vergezeld in het schildpunt van twee dooreengeschoven driehoeken van.....

Daaronder in vier regels: AUREA RENDENTI MANEAT/CONCORDIA VULTU/AUGESCAT DOMUS SOBOLES/OPTATA PERENNET.

Omschrift: * JOHANNA ALBERTA VAN DER COLFF ET JH^r. BENJAMIN DE JONG VAN BEEK ET DONK. 2)

1) Hier ziet het hoofd naar links, evenals in het Wapenboek van RIETSTAP Dl. I, pl. 45; terwijl op den gouden penning, hiervoor beschreven, het hoofd naar rechts ziet. In het diploma van den 30sten Juni 1831 van Jonkheer JOHAN VAN BEEK EN DONK, lid der Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant, is het wapen aldus beschreven:

„Een schild van goud, beladen met een hoofd van lazuur, ter rechterzijde gekeerd.”

2) JOHANNA ALBERTA VAN DER COLFF, geboren te Woudrichem, 19 Jan. 1817, † te Ginneken 22 Febr. 1891, huwt te Woudrichem 9 Maart 1836, Jonkheer BENJAMIN DE JONG VAN BEEK EN DONK, geb. te Vechel, 27 Febr. en gedoopt 31 Maart 1805, † te Ginneken, 11 Juni 1890. Hij trad in dienst bij het corps Ingenieurs, Mineurs en Sapeurs, werd 2de Luitenant 12 Maart 1825, in 1830 adjudant van den

Kz. Gelijk aan die hiervoren beschreven van
G. DE JONG en J. J. JOSSELIN.

In de afsnede in twee regels: IX MART/
MDCCCLXXXVI.

Middellijn 42 mM., muntmeter STEPHANIK. 1)

In mijne verzameling in brons.

M. A. SNOECK.

Generaal-Majoor der Genie, Jonkheer M. A. SNOECK, 1ste Luit. 20
Maart 1831, Kapt. 2 Mei 1842, Majoor 28 Dec. 1859, gepensioneerd
met den rang van Luitenant-Kolonel 31 Juli 1862.

1) Zie ROEST, *Catalogue du Cabinet numismatique de la fondation
Teijler à Harlem*, page 149.

Extract Genealogie DE JONG VAN BEEK EN DONK.

GIJSBERTUS DE JONG, Erfsecretaris van Schijndel, Son en Breugel, Notaris te Schijndel, geb. te Erp 1645, begraven te Schijndel, 17 Augustus 1743, huwt AELTJE VAN DEN HOUT.

GERARD DE JONG, Heer van Beek en Donk, huwt JOHANNA JUDITH JOSSELIN (zie Penning sub N°. 1).

BENJAMIN DE JONG, Heer van Beek en Donk, Erfsecretaris van Erp en Vechel, geb. te Vechel, 3 Nov. 1726, † te Erp, 18 Mei 1808, huwt te Hedikhuizen, 16 Nov. 1756, ANNA DE JONGH, geb. te Hedikhuizen, 8 Oct. 1735, † te Erp, 30 Juli en begraven 3 Aug. 1765.

Jonkheer Mr. JOHAN DE JONG, Heer van Beek en Donk, Erfsecretaris van Erp en Vechel, Lid van het Departementaal Bestuur van Brabant, Lid van Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant, geb. te Erp, 4 Dec. 1758, † te Beek en Donk, 17 Nov. 1846, huwt te Enkhuizen, 23 Juli 1792, PETRONELLA CORNELIA VAILLANT, geb. te Enkhuizen, 21 Mei 1773 † te 's Hertogenbosch, 24 Juni 1841.

Jonkheer BENJAMIN DE JONG VAN BEEK EN DONK, huwt JOHANNA ALBERTA VAN DER COLFF (zie Penning N°. 2).

**Penning op de verlegging van de
uitmonding der Maas.**

Nadat de wet van den 26sten Januari 1883 Stbl. n°. 4, tot verlegging van de uitmonding der Maas naar den Amer was tot stand gekomen door de warme verdediging van den toenmaligen Minister van Waterstaat JHR. G. J. G. KLERCK, ondanks de felle bestrijding van sommige afgevaardigden uit de Noordelijke gewesten, traden de leden der toenmalige Provinciale Watersnoodcommissie in overleg met de leden van het Bestuur van het Waterschap tot bevordering en verbetering van den waterstaatstoestand van het N. O. deel van Noord-Brabant, de leden van Gedeputeerde Staten in Noord-Brabant, en van het Gemeentebestuur van 's Hertogenbosch, om aan den algemeenen wensch der bevolking te voldoen om der Regeering een bewijs

van belangstelling te geven met dit voor een groot deel van Noord-Brabant zoo heugelijke feit.

Uit hun midden kwam den 3^{den} Februari 1883 een Commissie tot stand bestaande uit de heeren:

JHR. JOS. DE LA COURT, Lid van Gedeputeerde Staten, *Voorzitter*,

DR. A. VAN DER STEEN, Lid van Gedeputeerde Staten,

F. J. POMPE, Wethouder van 's Hertogenbosch,

MR. F. A. J. VAN LANSCHOT, Raadsheer in het Gerechtshof te 's Hertogenbosch,

MR. A. H. SASSEN, President van het Waterschap N. O. Noord-Brabant,

P. F. A. SPRENGERS, Lid der Provinciale Staten,

JHR. M. A. SNOECK, *Penningsmeester*,

A. JANSEN, *Secretaris*,

terwijl JHR. MR. P. J. BOSCH VAN DRAKESTEIN, Commissaris des Konings in Noord-Brabant, welwillend het hem aangeboden Eere-Voorzitterschap aanvaardde.

Kort na haar optreden wendde deze Commissie zich tot de verschillende Gemeentebesturen in Noord-Brabant met het verzoek om Sub-Commissies in het leven te roepen om haar ter bereiking van haar doel bij te staan,

aan welk verzoek door 82 gemeenten voldaan werd, terwijl een bedrag van *f* 3425.51⁵ werd samengebracht.

Daarop werd besloten een gedenkpenning te doen slaan en daarvan exemplaren in goud, zilver en brons aan te bieden aan Z. M. den Koning en aan den Minister van Waterstaat
JHR. G. J. G. KLERCK.

Een internationale Wedstrijd werd uitgeschreven voor het ontwerpen van de voorzijde der medaille, terwijl op verzoek der Commissie, de heeren:

J. A. ALBERDINGH THIJM, Hoogleeraar aan 's
Rijks Academie van Beeldende Kunsten,
JHR. MR. V. E. L. DE STUERS, Referendaris aan
het Departement van Binnenlandsche Za-
ken, afd. Kunsten en Wetenschappen;
en J. TH. STRACKÉ, Directeur der Koninklijke
school van nuttige en beeldende kunsten
te 's Hertogenbosch,

zich bereid verklaarden als lid der Jury op te treden.

Veertien ontwerpen werden ingezonden om mee te dingen naar de beide prijzen (*f* 200.— en *f* 100.—).

De eerste prijs werd eenparig toegekend aan het ontwerp dat later bleek vervaardigd te zijn

door den heer LUDWIG JÜNGER, academisch beeldhouwer te Amsterdam, leeraar aan de school voor kunstnijverheid aldaar, de tweede aan dat van den heer ROBERT HAERTEL, Professor aan de Königliche Kunstschule te Breslau.

De vervaardiging van den penning werd opgedragen aan den heer F. BEATES, graveur te Antwerpen.

De penning heeft een middellijn van 75 mM., muntmeter Stephanik.

De hoofdfiguur 1) stelt den Wetgever voor op een troon gezeten die de rol der wet, waarop de woorden:

WET VAN
26 JANUARI
1883
Staatsblad n°. 4

aan de provincie Noord-Brabant, voorgesteld door eene vrouw in dankende houding, welke met een der armen het gewestelijk wapen omvat, overreikt.

De beide kinderfiguren aan weerszijde van den wetgever, stellen de rivieren voor: de Waal (links) en de Maas (rechts); eerstgenoemde houdt in de hand een roeispaan door wijngaarden omgeven (een herinnering aan den Rijn), terwijl hij zijn blik vestigt op de Maas,

1) Zie blz. 7.

aan welke door den wetgever een nieuwe richting wordt gewezen en die in heengaande houding met spade en houweel afgebeeld, gereed staat de handen aan het werk te slaan.

Op de onderste trap L. JÜNGER INV. In de afsnede ter zijde van een maatstok en schietlood F. BAETES . FEC. — ANTVERP.

Op de keerzijde in versierden rand:

IN HET
34^E JAAR DER
REGEERING VAN
KONING WILLEM III
ONDER HET BESTUUR
VAN DEN
MINISTER VAN WATERSTAAT
JONKHR^R G. J. G. KLERCK
IS DE WET
VAN 26 JANUARI 1883
TOT VERLEGGING
VAN DE
UITMONDING DER MAAS
TOT STAND
GEKOMEN.

De penning werd in goud zilver en brons aan Z. M. den Koning aangeboden.

Door het overlijden van den minister KLERCK (17 Januari 1884), die inmiddels was afgetreden voordat de aanbieding kon plaats hebben, wer-

den de voor Hem bestemde exemplaren in drie metalen gegeven aan zijn zoon JHR. MR. R. A. KLERCK.

In zilver werd de medaille nog gegeven aan de Ministers, ambtgenooten van JHR. KLERCK, tijdens de aanneming der wet. In zilver en brons aan den Commissaris des Konings in Noord-Brabant, aan de provincie Noord-Brabant, aan de stad 's Hertogenbosch, aan het genootschap voor Kunsten en Wetenschappen in Noord-Brabant. In zilver aan den Inspecteur van 's Rijks Waterstaat, den heer H. S. J. ROSE, aan den ingenieur C. F. M. H. SCHNEBBELIE en aan de leden der Jury, in brons aan een aantal musea en genootschappen zoo hier te lande als in België en aan de gemeenten wier inwoners bijdragen zonden, met een oorkonde in kleurendruk. (Zie de bijlage.)

De matrijzen en de niet teruggehaalde ontwerpen werden aan het Provinciaal Genootschap ten geschenke gegeven.

De penningen werden publiek verkrijgbaar gesteld, terwijl in het geheel 2 gouden, 38 zilveren en 150 bronzen exemplaren geslagen werden. Bij elk exemplaar werd een beschrijving gevoegd, (ten getale van 200 gedrukt) in kleurendruk, waarin de handelingen der Commissie zijn opgenomen.

Bij de exemplaren aan JHR. KLERCK aange-

boden, werd een album gevoegd, vervaardigd naar de oude bindwerken der XVI^{de} en XVII^{de} eeuw, door de firma NEDERVEEN & Co., te 's Bosch, naar de teekeningen van den heer L. C. HEEZEMANS, architect te 's Bosch, waarin de namen der deelnemers voorkomen volgens de gemeenten waar ze wonen. — Photographiën van dezen album werden ook publiek verkrijgbaar gesteld voor belangstellenden.

W. S.

O O R K O N D E.

In het jaar MDCCCLXXXIII den zes en twintigsten dag der maand Januari is de wet tot verlegging der uitmonding van de Maas naar den Amer tot stand gekomen.

Ter herinnering aan dit voor Noord-Brabant zoo gewichtig feit, is een Gedenkpenning geslagen, die in drie metalen, goud, zilver en brons aan Zijne Majesteit den Koning der Nederlanden en aan Zijne Excellentie den Minister van Waterstaat Jonkh^r G. J. G. Klerck is aangeboden.

De Gemeente
wier inwoners tot het vervaardigen van dien Penning hebben bijgedragen, ontvangt ter eeuwige gedachtenis een afslag van dien Penning in brons.

's-HERTOGENBOSCH, 15 April 1884.

De Commissie tot aanbieding van een Huldeblijk aan de Regering,
naar aanleiding der Wet van 26 Januari 1883 (Staatsblad No. 4).

Jhr. JOS. DE LA COURT, *Voorzitter*,
Dr. A. VAN DER STEEN.
F. J. POMPE.
Mr. F. A. J. VAN LANSCHOT.
Mr. A. H. SASSEN.
P. F. A. SPRENGERS.
Jhr. M. A. SNOECK.
A. JANSEN, *Secretaris*.

Les trouvailles de monnaies de l'année 1894.

(Suite de page 123.)

18. A Tilbourg ont été trouvées dans le cours de l'année 1894 des monnaies, mais il paraît qu'on les a tout de suite fait passer la frontière. Tout ce que nous avons pu trouver est une courte notice dans la *Revue de Numismatique Belge* 1894 p 547: que nous reproduisons ici:

„En juin dernier, plusieurs pièces d'or ont été trouvées à Tilbourg. Douze entre elles furent vendues à un antiquaire d'Anvers: un noble de Jean sans Peur, comte de Flandre, cinq nobles à la rose de Philippe le Bon (Flandre); cinq nobles Henricus (V ou VI) d'Angleterre, et un cavalier de Philippe le Bon comte de Flandre. Tout le restant de la trouvaille fut vendu à un bijoutier de la même ville qui fondit presque toutes les monnaies, mais conserva cependant cinq nobles Henricus, trois saluts de Henri VI, l'un frappé à St. Lô (lis) l'autre à Paris (couronne) et le troisième à Rouen (léopard) une pièce à la grande harpe (David jouant de la harpe) de David de Bourgogne évê-

que d'Utrecht et enfin un florin d'or frappé à Bonn de Thierry II de Meurs, archevêque de Cologne."

19. *Zundert*: On trouva à Zundert des ducats et des patagons du Brabant des années 1619 jusqu'à 1656.

20. *Teteringen*: A Teteringen on a trouvé dans le cours de l'année des monnaies dont la plus grande partie a été tout de suite fondue; nous n'avons pu voir qu'une mediaonza de Philippe III et un demi-écu d'or de Henri IV roi de France de l'année 1603.

Province de Zélande.

21. *Hulst*: „Au mois d'aout dernier (c'était „en 1894) un habitant de la petite ville de „Hulst dans la Flandre Zélandaise trouva, en „restaurant l'étable, une petite cruche renfer- „mant 320 monnaies d'or". . . . „Sans doute „c'est pendant le siège de 1591 qu'on a enterré „ce petit trésor" 1).

Grâce à l'obligeance de l'expert J. SCHULMAN nous pouvons donner une liste complète de cette trouvaille. Nous nous bornons de donner

1). *La trouvaille de Hulst (Zélande) Catalogue de la vente qui aura lieu le 2 novembre 1894 à Amsterdam.*

les numéros des catalogues : *trouvaille de Hulst* et *trouvaille d'Amersfoort*, qui probablement sont dans les mains de tous ceux qui s'intéressent à cette trouvaille.

Angleterre: 1489—1509 Henri VII Angelot. Hulst 248.

Henri VII six angelots semblables aux monnaies décrites dans le catalogue, „*trouvaille d'Amersfoort*” (SCHULMAN) 40. 42. 45. 49.

1509—1546 Henri VIII Angelot Hulst 249.

„ „ Crown „ 250.

Quatre angelots semblables aux monnaies décrites dans le catalogue „*Amersfoort*” 62. 64. 66. 70.

Aragon, Ferdinand et Isabelle, rois d'Espagne depuis 1492. Double ducat. Hulst 251.

Jeanne la Folle (1516) Double ducat. Hulst 252.

Artois 1582. Philippe II Couronne d'or. De-wismes pl. VII. 99. Hulst 253.

Batenbourg 1562. Guillaume de Bronkhorst Angelot, variété van der Chys X. 16. Hulst 254.

Batenbourg 1573—1612. Herman Théodore Ducat. variété van der Chys XV. 4. Hulst 255.

Batenbourg (1573—1612) Herman Théodore Ducat. variété van der Chys XV 5. Hulst 256.

's *Heerenberg* (1577—1580) Frédéric. Ducat. Hulst 257.

Besançon 1579 Double pistole de la ville de Besançon. Hulst 258.

- Brabant* 1544. Charles V Couronne d'or, van der Chys XXIV 6.
- 1545 Charles V Couronne d'or, van der Chys XXIV 6. Hulst 259.
- 1554 Charles V Couronne d'or, variété de van der Chys XXIV 7. Hulst 260.
- (1515—1555) Charles V Réal d'or, variété de van der Chys XXIV 2. Hulst 261 (2).
- (1515—1555) Charles V Réal d'or, variété de van der Chys XXIV, 2. Hulst 262.
- 1555—1598 Philippe II Réal d'or, variété de van der Chys XXVI 1. Hulst 263 (2.)
- 1555—1598 Philippe II Réal d'or. Hulst 264.
- ” ” ” ” ” ” ” 265.
- ” ” ” ” ” ” ” ” 266.
- 1562 Philippe II Demi Réal d'or. Hulst 267.
- 1555—1598 Philippe II Demi Réal d'or, variété de van der Chys XXVI 5. Hulst 268.
- 1555—1598 Philippe II Deux demi-réaux semblables, sans le contremarque du lion.
- 1567 Philippe II Florin d'or au St. André, variété de van der Chys XXVII 7. Hulst 269.
- 1570 Philippe II Florin d'or au St. André. Hulst 270.
- 1581 Couronne d'or. Hulst 271.
- 1582 François d'Alençon. Couronne d'or. Hulst 272.
- 1584 Etats de Brabant. Lion d'or. Hulst 273.

Les numéros 272 – 273 sont achetés à la vente pour le Cabinet de la Haye.

1585 Etats de Brabant. Lion d'or. Hulst 274 (2).

„ „ „ „ „ „ „ 275.

„ (ou 1584) Etats de Brabant. Lion d'or. Hulst 276.

„ Phillippe II (seconde période). Couronne d'or. Hulst 277 (4).

Brandenbourg. 1507 Frédéric. Florin d'or. 278.

Breslau. 1513 Ducat de Breslau évêché. Johann Turzo évêque. Hulst 279.

Cette pièce très remarquable est passée dans la collection du Regierungsrath Friedensburg. Il paraît que jusqu'à la trouvaille de Hulst on ne connaissait de l'évêque Johan de la famille hongroise des Turzo, que des „groschen” et deux médailles, frappées en 1508. l'Empereur Maximilien lui a alloué en 1515 (31 août) le droit de frapper des monnaies en or. Probablement donc la monnaie trouvée à Hulst est une pièce d'essai, qu'on a frappée en attendant l'autorisation définitive suivie en 1515. (*cf: Zeitschrift für Numismatik herausgegeben von ALFRED VON SALLET. Berlin 1895. Band XIX. Heft 4. p. 37. Compte rendu de la séance du 3 décembre 1894 de la Société numismatique de Berlin.*)

Breslau. 1577 Ducat de Breslau (ville). Hulst 280.

Carinthie. 1564 Ferdinand I. Empereur. Ducat
Hulst 281.

Cologne. 1575 Salentin d'Isembourg. Ducat
frappé à Deutz. Hulst 282.

Deventer (1515—1555) Charles V. Florin d'or
au titre de Charles V. Hulst 283.

Van der Chys X. 7

Espagne. Ferdinand et Isabelle. Double ducat.
Hulst 284 (6).

Ferdinand et Isabelle. Ducat.

Flandre. Comté. 1543 Charles V. Couronne
d'or. Hulst 285.

(1555—1598) Philippe II. Réal d'or. Hulst 286.

„ „ Trois demi-réaux de Philippe II.
Hulst 286.

Les Etats de Flandre. Lion d'or de Bruges.
Revue Belge. 1878 pl. XIV. 12. Hulst 287.

1581 François d'Alençon. Noble de Gand.
Revue Belge 1878. pl. XV. 16. Hulst 288.

1581 François d'Alençon. Noble de Gand, va-
riété. Hulst 288.

1581 François d'Alençon. Noble de Gand, va-
riété Hulst 289.

1582 François d'Alençon. Noble de Gand, va-
riété. Hulst 290.

„ François d'Alençon. Noble de Gand, va-
riété. Hulst 291.

„ François d'Alençon. Noble de Gand, Re-
vue Belge 1878 n°. 30. Hulst 292.

- 1582 François d'Alençon. Noble de Gand, variété. Hulst 293.
- „ François d'Alençon. Noble de Gand, variété. Hulst 294.
- Franckfort.* Florin d'or cf. Trouvaille d'Amersfoort n°. 1155. Hulst 295.
- France:* 1483—1497 Charles VIII. Ecus au soleil semblables aux monnaies trouvées à Amersfoort numéros 136. 137. 139. 142. 143.
- „ 1498—1512 Louis XII. Double ducat de Milan. Hulst 296. *).
- „ 1561 Charles IX. Ecu d'or frappé à Rouen. Hulst 297.
- „ 1570 Charles IX. Ecu d'or frappé à Rouen. Hulst 298.
- „ 1574 Charles IX. Ecu d'or frappé à Rouen. Hulst 299.
- „ Deux écus d'or de Charles IX, l'année illisible.
- Gueldre:* (Duché) 1544 Charles V. Couronne d'or, variété de van der Chys XX.1. Hulst 300.
- „ Philippe II. Réal d'or, van der Chys XXIV.1. Hulst 301.
- „ Philippe II. Réal d'or, variété Hulst 302.

*) Cette monnaie a été achetée par le Cabinet de la Haye.

- Gueldre*: Philippe II. Demi-réal d'or, variété de van der Chys XXIV. 4. Hulst 304.
- „ Philippe II. Demi-réal d'or comme van der Chys XXIV. 4 mais contre-marqué d'un lion. Hulst 304A.
- „ 1574 (?) Philippe II. Couronne d'or. Hulst 305.
- Hollande*: (Comté) 1543 Charles V. Couronne d'or. van der Chys. pl. XXVI. 16. Hulst 306.
- „ 1544 Charles V. Deux couronnes d'or.
- „ Philippe II. Demi-réal d'or. van der Chys pl. XXVIII. 4.5 deux variétés. Hulst 307 (6).
- „ Philippe II. Demi-réal d'or, variété Hulst 308.
- „ Philippe II. Demi-réal d'or, variété Hulst 309.
- „ Philippe II. Demi-réal d'or, variété. Hulst 310.
- „ Philippe II. Demi-réal d'or. Van der Chys. pl. XXXVIII. 47. Hulst 311.
- Hongrie*: 1567 Johann II de Zapolya. Ducat Hulst 312.
- „ 1562 Ferdinand I. Ducat frappé à Kremnitz. Hulst 313.
- „ 1563 Ferdinand I. Ducat frappé à Kremnitz. Hulst 313.
- Deux ducats de Ferdinand I ont été fondus.

- grie*: 1568 Maximilien II. Ducat frappé à
Kremnitz. Hulst 314.
- ques*: 1552 Charles V. Scudo d'oro. Hulst 315.
- orque*: Charles I(V). Pistolet. Hulst 316.
- randole* (Seigneurie) Louis Pic II. Ecu d'or.
Hulst 317.
- Milan* (Duché) 1578. Double ducat. Hulst 318.
- Nimègue* (Ville) Double ducat au St. Etienne.
Variété de van der Chys pl. I. 3. Hulst 319.
- Ostfrise*: Edzard I. Forin d'or, trouvaille
d'Amersfoort n°. 1143. Hulst 320.
- Palatinat. Simmern*: 1576. Richard. Ducat.
Hulst 321.
- „ „ 1578. Richard. Ducat.
Hulst 322.
- Portugal*: Joao III Cruzado. Hulst 323.
- „ „ III „ Aragão XV. 5.
Hulst 324.
- Portugal*: Joao III Cruzado. Variété. Hulst 325 (2).
- „ „ III „ „ „ „ 326.
- „ „ III „ „ „ „ 327.
- „ „ III „ „ „ „ 328.
- „ „ III „ „ „ „ 329.
- „ „ III „ „ „ „ 330.
- „ „ III „ „ „ „ 331.
- „ „ III „ „ „ „ 332.
- „ Cruzado calvario „ „ „ 333.
- „ „ „ „ „ „ 334.
- „ „ S. Vicente „ „ „ 335.

- 19 cruzados, étant mal conser-
 vés, ont été fondus.
 : *Portugal*: Sebastiao I. Vicente. Hulst 336.
 : " " I. Vicente frappé à
 Porto. Hulst 337.
 " Sebastiao I. Cruzado Arago
 XIX. 7. Hulst 338.
 " Sebastiao I. Cruzado variété " 339.
 " " I. " " " 340.
Rome: 1523—1534 Clement VII. Scudo d'oro
 de Boulogne Rossi 431. Hulst 341
 " 1572—1585. Grégoire XIII. Rossi 470.
 Hulst 342.
Salzbourg Archevêché 1541. Ernest de
 Bavière. ducat. Hulst 343.
 " 1561. Joan Jacob Khuon von
 Belasy Ducat. Hulst 344.
 " 1566. Joan Jacob Khuon von
 Belasy. Double ducat. Hulst 345.
 " 1574. Joan Jacob Khuon von
 Belasy. Ducat. 346.
 " 1577. Joan Jacob Khuon von
 Belasy. Double ducat. 347.
Savoie: (Duché.) 1581 Charles Emmanuel.
 Doppia. Hulst 348.
 1582. Charles Emmanuel. Doppia.
 Hulst 349.
Sicile: Jeanne la Folle et Charles V. Ducat
 Variété de Rossi 2950. Hulst 350.

- Silésie*: Münsterberg-Oels (Duché) 1556.
 Joachim, Heinrich et Carl. Ducat.
 Saurma n°. 59. Hulst 351.
 „ 1548 Joachim Heinrich, Johann et
 George. Ducat. Variété de Saurma.
 pl. XXV 14. Hulst 352.
Transylvanie: 1575 Stephan Bathori. Du-
 cat. Montenuovo 119. Hulst 353.
Utrecht: 1575 Philippe II. Couronne d'or,
 Hulst 354
Vénise: Aloys Mocenigo. Zecchino. Hulst 355.
Zélande: 1583 Noble. Variété de Verkade.
 pl. 77.3. Hulst 356.
 „ Philippe II. Double ducat. Va-
 riété de Verkade 78.1
 „ Philippe II. Double ducat. Hulst 357.
 „ „ II. „ „ „ 358.

A côté de ces monnaies dont la plus grande partie est décrite aux numéros indiqués du catalogue de la vente, ce trésor contenait encore des doubles ducats de Zélande, des nobles à la rose (type de Gand), des cavaliers d'or de Charles d'Égmond de Gueldre, des florins d'or dits „Clemmerguldens” du même, des doubles ducats de Ferdinand et d'Isabelle d'Espagne, des doubles pistoles d'Espagne, des florins d'or „Carolus” du Brabant, de Flandre et de la Hollande. Toutes ces monnaies n'ayant

pas de valeur numismatique à l'avis de l'expert ont été mises au creuset.

22. A Zoutelande on a trouvé quelques monnaies et jetons sans aucune valeur numismatique.

23. A Biervliet on a trouvé un écu d'or de Philippe de Valois roi de France (1328—1350).

24. *Limbourg*. Il paraît que des monnaies ont été trouvées à Venlo mais il m'a été impossible d'en avoir des renseignements.

25. *Overijssel*. A Collendoorn (commune de Ambt Hardenberg) des angelots d'Angleterre, des doubles ducats de Batenbourg, d'Espagne, et un réal d'or, frappé en Gueldre ont été trouvés.

26. *Drenthe*. A De Wijk on a trouvé un ducaton de West-Frise de 1660.

27. A Rhoden un écu de Lübeck de 1549.

28. A Assen une pièce de 8 heller de Coesveld de 1713.

29. *Groningue*. A Noordhorn. 1502 demi-florin rhenan de la ville de Groningue.

30. A Noorderhoogebrug. Une pièce de quatre sous, dite flabbe de Groningue de l'année 1580.

31. A Feerwerd: 1471—1486. Brandenbourg, florin d'or d'Albert Achille.

32. *Frise*. A la distance d'une heure de la commune d'Oosterwolde a été trouvé un piastre Espagnol de Philippe II de l'année 1598. A cet endroit paraît avoir été situé le couvent 's Wereldslicht."

33. A Hardegaryp ont été trouvés des écus de Philippe II, frappés pour la Flandre et des écus à la croix de Bourgogne, réaux dits „Leicesterdaalders" des provinces de la Gueldre, d'Overyssel, de Hollande, de West-Frise, de Zélande, de la Frise, des villes de Campen, et de Tournai des années 1517. jusqu'à 1592.

Les monnaies mentionnées à la page 22 et suivante du rapport annuel (1893—1894) des Actes du Friesch Genootschap sont toutes trouvées dans des années antérieures à 1894.

Nous sommes parvenus à la fin de notre liste. Vraiment le moisson de 1894 a été assez riche et si nous avons pu en donner les résultats c'est surtout grâce à tous ceux qui ont bien voulu nous adresser des communi-

cations sur les trouvailles faites dans le voisinage de leurs domiciles.

C'est en comptant sur leur bienveillant concours que nous espérons pouvoir donner chaque année des listes semblables 1)

LA HAYE, 20 octobre 1895.

H. J. DE DOMPIERRE DE CHAUFÉPIÉ.

1) Dans une prochaine liste nous communiquerons le résultat des fouilles de Vechten (province d'Utrecht).

Mr. J. A. ENSCHEDÉ

In memoriam

Den 19^{den} Maart l.l. overleed te Haarlem ons hooggeacht medelid MR ADRIAAN JUSTUS ENSCHEDÉ, aldaar den 20sten Juni 1829 geboren.

Na zijne eerste opleiding in zijne geboortestad te hebben ontvangen, studeerde hij te Leiden in de rechten en promoveerde aldaar den 3^{den} Juli 1852, waarna hij zich te Haarlem als advocaat vestigde. Den 9^{den} December 1854 benoemd tot kantonrechter-plaatsvervanger, werd hij den 9^{den} Januari 1855 als zoodanig beëdigd en vervulde deze betrekking tot in het jaar 1874, toen hij op zijn verzoek daaruit eervol, met ingang van den 1sten Juli, werd ontslagen.

Reeds den 20sten Juni 1852 was hij lid der van ouds zoo gunstig bekende firma JOH. ENSCHEDÉ EN ZONEN geworden, welke betrekking hij tot op zijn overlijden met zijne algemeen bekende ijver en nauwgezetheid bleef vervullen.

Bezielde met eene bijzondere voorliefde voor de geschiedenis waren de oude archieven voor

hem zoo vele bronnen om menig belangrijk feit op te sporen. Dit trok reeds vrij spoedig de aandacht der stedelijke regeering en deed haar besluiten hem in 1857 tot archivaris-bibliothecaris te benoemen, overtuigd dat door zijnen ijver het stedelijk Archief eenmaal een ware schat voor menig geschiedvorscher zoude worden. Hoe hij daarvoor gewerkt heeft en wat hij tot stand heeft gebracht is reeds elders vermeld 1) en behoeven wij dus hier niet te herhalen.

Zeker is het licht te verklaren dat zijne geschiedkundige studien hem spoedig deden besluiten zich ook aan de numismatiek te wijden, deze hulpbron voor de geschiedenis, waardoor niet alleen menige belangrijke gebeurtenis wordt herdacht, maar ook soms minder bekende feiten aan de vergetelheid worden onttrokken. Bij het verzamelen van penningen dienden de algemeen bekende werken van VAN MIERIS, VAN LOON en de vervolgen op diens werk, alsmede de werken van latere schrijvers over Nederlandsche Gedenpenningen hem tot richtsnoer en wist hij eene verzameling bijeen te brengen, die door hare uitgebreidheid en keuze der stukken, het be-

1) *Ned. Archievenblad* no. 4 van 1895/96,

wijs levert van den ijver en smaak waarmede zij bijeen werd gebracht.

Ook de munten van het oude West-Friesland, het gewest zijner inwoning, trokken zijne bijzondere aandacht en deden hem eene met groote kennis gekozen en zoo volledige collectie vormen, dat hare weerga niet gemakkelijk te vinden is.

Tot Lid van TEYLER's tweede Genootschap benoemd, was hij Heeren Directeuren gedurende vele jaren met raad en daad behulpzaam om de numismatische verzameling dier instelling uit te breiden en verrijkte haar bovendien menigmaal door geschenken. Aan zijnen invloed is het hoofdzakelijk te danken, dat deze rijke collectie, die zoo vele jaren nagenoeg ontoegankelijk was, nu door belangstellenden geraadpleegd kan worden.

Hoe na hem deze verzameling ter harte ging, blijkt ten overvloede uit het feit, dat hij bij testament zijne geheele collectie Westfriesche, Hollandsche en Koloniale munten aan haar vermaakte, een legaat, dat, na het boven door ons van deze afdeeling vermeldde, zeker zeer belangrijk is.

Als voorzitter en lid van de Commissie van toezicht van het stedelijk museum, bewees hij mede zeer vele diensten aan de stad zijner inwoning.

De overledene was ridder van de orde van den Nederl. Leeuw, officier der orde van den Gouden Leeuw van Nassau, en officier d'Académie, welke onderscheidingen hem zeker te recht werden verleend.

Alle Genootschappen te vermelden die hem tot lid benoemden, zoude ons te ver voeren, genoeg zij het hier slechts de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde, het Oudheidkundig Genootschap te Amsterdam, het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, het Historisch Genootschap te Utrecht, het Friesch Genootschap voor Geschied-, Oudheid- en Taalkunde, het Noord-Brabantsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, het Nederlandsch Genootschap voor Munt- en Penningkunde en de Société royale de Numismatique Belge te noemen, om het bewijs te leveren van de vele blijken van waardeering die hij van alle zijden ontving.

Ten slotte mogen wij nog vermelden dat de numismatiek aan hem den catalogus der munten en penningen van de Kon. Akademie der Wetenschappen te danken heeft, die hij te zamen met den Heer JHR. DR, J. P. SIX vervaardigde, terwijl van zijne hand mede verscheen „*Médaille commémorative d'un réfugié.*”

Leiden 1896.

TH. M. ROEST.

**Inhoudsopgave der Tijdschriften die het Genootschap
in ruiling ontvangt.**

Revue belge de numismatique.

52e année (1896), 2e Livraison.

Un triens mérovingien inédit, frappé à Huy, par M. FRED. ALVIN.

Monnaies contremarquées à Ypres par le seigneur de Marquettes, superintendant du quartier d'Ypres (1582—1583), par M. le Vte B. DE JONGHE.

Recherches numismatiques, par M. A. DE WITTE.

Pièces rares ou inédites, par M. G. CUMONT.

Une médaille liégeoise inédite, par M. LÉON NAVEAU.

Méreau gravé de la vieille gilde des arbalétriers de Bois-le-Duc (1680), par M. le Chevalier M. A. SNOECK.

Annuaire de la Société française.

Livraison janvier—février 1896.

- I. Deux nouveaux ateliers monétaires delphinaux : Bourgon et Quirieu, par M. ROGER VALLENTIN.
- II. La prétendue livre de Charlemagne, par M. M. DE VIENNE.
- III. Lettre à M. le directeur de l'Annuaire au sujet de la médaille de Laure de Noves, par M. E. JOUV.
- IV. Monnaies de Charles VIII frappées en Italie, par M. J. A. SAMBON.
- V. Trouvaille de Chevroux en 1886, par M. CH. F. TRACHSEL.

Livraison mars—avril

- I. Les monnaies des Voconces, essai d'attribution et de classement chronologique. par M. C. A. SER-RURE (à suivre).
- II. Les billets de confiance émis pendant la guerre de 1870—1871, par M. MARC FABRÉ DE LARCHE (à suivre).
- III. De l'envoi à la cour des monnaies des boîtes de Villeneuve (1622), par M. ROGER VALLENTIN.
- IV. Monnaies mérovingiennes, par M. E. CARON.

Rivista Italiana. Fascicolo I. 1896.

- GNECCHI FRANCESCO. Appunti di Numismatica Romana XXXVII. Monete della repubblica inedite o varianti, ristabilite e corrette nella mia collezione (Fig)
- CAPOBIANCHI VINCENZO. Il denaro pavese ed il suo corso in Italia nel XII Secolo. (1 Tav.).
- RUGGERO GIUSEPPE. Annotazioni numismatiche genovesi: XXVII Il doge Isnardo Guarco ha coniato moneta. — XXIX. Nuove monete. (Fig.).
- CIANI GIORGIO. Frinco e Messerano. Monete inedite. (Fig).
- MORSOLIN BERNARDO. Una medaglia satirica di Camillo Mariani.
- MOTTA EMILIO. Documenti Visconteo-Sforzeschi per la storia della zecca di Milano. Parte seconda Periodo Sforzesco. (Continuazione).
- AMBROSOLI SOLONE. Bibliografia numismatica di Giuglia come de' Medici Castellano di Masso (Fig.).

Revue suisse de numismatique.

- Livraison août—octobre.
- HAAS, FR. Die Münzen des Standes Lucern (Fortsetzung).
- VALLENTIN, ROGER. Du compte par livre, sol et denier, synonymes respectifs des nombres 240, 12 et 1.
- GROSSMANN, TH. Médaille religieuse inédite de Fribourg
- STÜCKELBERG, E. A. Barbarenmünzen des III Jahrhunderts n. Chr. aus der Schweiz.
- M. Médailles suisses nouvelles.
- Livraison novembre—décembre.
- IMHOOF-BLUMER, Dr F. Zur Münzkunde Kleinasiens (Die Münzen von Hierakome und Hierokaisareia).
- CAHORN, A. Les monnaies de Glaris.
- RAUGÉ VAN GENNEP, ARNOLD. Les monnaies d'Amé dée VIII de Savoie.
- LIEBENAU, Dr TH. VON. Ein luzerner Pathenfennig.
- M. Médailles suisses nouvelles III.

Gemengde Berichten.

*Herinneringspenning met oog en ring op het 50jarig
bestaan van de liedertafel „Souvenir des
Montagnards” te Tilburg.*

Middellijn $32\frac{1}{2}$ m.M. van den Muntmeter STEPHANIK, in zilver, in mijne verzameling.

Vz. In het midden van een parelrand een staande vrouwenfiguur, à l'antique, voorstellende de overwinning, houdende den palmtak in de linkerhand en met, de rechter leunende op een cartouche, roccocostijl, alles door een eiken- en mirtenkrans omgeven. Onder rechts B (egeer) U (trecht).

Kz. In het midden in drie regels: SOUVENIR/
DES / MONTAGNARDS / Omschrift *LIEDERTAFEL *
TILBURG 1845²⁷/₁₀1895 1)

„*De Muziekbode*” van 10 Nov. 1895, Nrs, 44 en 45, bl. 250, X^{de} jaargang, deelt mede, dat, toen in 1844 en 45 een gezelschap van zangers uit de itali-aansche hooglanden, die zich naar hunne herkomst „LES MONTAGNARDS” noemden, eene concertreis door Europa maakten en ook Tilburg bezochten, eenige

1) Van dezen penning zijn in het geheel een dertigtal geslagen, hij is verkrijgbaar bij den Heer H. VERSCHUUREN - JANSSEN, Heuvelstraat, Tilburg.

muziekiefhebbers zoo door hunnen melodischen zang overweldigd werden, dat weldra vier heeren besloten eene zangvereening op te richten en de liederen der Montagnards te beoefenen. En werkelijk gaf op 27 October 1845 de nieuwe vereening, waarvoor zich als van zelf het devies opdeed „SOUVENIR DES MONTAGNARDS” eene uitvoering, waarop vooral uitmuntte het lied „*Halte la, les Montagnards sont la!*” Bij het gouden jubilé op 27 October 1895, reikte het Bestuurslid BERN. MUTSARETS, de hiervoren omschreven jubilémedailles uit, een in goud aan den Oprichter-Directeur den Heer J. VERSCHUREN, en in zilver aan de twaalf zangers, die meer dan 25 jaren werkend lid zijn.

M. A. S.

H.

*Aanvulling Dirks gildepenningen. Dl. I bl. 31.
pl. II, 18.*

De gemeente Hedikhuizen, een uur ten O. van Heusden en 2 $\frac{1}{2}$ uur ten N. W. van 's Hertogenbosch, aan de Hedikhuizensche Maas gelegen in Noord-Brabant, en vroeger tot de Provincie Holland behorende, wordt in de landtaal Heekesen genoemd. De familie LOEF, aldaar wonende, waren beurtschippers op Amsterdam. Om te Amsterdam aan den Stijger te lossen en te laden, moest men Gildebroeder zijn van het Klein Binnenlandsvaardersgilde aldaar, als zoodanig is deze penning uitgereikt.

M. A. S.

H.

Twee gedenkpenningen van „De liedertafel Oefening en Uitspanning te 's-Hertogenbosch.”

Nr 1, 1868. Op het 25jarig bestaan.

Vz. In het midden, rustende op eene wolk, eene harp omhangen met een krans op een blad muziek, tegen de harp steunt een boek en een dirigeerstok.

Omschrift: DE LIEDERTAFEL OEFENING EN UITSPANNING. 'S BOSCH.

Kz. In vijf regels in het midden AAN/. / MEDEOPRICHTER / BIJ HAAR 25JARIG / BESTAAN. / 1843—1868 / door een mirtenkrans met linten saamgebonden, omgeven.

Middellijn 45 m.M. In zilver en brons in mijne verzameling.

Deze penning schijnt nooit uitgerekte te zijn.

Nr. 2. 1873. Kwartet-Zangwedstrijd te Utrecht.

Vz. Het staande beeld van Apollo met de lyra in de rechterhand.

Omschrift: LIEDERTAFEL „OEFENING EN UITSPANNING” 'S BOSCH.

Kz. In twee regels in het midden door een mirtenkrans met linten saamgebonden VEREERD/AAN HET LID/. /

Omschrift: KWARTET-ZANG-WEDSTRYD TE UTRECHT * 22. JUNI 1873 *

Middellijn 29 m.M. In zilver en brons in mijne verzameling. De vier zangers de Heeren A. DE LEEUW Sr., A. DE LEEUW Jr., H. WERTENBROEK en W. C. DECKERS ontvingen ieder een afslag in goud.

In de *Provinciale Noordbrabantsche en 's Hertogenbosche Courant* Nr. 283, derde blad van 1893,

komt een opstel voor van den Heer J. A. K(LASENS) getiteld „*Liedertafel Oefening en Uitspanning te 's Hertogenbosch 8 December 1843—1893.*”

M. A. S.

H.

Catalogus der numismatische verzameling van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen.

Onder dezen titel verscheen van de hand van Mr. J. A. VAN DER CHIJS, Lands-Archivaris te Batavia, de vierde aanzienlijk vermeerderde en verbeterde druk van den catalogus der verzameling te Batavia.

In zijn voorwoord wijst de schrijver er op, dat dit de eenige openbare verzameling in Nederlandsch-Indië is en men daarom niet te exclusief mag zijn, niettegenstaande het hoofddoel veel beperkter is.

Dat doel toch betreft hoofdzakelijk het verzamelen van alle munten en penningen die op Nederlandsch-Indië betrekking hebben, in de tweede plaats komen de Aziatische en Australische munten en penningen, de derde categorie omvat de koloniale munten en penningen in het algemeen, terwijl in de vierde alles wordt opgenomen wat buiten de drie vorigen valt.

Zeker is het zeer verblijdend wanneer de schrijver kan verklaren, dat de verzameling reeds na een slechts dertigjarig bestaan, vrij wel aan het hoofddoel beantwoordt, vooral als men in aanmerking neemt dat de ligging van Batavia niet zeer geschikt is om belangrijke aanwinsten te doen.

De hoofdafdeelingen zijn: Gedenkpenningen, Amuletten, Munten en Papieren geld, gerangschikt naar de verschillende werelddeelen, die op hunne beurt weder naar de verschillende rijken, staten, enz. verdeeld zijn.

Alleen de inzage van den „*inhoud*” is voldoende om zich een denkbeeld te maken van de uitgebreidheid dezer verzameling, waarin van de vier hoofdafdeelingen voor Nederlandsch-Indië ruim 1200 soorten gevonden worden.

Werpt men een blik op de afdeeling Amuletten, dan zal zeker ieder zich verheugen in de nauwkeurige beschrijving dezer bij den inlander zoozeer in aanzien zijnde stukken; ditzelfde geldt ook voor de bewerking der Chineesche en aanverwante munten, die voor menigeen van groot nut kan zijn.

Doch in een woord, het geheel verdient allen lof, al ware ook bij vele stukken een verwijzing gewenscht geweest, men vergete echter niet, dat de schrijver de daarvoor zoo noodige hulpbronnen ontbraken, en dat, waar de geldmiddelen ter nauwernood voldoende zijn om de ontbrekende stukken aan te koopen, er zeker geen sprake van kan zijn zich een, in allen deele, voldoende bibliotheek aan te schaffen, die met het oog op het hoofddoel der verzameling, tevens van geen overwegend belang is.

TH. M. ROEST.

Erklärung der Abkuerzungen auf Muenzen der neueren Zeit des Mittelalters und des Alterthums sowie auf Denkmuenzen und muenzartigen Zeichen von F. W. A. SCHLICKEYSEN Berlin und Stuttgart 1896

Het is SCHLICKEYSEN gegaan evenals GROTE; beiden hebben indertijd voor hunne eigene numismatische studiën tabellen saamgesteld, beiden hebben aan den drang hunner vrienden gehoor gegeven door deze tabellen te doen drukken en thans is geen numismatische bibliotheek meer compleet als bovenstaande *Erklärung der Abkuerzungen* of de *Stamtafeln* ontbreken.

In 1855 zagen de *Erklaerungen* 't licht, 26 jaar later bewerkten Dr. REINHOLD PALLMANN en Dr. H. DROYSEN de tweede uitgave en thans biedt eerstgenoemde ons de *Dritte verbesserte und vermehrte Auflage* aan.

Verbeterd is deze uitgave zeker, daar de bewerker zijn voordeel heeft gedaan met de gegevens, die de duitsche tijdschriften na 1882 hebben aangeboden. Dat de chronologische aantekeningen omtrent de muntheeren, de muntmeesters, de stempelsnijders, enz. hierbij gewonnen hebben, ligt voor de hand. Deze waren trouwens in de uitgave van 1882 dikwijls onnauwkeurig, zooals de bewerker thans zelf erkent.

Vermeerderd is zij ook; het aantal bladzijden toch steeg van 438 tot 512 en dat hoofdzakelijk door 't toevoegen van nieuwe muntmeesters en stempelsnijders.

Wel is 't te betreuren dat de heer PALLMANN bij 't kiezen zijner toevoegingen te nationaal is geweest en o. a. ook ons land daarbij stiefmoederlijk heeft bedeed. In een werk als dit mogen immers niet ontbreken ARONDEAUX, de beide ANDELES, CHEVALIÈR, DRAPENTIER, GEERTS, EVERTS en de rei van graveurs, wier naamcijfers in TEYLER's schoonen Catalogus 1) voorkomen. Dit wordt niet vergoed door alleen in de Nachträge A. I. DEVRIES von Amsterdam (1883) te vermelden. Ook missen wij er noode in een lijst van de munt- en muntmeesters-teekens, zooals wij die voor ons land 2) bezitten en die voor de beschrijvers der duitsche munten van zooveel nut zou zijn. Denken wij slechts aan die tal van versierde kruizen, sterren, zwanen, hamers, bijlen, haken, enz., die ten onzent slechts sporadisch op de munten van Batenburg en 's-Heerenberg voorkomen.

Doch deze opmerkingen daargelaten, zijn wij den bewerker dankbaar dat hij onze bibliotheken met een handig, zeer duidelijk gedrukt handboek verrijkt heeft.

Na een kort voorwoord behandelt Prof. PALLMANN in 't eerste gedeelte, alfabetisch gerangschikt, de verkortingen die op de munten, nood- en huismunten en op de penningen der middeneeuwen en van den nieuweren tijd voorkomen. Iedere letter is onderverdeeld in vier rubrieken, waarvan de eerste bevat de

1) *Catalogue du Cabinet numismatique Teyler à Harlem par TH. M. ROEST. Harlem 1890. In 40.*

2) *De muntmeesters en hun muntslag in de provinciale en stedelijk munthuizen door Mr. L. W. A. BESIER. Utrecht 1890. In 80.*

personen die de stukken hebben doen slaan, de 2e bevat de muntplaatsen, de 3e de stempelsnijders, muntmeesters en waardijns en de 4^e die verklaringen welke in de drie eerste rubrieken niet konden worden ingelascht. Aan 't einde van dit alfabet vinden de russische afkortingen een afzonderlijk plaatsje.

Het tweede gedeelte van 't boek behandelt, eveneens in alfabetische volgorde, de voornaamste afkortingen, welke op grieksche — daarna die, welke op romeinsche munten voorkomen.

Het boek wordt opgeluisterd door twee platen met 139 monogrammen, is gevat in een sierlijken linnen stempelband en verkrijgbaar voor 20 mark bij den uitgever W. SPEMANN te Berlijn.

JOH. W. S.

Wereldtentoonstelling Amsterdam 1895.

Ter aanvulling van de mededeeling gedaan op blz. 134 (zie vorige aflevering) volge hier de beschrijving van nog eenige penningen, welke op 't tentoonstellingsterrein of in de stad verkrijgbaar waren:

I. *Vz.* Gezicht op den voorgevel van 't hoofdegebouw. Hierboven in een halven cirkel: WERELDTENTOONSTELLING AMSTERDAM

Op de afsnede in twee regels MEI—NOVEMBER/1895

Kz. Een reiswagen, waarop in twee regels: HOTEL EN/REISWEZEN bespannen met één paard, daalt een heuvel af. De voerman leidt 't paard aan de hand. In 't verschiet drie torens. Hierboven in

halven cirkel: SOUVENIR AMSTERDAM Op de
afsnede: 1895

Middenlijn 30 m.M. Met oog en ring. Verzameling
van den heer J. M. A. RIEKE te Amsterdam.

Geslagen in geelkoper. Deze penning en n°. II wer-
den in de stad (Amsterdam), niet op 't terrein, verkocht.

II. *Vz.* Geheel als n°. I.

Kz. Een voor anker liggend fregat op golvend
water.

Middenlijn 30 m.M. Met oog en ring. Verzameling
RIEKE. Geslagen in geelkoper.

III. *Vz.* Gezicht op 't marktplein. Hierboven op
een vliegend lint: OUD—HOLLANDT en 't wapen
van Oud-Holland (op goud een leeuw van keel).

Op de afsnede van 't stadsgezicht:

E. BREMAN INV. J. D. POSTHUMUS GRAV.

Hieronder:

BESTUUR

A. N. J. FABIUS. E. VAN BIEMA.

M. B. WEZELAAR. N. VAN HARPEN.

A. MENSING. A. L. J. LANDRÉ.

1895

Kz. Twee gekruiste olijftakken omgeven het leege
veld. Hieronder in kleine letters: J. D. P.

Middenlijn 48 m.M. Verzameling RIEKE.

Geslagen in: zilver (*f* 8.--), brons (*f* 5.—) en com-
positie (*f* 1.—). De verguld zilveren kosten *f* 10.—,
de verzilverd koperen *f* 5.—

Voor deze prijzen zijn zij nog verkrijgbaar bij den
heer J. D. POSTHUMUS, St. Luciensteeg 1, Amsterdam.

IV. *Vz.* Geheel als n°. III.

Kz. Het wapen van Amsterdam. Hieronder in kleine letters: J. D. POSTHUMUS

Middenlijn 48 m.M. Verzameling RIEKE.

Geslagen in dezelfde metalen als n°. III.

De op blz. 134 genoemde penningen zijn geslagen in: compositie (*f* 0.10), aluminium (*f* 0.25), brons (*f* 0.50) en zilver (*f* 1.—)

De enkele voorzijde van 't daar beschreven n°. *b.* (grachtje van Oud-Holland) is ook in zilver geslagen en als speldje opgemaakt (*f* 1.—).

V. *Vz.* 't Borstbeeld van den reus Goliath. (Thans weer in 't Rijksmuseum). Omschrift GOLI—ATH.

Kz. In vier regels: BEZOEK/DOOLHOF/ODU-/HOLLAND

Omschrift: * WERELDTENT 1895 AMSTERDAM.

Middenlijn 26 m.M. Verzameling RIEKE.

Geslagen in geelkoper.

VI. *Vz.* Binnen een eikenkrans in zeven regels: SOUVENIR/DE/MA VISITE/A/L'EXPOSITION/D'AMSTERDAM/1895

Kz. Binnen een eikenkrans in zes regels: BRONZES D'ART COUPIER FILS & DROUART PARIS/RUE AMELOT/100

Middenlijn 37 m.M. Verzameling RIEKE

Geslagen in geelkoper en uitgereikt bij de opening der Fransche afdeeling.

VII. In den bekenden olifant werd 't volgende ruitvormige penninkje uitgereikt:

Vz De olifant met kornak en toren, omlijst aan de vier zijden door: FLECKENSTEIN'S/RIESEN-ELEPHANT/M. AUSICHTSTURM/35 METER HOCH.

Kz. Gezicht op Mainz van den rechter rijnover af genomen, met rijnbrug. Hierboven 1894 en op een vliegend lint: AUREA MOGUNTIA. Onder 't stadsgezicht in drie regels: XI. DEUT. BUND./SCHIESSEN/MAINZ.

Ruitvormig; iedere zijde 28 m.M. lang. Met gat en ring. Geelkoper. Verzameling RIEKE.

Dit penninkje heeft dus oorspronkelijk dienst gedaan in Mainz, later op de tentoonstellingsterreinen van Antwerpen, en is van daar met den olifant naar Amsterdam verhuisd.

JOH. W. S.

De drie merkwaardige schellingen: het Schild, het Lam en de Gulden van Gewicht. Uitvoerige beschrijving van het middeleeuwsche pond- of geldwezen met tal van berekeningen, zoo voor het bepalen van het gewicht, als voor de waarde van oude munten, door A. HOLLESTELLE. 1° Gedeelte. 1) Tholen 1896. 8°.

Voor eenige jaren verscheen er te Tholen een werk, dat zeker de geheele historische wereld in Nederland van vreugde had doen rillen — als 't duidelijker geschreven ware geweest. 't Was „*Het schild of handleiding voor 't berekenen van geldswaarden in char-*

1) Dit werk zal verschijnen in 5 gedeelten of afleveringen a f 1.— per stuk.

ters en oude rekeningen voorkomende. En 't moet ons thans van de lippen: dat Schild was een duister boek!

De geleerde schrijver had over 't hoofd gezien zijn auditorium langzamerhand voor te bereiden op de groote waarheden, die zijne door ijverige studie gescherpte opmerkingsgave, die zijn kalm, logisch overdenken gevonden had en, zonder ons voor te bereiden, trad hij ons te gemoet met zijne axioma's: de ponden zijn gegrondvest op 't Schild en 't Schild is gelijk aan *f* 3.15!

Wel gevoelden wij allen destijds dat de grondgedachte goed was, dat de schrijver blindelings den weg wist in ons middeneeuwsch muntgecijfer — doch iedere bladzijde wekte zoovele vragen op, die onbeantwoord bleven, dat de meesten onzer het boek onvoldaan ter zijde legden.

Gelukkig heeft de geleerde schrijver dit zelf ingezien en hij heeft allen, die iets gevoelen voor ons verleden, aan zich verplicht door eene herziening en omwerking, waarvan de 1e aflevering, onder den aan 't hoofd dezes vermelden titel, thans 't licht ziet.

De heer HOLLESTELLE behandelt de IXe—XVe eeuwen en begint ons te wijzen op 't feit dat onze voorouders uit die dagen hunne rekeningen hielden bij ponden, verdeeld in 20 schellingen à 12 grooten. De groot kwam meestal in metaal gemunt, dus als tastbaar geldstuk, voor en dit stuk als eenheid aannemende, verkregen 12 dezer munten den naam: schelling en 240 den naam: pond. Doch niet alleen de groot kwam als munt voor, men sloeg ook sterlingen, mijten, duiten, enz. Maar om 't even, welk

geldstukje men ook als eenheid verkoos aan te nemen, 240 stuks heeten steeds: pond.

Ter onderscheiding echter kregen die ponden eene verschillende benaming en zoo heetten 240 grooten = een pond grooten; 240 duiten = een pond hollandsch; 240 tournooise penningen = een pond tournooisch; 240 mijten = een pond mijten; 240 sterlingen = een pond sterling, enz.

Men rekende dus gelijktijdig met verschillende ponden en alhoewel in de meeste steden of landstreken het een of ander pond 't meest verbreide en gebruikelijke was, vinden wij toch dikwijls in ééne stad, ja zelfs in ééne rekening, van twee verschillende ponden gebruik gemaakt. De oorzaak was hierin gelegen: op de plaats, waar de uitgaven gedaan waren, was een ander pond in gebruik, dan waarmede de rentmeester van den reizenden graaf rekende. Een aardig voorbeeld levert reeds dadelijk blz. 16 van deze aflevering:

Anno 1340 De balivo Delflandie et Scielandie, scilicet Daniele de Roederizen, per litteram domini, datam in Dordraco feria quarta post Gregorii anno 40°.

100 ₣ holl. fac.

12 ₣ 10 sc. gr.

Honderd pond hollandsch worden hier gelijk gesteld met 12 pond, 10 schellingen of 12½ hoofdpont of pond grooten.

En zoo gaat 't voort

Is 't daarom niet verklaarbaar dat onze hedendaagsche onderzoekers 't spoor bijster werden en zich verwarden in eene kluwe van ponden, onsen en schellingen, die hen dreigde te verstikken?

Wij juichen daarom den pionier toe, die in zijn rustig studeervertrek den weg in dit doolhof vond en ons dien mededeelt

En hij voert ons dadelijk op een vluchtterp in dien stroom van becijferingen. Wij verademen, als hij ons mededeelt: al deze pondenstelsels staan immer in eene vaste verhouding tot elkander.

Welke nu zijn die ponden? Men had 't hoofd- of muntpond, ook pond grooten genaamd, dat de landsmunten tot basis had. Of het muntje: „groot” 2, 3 of 4 wichtjes zilver bevatte, om 't even — 240 dezer muntjes heetten steeds een pond grooten.

Eigenaardig is dat dit hoofdpond altijd een nevenpond naast zich had, in de verhouding van 21:20; en dat soms dit nevenpond in de plaats trad van 't hoofdpond. Het waarom? blijkt niet. Misschien vindt dit zijn oorsprong in de onedele gewoonte der regering om steeds de nieuwe munt te verzwakken, in plaats van de geldstukken op eene vaste metaalhoeveelheid te houden. Doch ter zake!

Behalve 't hoofd- en zijn nevenpond, had men nog de zoogenaamde afgeleide of rekenponden, die, zooals gezegd, immer in eene vaste verhouding onderling en tot het hoofdpond of pond grooten stonden, en waarvan de meest gebruikelijke zijn:

't pond sterling	=	$\frac{1}{3}$	hoofdpond
't hofpond	=	$\frac{1}{6}$	”
't pond hollandsch	=	$\frac{1}{8}$	”
't pond flandres	=	$\frac{2}{21}$	”

't pond parisis	= $\frac{1}{12}$ hoofdpond
't pond klein tournooisch of pond zwarte	= $\frac{1}{16}$ „
en 't pond mijten	= $\frac{1}{24}$ „

Ook gebruikte men ten onzent nog de marken, die de volgende waarde hadden:

de kleine mark = $\frac{1}{10}$ hoofdpond.

de groote mark = $\frac{1}{5}$ „

Door de vaststelling van bovenstaande tabel verkrijgen wij dus een duidelijken blik in 't gecijfer onzer voorouders en hebben wij hierbij hoofdzakelijk te onderzoeken in welk pond deze of gene rekening is opgemaakt. Doch hiermede staan wij nog altijd voor de groote moeielijkheid om hunne geldsommen in onze tegenwoordige munt over te brengen.

Konden wij maar een vaste, ons bekende, waarde vinden, waarmede onze voorvaderen van tijd tot tijd het bij hen in gebruik zijnde pond hadden vergeleken, dan zou 't ons thans gemakkelijk vallen hun pond juist te berekenen en in onze munt te herleiden.

Dit nu is de groote verdienste van dezen onderzoeker: Hij toch vond dat de, in geheel West-Europa bekende, frausche gouden munt: het Schild of Klunkert, in latijnsche teksten scutum of denarius aureus genaamd, als een leiddraad door al onze pondenstelsels loopt en hiervoor *a priori een bedrag van f 3.15* aannemende, doet hij ons verbaasd staan door de gemakkelijke ontsluiting en verklaring der tot dusver zoo geheimzinnig-duistere gravelijke rekeningen.

De hier aangenomen waarde (*f 3.15*) voor 't schild

berust echter geenszins op berekeningen, ten minste de schrijver deelt ze niet mede; doch geheel op empirisme; op blz. 10 lezen wij toch: „het geheele werk moet als een doorgaande bewijsvoering worden aangemerkt.” Wij zullen dus eerst later over de juistheid van deze stelling kunnen oordeelen.

De heer HOLLESTELLE gaat daarna over tot de behandeling van het oudste door hem gevonden hoofdpund of pond grooten, n.l. dat van 1180—1290, dat, blijkens de aantekening van een stipten voorvader, gelijk was aan 20 schilden of $20 \times 3.15 = f 63.$ — en in charters van ± 1248 —1270 bijna uitsluitend gebruikt werd.

Volgens de hierboven genoemde tabel golden de rekenponden van die jaren dus: pond sterling = $f 21.$ —; hofpond $f 10.50$; pond hollandsch = $f 7.87^3$; pond flandres $f 6.$ —; pond parisic $f 5.25$; pond zwarte $f 3.9375$; 't pond mijten $f 2.625$; de kleine mark $f 6.30$ en de groote mark $f 12.60$.

Zooals wij hierboven reeds aanstipten, rekenden verschillende plaatsen ook met verschillende ponden; zoo rekende Zeeland in die jaren meestal bij ponden mijten, die dus $f 2.62^3$ golden; Utrecht bij hoofdponden van $f 63.$ —; Friesland daarentegen met het sterling en eindelijk ook nog met 't nevenpond van $f 60.$ —, enz.

Na eene korte uitweiding over 't keulsche pond (= £ sterling van $f 21.$ —), van 't leuvensche pond (= $f 8.40$), van de keulsche mark (d. i. de groote mark van $f 12.60$) waarop 't z. g. geld van REDNATHES werd geslagen, 't groninger stadspund van

f 0.63 1) alle in verband met 't pond grooten van *f* 63.—, staat de schrijver uitvoerig stil (blz. 56—69) bij die rekeningen, in welke van 't pond van *f* 63.— of met een zijner rekenponden is gebruik gemaakt.

Met een groot genoeg volgen wij onzen gids op zijn verderen tocht in ons grijs verleden, n.l. in de jaren die 1180 en dus ook 't pond van *f* 63.— voorafgaan; een tijdvak toen eveneens met ponden, doch deze verdeeld in onsen en penningen, gerekend werd Wij stijgen op in een tijdvak toen 't pond munten nog gelijk was aan 't gewichtspond, toen dus 1 pond penningen nog werkelijk een pond woog. Wij volgen den schrijver in zijne theoretische berekeningen van de zwaarte onzer munten en staan verbaasd over de juistheid waarmede zijne uitkomsten samenvallen met onze tegenwoordige wegingen. Dit is voor ons de clou van 't boek!

Wij gaan terug tot 't einde der IXe eeuw, toen het pond van 20 onsen à 20 penningen, ook verdeeld in 24 schellingen à 10 penningen, in gebruik was 2) pond dat de heer HOLLESTELLE op *f* 35.— becijfert en op blz. 73 gelijk stelt met 1 ⌘ Trooisch gewicht (= 492 wichtjes).

Immers, volgens HOCSEMIUS woog 1 sterling zoo-veel als 36 rijpe gerstekorrels en 't gewicht van deze laatsten op 205 wichtjes stellend, verkrijgen wij voor

1) Zijnde dus = $\frac{1}{100}$ pond grooten.

2) Dit is het pond van 't 3e karolingische tijdvak (884—1150) of „période de dégénérescence ou d'altération,” zooals onze stipte belgische collega, wijlen Generaal COCHETEUX, 't in de *Revue belge* van 1884 noemt.

't pond $240 \times 2.05 = 492$ wichtjes of 1 R Trooisch gewicht.

Dit was 't pond sterling, waarvan 't hoofdpound, als 't bestaan had, theoretisch, dus 3 maal zooveel of $3 \times f 35 = f 105$.— en $3 \times 492 w. = 1476$ wichtjes zilver zou gegolden hebben.

Daarna volgde 't pond van $f 28$.— verdeeld in 16 onsen à 10 penningen en ook in 24 schellingen à 10 penningen en ten slotte 't pond van $f 21$ — verdeeld in 12 onsen. Dit laatste, niet meer als vroeger, verdeeld in 24 schellingen à 10 penningen, maar in 20 schellingen à 12 penningen, sluit zich als het $\frac{1}{8}$ gedeelte of pond sterling bij het oudste pond grooten van $f 63$.—, dus ook weer aan 't schild van $f 3.15$ aan.

Bij de ingebruikstelling van 't pond van $f 63$.— werd de oude indeeling (1 pond = 24 schell. à 10 penn.) voor goed verlaten en verkreeg de nieuwe (1 pond = 20 schellingen à 12 penn.) het burgerrecht.

De schrijver staft zijne uitkomsten door voorbeelden uit den tijd onzer oude hollandsche graven: ARNULF, DIRK III, FLORIS I, DIRK V, enz., toen vooral bij onsen (steeds = $f 1.75$) gerekend werd.

Immers woog 't pond sterling 492 wichtjes, dan zou 't gewicht voor 't hoofdpound $3 \times 492 = 1476 w.$; van het pond hollandsch $1476 : 8 = 184.5$ en van den penning hollandsch $184.5 : 240 = 0.76875$ moeten zijn, terwijl wij voor goede, alhoewel besnoeide exemplaren van penningen onzer eerste graven $\pm 0.61 w.$ vinden.

De toenmalige verhouding van goud tot zilver zijnde 1 : 12, gaat de schrijver voort het theoretische gewicht van tal van inheemsche munten, als: dubbel

lam, klinkert (schild), gouden engel, enz. op te sporen en ziet zich beloond door de verbazende overeenkomst van zijne uitkomsten met de empirische gegevens onzer muntbeschrijvers.

Met eene beschouwing over de ponden en marken zilveren en gouden besluit de heer HOLLESTELLE deze eerste aflevering.

Gewichtig voor den muntkundige zijn zeker de blz. 95 e. v. waar de schrijver in tegenspraak komt met Prof. v. D. CHIJS.

Zonder de verklaringen van dezen laatste als onfeilbaar aan te nemen, vermeenen wij toch, dat er nog heel wat inkt door de pen zal vloeien voor de toursche grooten aan FLORIS III (1157—90) kunnen toebedeeld worden. Zooals bekend, gebruikte FLORIS V (1256—96) den in Frankrijk door LOUIS IX (1226—70) ingevoerden beeldenaar dezer muntstukken. Ook kent de schrijver de grooten van 3.85 wichtjes alle aan FLORIS IV (1222—1234) toe, terwijl de muntvondsten klaarblijkelijk eerst op de tijden van diens kleinzoon, FLORIS V, wijzen.

Verder is 't nog niet duidelijk welke munt de schrijver op blz. 11 bedoelt met den gulden van gewicht. Is dit de gouden brabantische gulden, met den rijnschen beeldenaar (de Witte n° 442. v. d. Chijs XIII. 1)?

Wij vernemen dat dit in eene volgende aflevering zal worden opgehelderd.

Ten slotte, hopen wij zeer dat de geleerde schrijver ons aan 't einde van zijn werk met een uitvoerig alfabetisch register zal verrassen of misschien de becijferde tabellen der verschillende pondenstelsels in

streng chronologische volgorde zal herhalen. Eerst dan toch zal „het Schild” niet meer een studieboek, maar een handboek, een echt Nachschlagebuch worden, dat op geen studietafel zal mogen ontbreken.

Er is zeker tot dusver geen boek verschenen, dat zoovele nieuwe lichtpunten in ons oude geldwezen blootlegt en dat ons er toe noopt niet meer uitsluitend onze aandacht te wijden aan den beeldenaar, maar die te verdeelen over beeldenaar en intrinsieke waarde, d. i. hoeveelheid edel metaal der afzonderlijke munten.

JOH. W. S.

NIEUWE UITGAVEN

Histoire monétaire de Tranquebar (1644—1845) suivie d'une description des monnaies et médailles frappées par le gouvernement ou les compagnies danoises de commerce des Indes orientales, de la Chine et d'Afrique (Guinée danoise) par M. le Dr. Prof. V. BERGSOE. Prix 14 francs.

Dit werk verschijnt tegelijkertijd in vier talen: deensch, fransch, duitsch en engelsch, ieder in 300 exemplaren en is verkrijgbaar bij den schrijver, Bredgade 40, Kopenhagen K.

Lettres sur les monnaies égyptiennes par E. REVILLOUT. Paris 1895. In 8°. Handelt over de munten der Ptolemäen en van Alexander. Prijs f 13.75.

Les monnaies des landgraves autrichiens de la Haute-Alsace par ERNEST LEHR. Muhlhouse 1896. In 8°. Met 12 lichtdrukplaten; prijs f 5.50.

Die Münzen unter der Regierung seiner Kais. u. Kön. Apostolischen Majestät des Kaisers Franz Joseph I bis zur Einführung der Kronenwährung, von HEINRICH CUBASCH JUN. Mit 2 Lichtdruck-Tafeln. Wien 1896. In 4°. f 3.90.

Die Punzierung in Oesterreich von KARL KNIES. Wien 1896. In 8°. f 2.60. Mit 10 Lichtdrucktafeln.

Zeer belangrijke studie over de waarborgteekens der edele metalen in Oostenrijk.

**Mededeeling aan de Leden omtrent 't verhandelde
in de Jaarlijksche Vergadering van 16 Juni l.l.
te Nijmegen.**

Tegenwoordig zijn de heeren: ROEST, BATAERD, STEPHANIK, BURGGRAAF DE JONGHE, JHR. BEELAERTS VAN BLOKLAND, JHR. M. A. SNOECK, GERADTS, FREDZESS, ZWIERZINA, KUIPERS, MENGER, SASSEN en JHR. M. W. SNOECK.

Blijkens 't verslag van den Secretaris is onze kring aangegroeid tot 84 leden, zijnde 1 eereid, 27 gewone leden, 24 buitengewone leden en 32 buitenlandsche leden.

De rekening 1895 wijst een bedrag in ontvangsten aan van f 1041.57, in uitgaven van f 895.19^s, zoodat een batig eindcijfer van f 146.37^s op 1896 kon worden overgeboekt.

Bij punt 6, benoeming van leden, vraagt de heer BATAERD 't woord. Hij deelt mede

dat onder de leden een voorstel is rondgegaan om ons 5-jarig bestaan op huishoudelijke wijze te vieren en wel door hulde te brengen aan onzen President. Van de 25 stemhebbende leden zijn 22 briefjes ingekomen — en deze wijzen alle den heer ROEST tot eere lid aan. Spreker wenscht den heer ROEST geluk met zijne benoeming, hulde brengend aan diens ijverig werken om *Concordia* tot bloei te brengen. De benoemde is zeer gevoelig voor de sympathieke hulde hem gebracht, dankt voor de uitgebrachte stemming en verklaart de benoeming met waardeering te aanvaarden.

Met algemeene stemmen worden benoemd tot gewoon lid de heeren: MR. P. DEKETH, 's Gravenhage; JHR. H. M. SPEELMAN, Haarlem; H. KUIPERS, Haarlem; tot buitengewoon lid, de heeren: A. SCHELLENS, Eindhoven; J. D. OORTMAN GERLINGS, Utrecht; DS. H. A. J. LÜTGE, Amsterdam; MR. C. G. J. BIJLEVELD, Nijmegen en MR. H. J. D. D. ENSCHEDÉ te Haarlem.

Tot bestuurslid wordt de heer CORBELIJN BATAERD herkozen.

Voor een lid van de Redactie vereenigen alle stemmen zich op mejuffrouw MARIE DE MAN te Middelburg.

De Commissie van Redactie vraagt dezelfde som als verleden jaar aan, zijnde *f* 670.—, aangezien deze voldoende is gebleken voor de 4 afleveringen.

Utrecht wordt aangewezen tot plaats van bijeenkomst op 16 Juni 1897.

De Voorzitter wijst er nu op dat hij als Eerlid geene bestuursplaats mag innemen — de vergadering meent echter dat art. 9 der Stat. in dezen zin niet mag uitgelegd worden, aangezien genoemd art. in eene benoeming als die van heden niet voorziet. Aanvulling van de Statuten blijkt echter wenschelijk te zijn. De heer ROEST zal nu aan den wensch der leden gehoor geven en de voorzittersplaats blijven bekleeden.

Burggraaf B. DE JONGHE leest eene belangrijke bijdrage voor de numismatiek van 's Heerenberg en laat een viertal tot dusver onuitgegeven munten dier heerlijkheid rondgaan.

De heer JHR. BEELAERTS VAN BLOKLAND schenkt voor de Verzameling een volledig stel munten der Z. Afr. Republiek, geslagen in 't munthuis te Pretoria. Deze serie bestaat uit: (goud) pond en half pond, (zilver) 5, 2½, 2 en 1 shilling, 6 en 3 pence, (brons) penny, terwijl van den heer DE STOPPELAAR is ontvangen een bronzen afslag van den penning hem in 1895 vereerd door Middelburg's ingezetenen.

JOH. W. STEPHANIK,

Secretaris.

TH. M. ROEST,

Voorzitter.

Iets uit de Geschiedenis der Zeeuwsche assignaten 1) in 1795

Platen VI en VII

De veldtocht onder generaal DUMOURIEZ, in 1793 tegen Noord-Nederland ondernomen, die geheel mislukte, 2) werd in 1795 door PICHEGRU hervat en met volslagen succes ten einde gebracht.

Den 3^{den} Januari trok hij den Haag binnen en was weldra in het bezit der voornaamste Nederlandsche steden. Zeeland was wel is waar nog onafhankelijk, doch deze provincie werd niet aan de rampen van een oorlog blootge-

1) Ofschoon de geschiedenis der assignaten o. a. ook in de Nieuwe Nederlandsche jaarboeken van 1795 is te lezen, heb ik gemeend dat een kort aaneengeschakeld verhaal over deze zaak direct uit de Notulen der staten van Zeeland getrokken, den lezers van dit tijdschrift wellicht niet ongevallig zal zijn.

2) L. LEGRAND. *Geschiedenis der Bataafsche Republiek*. Arnhem 1895. blz. 39.

steld, daar zij den 6^{den} Februari voor generaal MICHAUD capituleerde.

In Frankrijk was men over de capitulatie niet zoo bijzonder tevreden; immers de Nationale Conventie had gewild dat men er met het recht van den overwinnaar ware binnengetrokken 1), doch generaal MICHAUD wist zich te verontschuldigen door er op te wijzen, dat hij genoodzaakt was geweest haast te maken met de inbezitneming van de vesting Vlissingen, omdat men aan dit gewenschte punt een landing vreesde der Engelsche vloot onder bevel van den oudsten zoon van den prins van Oranje.

De Franschen waren nu meester van het geheele land. Met het inwendige staatsbestuur bemoeiden zij zich oogenschijnlijk niet, doch in het geheim gebruikten zij des te meer hun invloed om personen aan de regeering te krijgen, die zij voor ons land en niet minder voor hunne eigene belangen nuttig en noodzakelijk dachten. Patriotten en Revolutionnairs waren dan ook voortdurend aan het werk, met het gevolg dat de oude besturen spoedig door nieuwe regeeringscomités werden vervangen.

In Zeeland had deze verandering den 3^{den} Maart 1795 plaats. Met dien datum immers

1) Loc. cit. blz. 76.

werd de eeuwenoude vergadering van de Edel Mogende Heeren Staten van Zeeland ontbonden, als in de tegenwoordige omstandigheden niet meer aan het doel beantwoordende; in plaats daarvan werd die vergadering ingesteld, welke van nu af onze provincie in lief en leed zou besturen, en die men „de Vergadering der „Provisionele Repraesentanten van het Volk „van Zeeland” betitelde.

De dagen der Fransche overheersching waren in aantocht; de verheerlijking der Fransche broeders had als het ware haar toppunt bereikt. De jonge vergadering had reeds dadelijk na haar optreden met groote moeielijkheden te kampen, waarvan de drukkende geldzorgen wel niet de minste waren. Men vond de Provinciale kas zeer gedund, en men begreep maar niet waar het geld kon zijn gebleven. Een tijd lang werd nog beslag gelegd op de goederen der afgetreden ambtenaren, doch bij gebrek aan bewijs moest men het besluit daartoe weer spoedig vernietigen. Er moest dus naar een ander middel worden gezocht om de provinciale finantiën te verbeteren, immers zoolang het vredestraktaat niet was geteekend, moest de jonge Nederlandsche republiek het Fransche leger onderhouden en salarieeren. De Fransche militairen hadden wel is waar hunne papieren assignaten medegebracht, die

in hun eigen land gewild en geldig waren, doch de burgerij hier te lande stelde in dat papieren Fransche geld, en waarlijk niet ten onrechte, al heel weinig vertrouwen.

Het is dus begrijpelijk, dat het nieuwe Zeeuwsche bestuur in de eerste plaats een commissie benoemde, om te onderzoeken, of het wel was aan te bevelen om de Fransche assignaten, die tot nu toe, tegen negen stuivers de livre, werden aangenomen, als geheel „vertroubaar” te verklaren.

Het antwoord van de Commissie klonk niet gunstig. Ten sterkste raadde zij af om de Fransche assignaten als wettig betaalmiddel in te voeren, daar zij overtuigd was, dat er in de verste verte geen contant geld genoeg voorhanden zoude zijn, om ze behoorlijk te kunnen inwisselen, te meer, daar er, door de assignaten als courant geld aan te nemen, een enorm misbruik van zoude gemaakt worden, bijv. door ze goedkoop op te koopen en deze daarna, onder voorwendsel van het papier ontvangen te hebben wegens verteringen aan Fransche militairen, tegen den gestelden prijs van 9 stuivers de livre, ter inwisseling aan te bieden.

De Commissie oordeelde, en terecht, dat de provincie door dit waardelooze papier zou overstroomd worden, en dat zij daardoor in

nog drukkender finantieele zorg zou geraken.

Er moest evenwel gehandeld worden om het benoedigde geld bijeen te krijgen tot onderhoud der Fransche soldaten, zooals dat bij de Capitulatie was bepaald. Contanten waren voor het oogenblik niet aanwezig, daarom stelde de Commissie voor, tijdelijk daarin te voorzien, door het uitgeven van Provinciale papieren assignaten. Zij wenschte niet dat dit papieren geld de geheele provincie door onder alle burgers tegelijk zoude worden gangbaar gesteld, o neen, maar al te goed was haar het feit bekend, dat papieren waarde, die op geen solieden grond berust, spoedig in koers moet dalen.

Dat papieren noodgeld zou slechts bestemd zijn om aan Fransche militairen te worden uitgereikt, die daarvoor bij winkeliers en herbergiers hunne allernoodzakelijkste benoedigdheden zouden kunnen aanschaffen.

Logis, brood en vleesch werden hun intuschen buiten hunne kosten verstrekt.

Deze papieren assignaten, doorgaans Zeeuwsche of Provinciale assignaten geheeten, zouden dus naar hunne bestemming te oordeelen, slechts tusschen een klein aantal ingezetenen circuleeren; men onderstelde de onmogelijkheid, dat ze in buitengewoon groot aantal zouden benooidigd zijn. Zoo oordeelde ten minste de

Commissie, doch wij zullen later zien, hoe deerlijk zij zich in dit opzicht vergiste.

Bij de Capitulatie was bepaald, dat 4000 man in Zeeland zouden worden ingekwartierd, maar in Maart was dat getal reeds tot 6000 man aangegroeid.

Tegen 5 stuivers daags per soldaat gerekend, zou men voor één décade, dat is voor een tijdruimte van 10 dagen, ongeveer *f* 15000 noodig hebben.

Men stelde nu vóór papierengeld gereed te maken van 20, 10, 5 en 2 stuivers, en dit voor de eerste décade aldus te verdeelen:

5000 assignaten van 20 stuivers	=	<i>f</i>	5000
10000 " " 10 "	=	"	5000
15000 " " 5 "	=	"	3750
12500 " " 2 "	=	"	1250
			<hr/>
		<i>f</i>	15,000

De proeven van deze assignaten die in Nederlandsch geld berekend zijn, staan afgebeeld in de Notulen van de Staten van Zeeland van 1795, blz. 120.

Naar die modellen zijn evenwel geen assignaten gedrukt, omdat de Commissie reeds spoedig met het voorstel aankwam, de assignaten, met het oog op de Fransche specie, liever als volgt te verdeelen:

assignaten van 2 livres de France of 18 sols de Zélande;

assignaten van 1 livre de France of 9 sols de Zélande;

assignaten van 10 sols de France = $\frac{1}{2}$ livre of $4\frac{1}{2}$ sols de Zélande;

assignaten van 5 sols de France = $\frac{1}{4}$ livre of 18 duiten.

Deze indeeling nu voldeed aan alle belanghebbenden, en de vervaardiging er van werd aan den stadsdrukker DE WINTER toevertrouwd.

Dat men geen assignaten liet drukken hooger dan van 2 livres, was om zooveel mogelijk groote verliezen door het vervalschen en namaken er van te voorkomen, immers men had geen anderen waarborg van echtheid dan het nummeren en de onderteekening.

„Iedere soort zou een verschillend gedrukte letter hebben om ze op die letter tot zekere hoogte van nummers te laten oploopen en naardien een ander in de plaats te nemen”; ten tweede zouden zij „schriftelijk” moeten genummerd worden, iedere soort te beginnen met n°. 1, tot een nader te bepalen getal, en ten derde zouden zij moeten worden geteekend door vertrouwbare personen daartoe op een salaris te benoemen. Één handteekening was evenwel voldoende. Hiervoor koos men

de burgers NICOLAS DE PRÉ, PIETER VAN DER GRAFT, CORNELIS SERLÉ en ALEXANDER JOHAN SINCLAIR, „alle notarissen binnen deze stad.” Hun salaris bedroeg *f* 3.— voor het onder teekenen van 1000 stuks, terwijl de personen die nummerden *f* 2.— kregen voor hetzelfde getal. Daar het aantal assignaten steeds bleef aangroeien, vroegen de nummeraars, — het waren vier commiezen, — om meerder loon, immers door de enorme quantiteit papieren geld, waren de cijferletters zeer vermeerderd. Hun verzoek werd ingewilligd.

Over hen allen was een directeur gesteld, die aangewezen was om het papier van den landsdrukker in ontvangst te nemen, het na te tellen, voor de nummering en onderteekening te zorgen, terwijl hij daarna de assignaten aan den Ontvanger-Generaal moest uitreiken, bij wien zij voorloopig bewaard bleven.

Vóór het ingaan van iedere *décade*, was de directeur verplicht bij den Franschen generaal te informeeren naar het aantal aanwezige soldaten, vervolgens moest hij het papier „in zoodanige gedeelten als door den voornoemden generaal zal worden gerequireerd,” aan dezen doen toekomen tegen overneming van Fransche assignaten à 9 stuivers de livre.

De directeur, hier JOHANNES THEHOFF, ontving *f* 2.— voor iedere duizend nummers van

het Zeeuwsche papier, die hij aan den Franschen generaal afleverde.

En toen de Representant van de Fransche natie, met name COCHON, het plan in alle opzichten had goedgekeurd, werd tot de uitgifte van de Zeeuwsche assignaten overgegaan. De Representanten drukten den burgers evenwel nog eens duidelijk op het gemoed dat deze uitgifte slechts ten doel had in de allernoodzakelijkste levensbehoefden der Fransche militairen te voorzien en dat men ze niet voor het leveren van luxe artikelen moest gebruiken. Binnen den tijd van drie maanden zouden de assignaten voor de volle waarde tegen contant geld worden ingewisseld. Want de Zeeuwsche regeering vond het nuttig, dat de burgerij de papieren assignaten eenige maanden onder zich hield, in plaats van deze wekelijks terug te brengen, zooals dat in Holland het geval was en wel voornamelijk omdat de ingezetenen de kleinere waarden van het papieren geld, zouden kunnen gebruiken tot het bijpassen van de grootere specie, zonder daarvoor contant geld noodig te hebben. Dit alles werd per Publicatie in de Hollandsche en Fransche taal en bij advertentie in de Middelburgsche courant aan de Zeeuwsche ingezetenen medegedeeld. — Men was op het einde van Maart; reeds in het begin van de volgende maand, kwamen

de moeielijkheden opdagen. Het waren voornamelijk de kleine winkeliers en herbergiers, die uit den aard van de zaak het meest met de Fransche militairen bij hun dagelijksch onderhoud te maken hadden, van wie de heftigste klachten uitgingen tegen dit nieuwe betaalmiddel, dat zij wantrouwden. De Fransche commandant DUVAL klaagde er reeds den 7^{den} April over, dat de winkeliers weigerden het papieren geld van hem aan te nemen. De oorzaak van dit discrediet bestond hoofdzakelijk in het onbestemde van den tijd der inwisseling; de burgerij beweerde dat zij geen drie maanden daar op kon wachten. Niet alleen uit Middelburg, maar uit Veere, Vlissingen, Zierikzee, kortom uit de geheele provincie daagden de klachten in allerlei vorm op. Men verlangde bijna altijd hetzelfde, namelijk, dat het papieren noodgeld over de geheele provincie zou worden verspreid, circuleerende tusschen alle ingezetenen zonder onderscheid, kortom, dat het als wettig provinciaal geld zou worden beschouwd. Kon dit niet, dan verzocht men toch een korter termijn dan drie maanden voor de inwisseling. De afgevaardigden van Veere drongen er op aan nog kleinere assignaten dan van $\frac{1}{4}$ livre of 18 duiten te doen vervaardigen. Deze zijn echter in papier nooit verschenen. Er bestaat even-

wel $\frac{1}{8}$ livre in koper. Het is het stukje, afgebeeld in het *Vervolg op VAN LOON* n°. 833, en dat bij MAILLIET op pl. 130, n°. 2 en bij VERKADE pl. 96, n°. 7, voorkomt.

De voorzijde vertoont het gekroonde wapen van Zeeland, Omschrift:

LVCTOR ET EMERGO

Keerzijde: In het veld:

$\frac{1}{8}$
LIVIRE
17 IS 95
 $2\frac{1}{2}$
STVIVER

Koper, met kartelrand; o. a. aanwezig in de verzamelingen van het Zeeuwsch Genootschap, en van den heer J. W. STEPHANIK te Amsterdam, zie Pl. VII n°. 5.

In de notulen vonden wij omtrent dit zeldzame muntje niets vermeld. Ook in de rekeningen van de Provinciale munt, staat er, volgens mededeeling van den archivaris, den heer FRUIN, niets over opgeteekend, dat toch zou moeten hebben plaats gehad, indien het stukje op last der provincie ware geslagen geweest. Blijkens de tweede rekening van de muntmeesteresse PIETRONELLA SLOB, zijn er in het tijdvak tusschen 18 Juni 1792 en 3 Juli 1797 alleen aangemunt: zilveren ridders, zilveren du-

caten en schellingen, deze laatste echter ten behoeve van de O. I. Compagnie.

Tot de serie Zeeuwsche assignaten gelooven wij niet dat het moet gerekend worden, immers de vermelding „ $\frac{1}{8}$ livre is $2\frac{1}{2}$ stuiver” sluit niet met de indeeling der geldwaarde op het papier. Ook vinden wij het onaannemelijk tevens, dat de stempelsnijder van de Zeeuwsche munt zoo onwetend zou zijn geweest om $\frac{1}{8}$ livre aan $2\frac{1}{2}$ stuiver gelijk te stellen, immers hij zou daarvoor 11 duiten te veel hebben gerekend.

Het zal een muntje zijn geweest, dat tot doel had, klein Fransch kopergeld te vertegenwoordigen, waaraan vooral de kleine winkeliers bij hunnen omgang met de Fransche soldaten bij voortdoring gebrek hadden.

De livre gelijk 20 sols zijnde was $\frac{1}{8} = 2\frac{1}{2}$ Fransche sols en met het oog op de niet Fransch sprekende kleine burgers en neringdoenden, heeft men dit vertaald in $2\frac{1}{2}$ stuiver. Dit zijn dus Fransche stuivers waarvan er 20 gelijk 9 Nederlandsche waren. Het stukje gold dus $2\frac{1}{2}$ stuiver (sols) Fransch of $1\frac{1}{8}$ stuiver Nederlandsch. Blijkbaar lette men er dus meer op het den Franschen soldaten gemakkelijk te maken, door de Fransche rekenwijze te volgen, dan de Zeeuwsche neringdoenden te gerieven. De assignaten bewijzen dit dan ook

ten overvloede. Enfin het was de geest des tijds, fin de siècle! Maar nu voorzag men de grootste knoeierijen door deze onduidelijke omschrijving, vandaar dat er dus weinige stukjes van dat kopergeld zijn geslagen. Zoo dunkt ons dit raadselachtige noodmuntje voldoende opgehelderd en tevens waarom er noch in de Notulen, noch in de Rekeningen der Munt, noch in de Archieven der stad iets over terug te vinden is.

Maar keeren wij tot de papieren assignaten terug. Tengevolge van de ingekomen klachten, moest de Commissie over de assignaten opnieuw worden geraadpleegd en hare conclusie was, dat inderdaad het bezwaar der winkeliers gegrond was, omdat zij de mindere waarde van een biljet dikwijls in contant geld moesten bijpassen, en dat zij wel hunne waren tegen papieren geld konden verkoopen, maar dat de groote leveranciers weigerden het papier in ontvangst te nemen, wanneer de eersten hunne inkoop bij hen deden. Het bevreesde der Commissie evenwel sterk, dat die tegenkanting langer dan één décade of 10 dagen had geduurd, want zij had er op gerekend, dat de winkeliers de kleine assignaten zouden hebben bewaard om daarvan bij de verwisseling van grootere sommen gebruik te kunnen maken. De commissie was van oor-

deel, dat men er toe moest overgaan om de kleine winkeliers, met bedreiging van sluiting van hunne winkels, te dwingen om de papieren assignaten aan te nemen, en dat men tegelijkertijd de groote leveranciers moest verzoeken de papieren Zeeuwsche munt van de kleine neringdoenden in ontvangst te nemen, en hun daarvoor hunne benoedigdheden te verschaffen. Waarlijk, een treffend voorbeeld van vertrouwen in Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap!

De klachten bleven evenwel voortduren. Nu werd bij Publicatie bepaald, dat men de papieren munt zou kunnen inwisselen tegen recepissen van de municipaliteiten van de zes stemhebbende steden, welke recepissen een rente zouden geven van 4% in het jaar, terwijl deze later in tijd van vrede tegen origineele obligatiën ten laste der provincie zouden worden ingewisseld. En om nog meer zekerheid aan het papierengeld te geven, en opdat de winkeliers met hunne klachten zouden ophouden, beloofde de Regeering bovendien, dat van den 1sten Mei af, de Zeeuwsche assignaten zouden worden aangenomen tegen de volle waarde, bij de betaling van de provinciale belasting op het Gemaal, Bieren, Tabak en Brandewijn. Maar hiermede verviel nu de driemaandelijksche inwisseling.

Niettegenstaande deze voordeelen, bleef het

voortdurend klachten regenen. Bierbrouwers uit Vlissingen, Middelburgsche logementhouders en zoovele anderen verzochten dat de papieren munt ook in betaling zou mogen worden gegeven bij het voldoen van den impost op Wijnen, Vleesch, Boter, Zeep, Azijn, Zout, enz. enz., en zij beklagden zich bovendien dat zij³ voor het papier geen granen, hop noch kolen konden koopen, dat zij het loon van hunne knechts er niet mede konden betalen, en legio dergelijke klachten meer, zoodat zij omloop van het papier over alle burgers in de provincie verzochten.

Maar met dit laatste verzoek kon de Commissie over de assignaten zich vooral niet vereenigen; immers wij lezen in de Notulen over deze zaak: „Het algemeen gangbaar stellen „in de provincie is onuitvoerbaar, omdat in „de eerste plaats het papier daar niet op is „gemaakt, en er te weinig maatregelen zijn „genomen om het vervalschen tegen te gaan. „Het zoude gaan als in Frankrijk waar de „ongelukkige gevolgen van het laten circuleeren „van papieren geld niet te berekenen zijn, het „zou alle commercie bederven, van daar moet „er nimmer of nooit aan gedacht worden om „een zoodanige geforceerde munt in ons land „in te voeren, trouwens er is geen de minste „oorzaak toe. De avantages aan het papieren

„geld toegekend stellen den eigenaar volkomen „zeker voor deszelfs waarde, te meer daar „hetzelve alleen ontvangen wordt door die- „gene welke uithoofde van haar ongewoon „groot vertier en het hooger verkoopen van „hunne waren, wel eenigen tijd op contante „betaling wachten kunnen.”

En terwijl de Commissie zich aldus verdedigde, werden de Zeeuwsche assignaten steeds voortgedrukt, en in voortdurend klimmender aantal uitgereikt. Zoo berichtte, den 28 April, de Ontvanger-Generaal, dat door het enorme getal troepen, voor de drie décades, 248.500 livres in plaats van 50.000 in papieren specie zouden benoodigd zijn. 1)

1) Den 4^{den} Mei 1795 was het bedrag dat men maandelijks noodig had, reeds tot 270,000 livres aangegroeid. In een brief, geadresseerd aan den citoyen Generaal MOREAU, door de Provisioneele Representanten van het volk van Zeeland, lezen wij het verzoek, om toch het getal Fransche troepen in deze provincie wat te willen verminderen, want, zoo schrijven zij „nous voyons s'approcher le moment „où nous serons forcés de faire cesser sans exception tous payements „quelconques.” En na al de zware uitgaven ten hunnen laste opgesomd te hebben, vervolgen zij: „Mais ce serait vous faire injure, ci- „toyen Général! que d'insister plus longtemps sur le tableau que nous „venons de tracer, et puisque c'est au nom de l'humanité et de la „bonne foi que nous vous en conjurons, nous osons nous flatter que „vous daignerez donner des ordres positifs, pour que le nombre des „troupes françaises dans cette Province soit réduit au seul nombre „absolument nécessaire pour la défense de nos côtes, et que par rap- „port aux Troupes qui resteront, la plus grande économie possible „telle que l'exige l'état obéré de nos Finances leur soit enjointe — „et qu'enfin il ne soit plus envoyé de Troupes dans la Zélande, comme „l'on nous a informés, que le Général LE MAIRE vient de faire tout „récemment en envoyant deux compagnies à la ville de Tholen.”

Met het oog op dit aanzienlijk aantal assignaten, en tevens om het den ingezetenen gemakkelijk te maken, werd een Bureau tot inwisseling er van opgericht, onder Directeurschap van den burger A. LUTEIJN.

Voor het oogenblik bleven de klachten nu wel is waar ten deele uit, maar de geldzorgen der burgers waren er niet op verbeterd.

Belasting op belasting volgden elkander op, waaronder die op ongemunt en bewerkt zilver en de Vrijwillige Negotie à 5% wel de voor naamste waren, zoodat met het oog op een en ander, niettegenstaande zeer vele requesten, zoowel van burgers als van besturen van gilden en andere corporatiën, het overtollige zilver en goud, — waarvan munten, gedenk- en legpenningen, messen vorken en lepels uitgezonderd waren, — ten stadhuize moest worden gebracht om tot rijksdaalders te worden verwerkt.

„En vermits het ons voornemen is,” zoo schreef het Stedelijk bestuur, „niet alleen den „omloop van penningen te vermeerderen, maar „ook de pracht te doen verminderen, bevelen „wij, dat noch door commissarissen, als door „essayeurs, zilversmits, en muntmeesters, een „aequivalent in gemunt- of ongemunt goud of „zilver zal mogen worden gesubstitueerd.”

Wat de zoeven aangehaalde Vrijwillige

Negotie betreft, een belasting, geheven met het doel om contanten te verkrijgen tot inwisseling der Zeeuwsche assignaten, daarin mocht men ook met Zeeuwsch papier betalen voor $\frac{1}{3}$ van het bedrag, mits de resteerende $\frac{2}{3}$ der hoofdsom in klinkende specie werd bijgebracht.

Men wilde het den ingezetenen zoo gemakkelijk mogelijk maken, van daar dat het toegestaan werd dat men ook kon betalen in Fransche kroonen, tegen den koers van 56 stuivers, in Brabantsche kroonen à 54 stuivers, in Louis d'or à *f* 11 en in guineas à *f* 11.12.

De beide zooeven genoemde belastingen bleven evenwel verre van het verwachte resultaat, zoodat later nog een „onvrijwillige belasting” daarvoor in de plaats kwam.

Tusschen al deze bedrijven in, had men den 21sten Juli in Middelburg twee nieuwe comités opgericht, en wel een van Finantiën en een van Onderzoek die „te samen deli-„bereerende zouden dragen den naam van „Comité van Voorlichting.”

Tegelijkertijd stelde men ook een Comité van Algemeen Welzijn, Waakzaamheid en Veiligheid in, om, zooals de Gedeputeerden van Veere hadden voorgesteld, in de gelegenheid te kunnen zijn „alle verderfelijke „ondernemingen tegen de pas ontlookene

„vrijheid te kunnen opsporen, tegen te gaan „en te verijdelen.”

Dit laatste comité bestond uit zeven leden die een jaargeld genoten van £ 12, 10 sch. o. gr. 1).

De zorg over de Zeeuwsche assignaten was hun gedeeltelijk toevertrouwd, en reeds bijna onmiddellijk na zijn ontstaan, had het comité een geval van vervalschte assignaten te behandelen.

Immers den 18^{den} Juli was er bij de Regeering een missive van den Directeur van het Bureau ter inwisseling der assignaten ingekomen, waarbij hij kennis gaf, dat hem een valsch Provinciaal assignaat in handen was gekomen van

1) Ofschoon het rekenen met guldens en stuivers in 1795 zeer veel in gebruik was, rekende men toch het liefst, volgens de oude gewoonte met ponden vlaamsch, schellingen en grooten.

Ook de Administratiën rekenden nu eens volgens de eene, dan weder volgens de andere wijze.

Het aloude pond Vlaamsch van 6 gulden of 120 stuivers, sedert vele eeuwen hier in gebruik, is zoo ingeworteld, dat zelfs nu nog — 1896 — de loonen der dienstboden, zoowel in Middelburg als ten plattelande meestal worden bepaald in ponden en halve ponden.

In de Zeeuwsche Kronykalmanakken van dien tijd, (1788) komen dan ook geregeld Specie-tafelen voor van Zeeuwsche halve, kwart en achtste rijksdaalders, alle uitgerekend bij Ponden, Schellingen en grooten en Guldens, stuivers en penningen en „deeze specie-tafelen” zoo vermeldt het voorwoord, „zijn zoo naauwkeurig gecorrigeerd, dat er geen cijffer-Fout in gevonden wordt: waar van de Gebruikers kunnen verzekerd zijn.” Zoo was :

$\frac{1}{2}$	rijksdaalder	=	4 sch.	5 gr.	of	1 gulden,	6 stuivers,	8 penn.
$\frac{1}{4}$	„	=	2 „	$2\frac{1}{2}$ „	„	0 „	13 „	4 „
$\frac{1}{8}$	„	=	1 „	$1\frac{1}{4}$ „	„	0 „	6 „	10 „

2 livres, letter AAA gelithographeerd, zonder schrijfnummer en dat geteekend was door den burger SERLÉ, die dit evenwel niet voor zijne handteekening had erkend. Vervolgens nog vier andere, van 2 en een van 1 livre, Litt. AAA en BB, doch die volgens hem, niet zoo gevaarlijk waren, als zijnde noch genummerd noch onderteekend.

Over dit geval is heel wat heen en weer gepraat, zonder dat de vervaardiger van deze onwettige assignaten is kunnen ontdekt worden.

Het comité van Algemeen Welzijn en Waakzaamheid, dat zich deze zaak ernstig aantrok, liet 's-Lands drukker bij zich ontbieden, en hem werd afgevraagd of er soms ook afdruksels van zoodanige assignaten door zijne knechts konden zijn meegenomen, terwijl men hem tevens ernstig recommandeerde daartegen naar vermogen te waken, ten einde zulks niet verder zou geschieden.

Deze, J. DE WINTER, gaf ten antwoord, dat hij zóó goed orde hield, dat het onmogelijk was geweest dat de knechts ze hadden medegenomen; maar „hij meende, dat het zeer wel „konde zijn, dat de teekenaars of nummeraars „der voorschr. assignaten, bij toeval eenige „quaternen hadden overgeslagen, dat ze ver- „volgens onder de anderen waren geraakt, af-

„gegeven en aldus onder den man waren gekomen en dat daarvan de een of ander misbruik had gemaakt.”

Ook den maire van Middelburg had men verzocht de quaestie te onderzoeken, doch daar er geen premie op de ontdekkers was gesteld, en hij zelve „uit eigener auctoriteit dit niet had kunnen of vermogen te doen,” was men ook langs dezen weg niet veel verder gekomen.

De vergadering heeft er verder het stilzwijgen over bewaard, zoodat de mogelijkheid bestaat dat de voorstelling van 's-Lands drukker hier de ware is geweest.

Nergens heviger dan in het stadje West-Kapelle klaagden de burgers over de toenemende armoede door het circuleeren der Zeeuwsche assignaten veroorzaakt. De Fransche troepen, circa 1200 man, speelden er flink den baas, plunderden herhaalde malen de bezittingen der inwoners, kortom de armoede was er nijpender dan ooit, vandaar dat de municipaliteit aldaar verzocht om inwisseling van £ 2001 : 13 : 4 van provinciale assignaten, „willen de inwoners” zoo schreef zij „niet genoodzaakt zijn hunne winkels te sluiten, zooals dat te Domburg en te Zoutelande al is geschied.” Men besloot er een commissie heen te zenden. Haar antwoord was zóó eenparig

over den deplorablen toestand der inwoners, dat er £ 300 aan contanten ter inwisseling van Zeeuwsche assignaten werd heengezonden.

In Augustus werd dit nog eens herhaald, maar, zoo schreef men er bij, het zoude nu voor de laatste keer geweest zijn.

Ook in Middelburg was men nog altijd met de uitgifte van het papieren noodgeld ontevreden en dat niet alleen van de zijde der ingezetenen zelve, maar ook van wegens die der Franschen; immers zij vroegen herhaaldelijk, wanneer hunne troepen toch eens in contant geld zouden worden betaald, wel een bewijs dat de winkeliers en anderen de assignaten nog steeds met zekeren weerzin aannamen.

En ook het Bureau ter inwisseling van assignaten informeerde — het was toen 31 Juli 1795, — wanneer men toch zou ophouden met het creëren van Zeeuwsch papier. Dit vragen zag wel op de belofte dat met 1 Augustus a. s. een deel der Fransche troepen in soldij der Republiek zoude overgaan, en hierbij sluit zich eene advertentie aan in de Middelburgsche courant van 4 Augustus 1795, waarin personen worden opgeroepen, die, *nu tegen contant geld*, genegen zouden zijn, officieren en andere geaffecteerden aan de Fransche armee te herbergen.

Men kan dus wel aannemen, dat in het

begin of half Augustus het vervaardigen van Zeeuwsch papier heeft opgehouden, maar daarmede waren de ontelbare in omloop zijnde assignaten nog niet in klinkende specie verwisseld. Op al de klachten van de ingezetenen, antwoordde de Commissie steeds uitwijkend, liet voortdurend de vele voorrechten uitkomen die in deze provincie aan het papier verbonden waren, en zij beweerde maar niet te kunnen begrijpen waarom men hier met zooveel tegenkanting had te maken, terwijl dit in andere provinciën niet het geval was, waar de assignaten bovendien op veel onvoordeeliger voorwaarden circuleerden, 1) ook merkte zij op, dat van den beginne af is gewaarschuwd de papieren specie niet te gebruiken voor het leveren van luxe-artikelen aan officieren der Fransche armee, maar slechts voor het verschaffen van de bepaald noodige levensbehoefte der Fransche soldaten, die immers logement, vleesch en brood buiten

1) In Holland hadden alle winkeliers last gekregen, de assignaten van Fransche krijgsliden voor noodwendigheden te ontvangen, mits niet meer dan 10 livres tegelijk voor één soldaat en wel voorzien van een schriftelijken order van zijn officieren; — aan officieren voor een hooger som, naar hunnen rang maar mede voorzien met een order van hun opperhoofd tegen 9 st. de livre.

Deze assignaten moesten dagelijks aan de municipaliteiten vertoond en wekelijks bij dezelve tegen geld of stedelijke receptissen verwisseld worden, welke laatste als gangbaar geld werden aangemerkt.

Vad. hist. deel 30, blz. 281.

hunne kosten kregen, maar dat men zich aan deze waarschuwing niet had gestoord. Dat vervolgens het koopen en verkoopen van de assignaten niet verboden is geweest, en daarmee dan ook enorm veel is gespeculeerd, zoodat een aantal contanten in omloop zijn gekomen, en eindelijk wees de Commissie er op, dat deze in de plaats waren gekomen voor de Fransche assignaten, die vrij wat gevaarlijker waren, maar zeer gaarne zou zij de eerlijke ingezetenen, die zuchten onder den last der provinciale assignaten, willen helpen, door bijv. een wekelijksche uitloting voor te stellen, maar de wanhopende stand der finantiën kon dit niet veroorloven, de geheele provinciale kas zou daarvoor ontoereikend zijn. Er waren dan ook volgens opgaaf van den directeur LUTEIJN tot aan 4 Augustus voor 1100,000 livres aan Provinciale assignaten vervaardigd, waarvan er nog voor 25000 livres onuitgegeven waren.

In een rapport van 't Comité van Finantiën van 25 Aug. 1795 lezen wij, dat de Fransche troepen „toen in numerair” werden betaald, er zal dus in Augustus niet veel papieren specie meer vervaardigd zijn, in ieder geval had men er toen mede opgehouden.

Men kon dus nu overzien welke assignaten reeds in de verschillende belastingen waren

aangeboden, en hoe groot het aantal was, dat nog ter inwisseling overbleef. Men begon met £ 1000 beschikbaar te stellen, om daarvoor bij loting de papieren specie in numerair te verwisselen. Dit zou van nu af aan maandelijks plaats hebben. In September had deze loting voor het eerst plaats; het gevolg daarvan was, dat de volgende nummers ter inwisseling werden bestemd:

AAA	50000	—	54000
BB	40000	—	43000
C	30000	—	33000
D	20000	—	23000

terwijl in de volgende maand A 1 — 5000, B 1 — 3000, C 1 — 500, D 1 — 500, werden aangewezen.

Deze keer zou men van N°. 1 af met de aflossing beginnen en in latere maanden geregeld nummergewijs daarmede voortgaan, doch eerst volgde nog een lange tijd van rust, daar het uitloten, zeker uit gebrek aan contanten, onbepaald werd uitgesteld.

Uit dezen tijd valt een handelwijze van de burgers van Zierikzee te verhalen, die hun waarlijk niet tot eer verstrekte. Zij hadden namelijk den 11^{den} September een missive naar de vergadering van de Representanten van het volk van Zeeland gezonden, waarin zij uit naam van alle burgers van een door hen ge-

nomen resolutie melding maakten, namelijk om al de gelden die zij in de verschillende belastingen hadden opgehaald, *niet te zullen verzenden*, alvorens de Zeeuwsche assignaten zoo niet geheel, dan toch gedeeltelijk zouden zijn ingewisseld, volgens de plechtige belofte daartoe gedaan. Het antwoord van de Prov. regeering op deze krachtige bedreiging luidde dan ook, dat zij zeer gevoelig getroffen was geweest, toen zij de feitelijke dwangmiddelen vernam, die men in Zierikzee goed gevonden had bij de hand te nemen om zich recht te laten wedervaren; te meer daar bij resolutie van 6 en 7 Juli, de aanzienlijke som van 2300 £ vl., ter inwisseling van Zeeuwsche assignaten, bij voorkeur aan de burgerij van Zierikzee was toegestaan, een avantage dat zeker niet gering was. En na een uitvoerige opsomming over den treurigen toestand der Prov. kas, en het verzoek het achterstallige geld ten spoedigste te willen opzenden, eindigt de brief met de volgende woorden: „De Souvereiniteit berust bij het geheele volk en dus kan geen gedeelte van het volk zich dezelve aanmatigen. Dat Zeelands burgerij een voorbeeld geve van eendragt, bedaardheid en kloekmoedigheid.”

Nu deze berisping hadden de Zierikzeeënaars dan ook wel verdiend. Zij hebben het dan

ook maar bij dreigen gelaten! Zoo als wij hier boven reeds hebben opgemerkt, hadden de verschillende belastingen op verre na niet het bedrag opgebracht, dat men er van verwacht had, er bleef dus niets anders over dan tot het instellen van een nieuwe belasting over te gaan. Deze zou niet meer vrijwillig zijn, men vroeg 6 % op de waarde van iemands vermogen tegen interest van $2\frac{1}{2}$ %

In deze geldheffing mochten de papieren assignaten tot het volle bedrag worden aangeboden, maar nu vervielen hierdoor de beloofde maandelijksche uitlotingen, en zouden zij ook niet meer mogen dienen bij het voldoen van de belasting op het Gemaal, Bier en Brandewijn. Men wenschte den uitslag van deze geldheffing eens af te wachten, alvorens verder over de Zeeuwsche assignaten te delibereren.

Ook was er nog iets anders, waarvan men zeer gunstige resultaten voor de provinciale kas verwachtte.

Een zekere J. BERGE had in een adres te kennen gegeven, dat hij een middel had verzonnen, om zonder nieuwe uitgaven van penningen te doen, ook zonder nieuwe belastingen in te voeren, der Provincie een aanzienlijk deel harer schulden zou weten te doen kwijtschelden. De Provinciale obligatiën zouden er door stijgen,

de Wisselbank zou in hare betalingen worden gesubvenieerd en een menigte menschen van weinig vermogen aan een nuttig bestaan helpen, alles buiten bezwaar van den lande.

En waaruit bestond nu dit toovermiddel? Uit een te houden loterij zonder nieten.

Deze kwam ook werkelijk tot stand; het waren loten van *f* 20. Voor een zeer klein bedrag werden ook hierin de papieren assignaten aangenomen. De provincie was in deze loterij zeer gelukkig, immers wij lezen, dat bij de eerste trekking, den 22sten April 1796, de hoogste prijs à *f* 6000 was gevallen op n° 6018 „zijnde een der Loten aan de provincie gebleven.” De weesjongen die deze heuchelijke tijding overbracht kreeg daarvoor een heelen rijksdaalder! Of men inderdaad van deze loterij veel contanten verwachtte, dan wel of de onvrijwillige belasting boven de raming voordelig was gebleken, dit is zeker, dat in Februari 1796 op nieuw besloten werd van nu af aan geregeld, te beginnen van n° 1 af aan, maandelijks tot een zeker bedrag de Zeeuwsche assignaten in te wisselen.

Van de maanden Februari tot April, Juni tot Sept., Nov., December 1796 en Februari 1797 komen de advertentiën hiervoor dan ook geregeld in de Middelburgsche courant voor.

In Februari 1797 wisselde men voor de laatste

keer een gedeelte van de assignaten in en toen zelfs voor een buitengewoon hoog bedrag, daar met dien datum alle nog in omloop aanwezige assignaten werden opgevraagd.

„Zullende zoo luidt de advertentie, wezen „ingewisseld alle de gecreërde en in omloop „gebrachte Zeeuwsche assignaten, en wordende „een ieder die de gemelde nummers in handen „heeft, aangemaand, dezelve voor den laatsten „der maand Maart aanst. ten Compt. Generaal „te komen inwisselen, dewijl die nalatig „mochten worden bevonden, verstoken zullen „zijn en blijven van immer die inwisseling te „kunnen pretendeeren”.

„Aldus gedaan in 't Uitvoerend Departement des Prov. Raads van Zeeland te Middelburg den 24 Febr. 1797.”

Was geteekend :

J. H. APPELIUS.

Toch zijn na dien datum nog Zeeuwsche assignaten ter inwisseling overgebleven. Zoo lazen wij een missive van den 19 Mei, van een zekeren MELIS DRIJVER, burger en inwoner der stad Middelburg, waarin hij verzocht, inwisseling van een som van Gl. 291 en 12 st. aan provinciale assignaten „als zijnde ten „tijde der gedanen uitloting uitlandig geweest

„en maar eerst een dag na de expiratie van „den laatst gefixeerden termijn geretourneerd.”

Of deze het geld nog heeft mogen ontvangen, vonden wij niet opgeteekend, maar het is met het oog op het billijk verzoek wel als zeker aan te nemen.

Bij het doorloopen van de uitgeloten series en nummers blijkt dat vervaardigd zijn geweest :

Van Serie	A	100.000	stuks.
„ „	AA	100.000	„
„ „	AAA	100.000	„
„ „	AAAA	100.000	„
„ „	AAAAA	100.000	„
„ „	B	100.000	„
„ „	BB	100.000	„
„ „	BBB	9.600	„
„ „	C	68.910	„
„ „	D	66.500	„

784.010 stuks.

Waarlijk geen gering getal en het mag der provincie tot eere worden gerekend, dat zij bij hare hoogst moeilijke finantieele zorgen — immers door de inlijving van Staats-Vlaanderen aan Frankrijk in 1794, was zij ook de inkomsten van dat deel der provincie voor langen tijd

kwijt— 1) dat zij haar papieren noodgeld tot den laatsten stuiver heeft afgelost. Daarbij vergat zij het lot der minvermogende burgers niet, zoo lazen wij, „dat de armen die door de „publieke armkassen dezer stad niet werden „bedeeld en die door gebrek aan werk, en door de duurte der tijden niet in staat waren brood tegen de toen gestelde prijzen te koopen, *lootjes* konden ontvangen waarvoor zij een bepaald getal van kwartjes tarwe-brood tegen 8 stuivers het kwartjen, bij hunne bakkers, tot wederopzeggens toe, zouden kunnen bekomen.

Zeer waarschijnlijk zijn dit de bekende broodloodjes geweest, waarvan wij er in ons boekje over *Zeeuwsche loodjes* verscheidene hebben afgebeeld, en die den stedelijken burcht op de voorzijde vertoonen en waarvan de bestemming toen niet is kunnen aangewezen worden. Deze loodjes komen betrekkelijk veel voor, ook zien zij er niet uit om meer dan honderd jaar oud te zijn.

Maar keeren wij weder tot de assignaten terug. Hoe groot het bedrag is geweest, dat

1) Sont réservés pour la Rép. française, comme une juste indemnité des villes et pays conquis et restitués par l'article précédent :

1. La Flandre hollandaise y compris tout le territoire, qui est sur la rive gauche du Hondt.

Traité de paix d'amitié et d'alliance entre la Rép. fr. et celle des Prov. Unies, article 12.

de papieren specie heeft bedragen, hebben wij niet kunnen uitvinden, daartoe zouden de rekeningen van de toenmalige Rekenkamer moeten zijn nagezien hetgeen niet is geschied. Wij weten evenwel dat in het begin Augustus 1795 door den directeur van het bureau werd medegedeeld dat voor 1,100,000 livres aan papier was vervaardigd, en veel meer kan die som wel niet bedragen hebben.

Bij de finale uitloting waren nog vele genummerde en ongeteekende assignaten ter waarde van 57,805 livres aanwezig, die naar de Rekenkamer zijn overgebracht, om zooals de notulen vermelden *te worden gemortificeerd en daarna even als de andere te worden verbrand.*

Dit verbranden zal wel de oorzaak zijn, dat de Zeeuwsche assignaten hoogst zeldzaam voorkomen. 1)

De nog aanwezige in de verzameling van het Zeeuwsch Genootschap zijn 2) vijf in getal:

Lit. AA n°. 27103, Deux livres de France of 18 sols de Zélande, ondertekend door DE PRÉ, zie Pl. VI n°. 1 3)

1) In het Kon. Kabinet is geen exemplaar voorhanden.

2) Behalve het op blz. 11 vermelde koperen stukje van $\frac{1}{8}$ Livre.

3) Al het materiaal dat voor het vervaardigen van deze assignaten en van onze platen VI en VII gediend heeft, bevindt zich nog in de historische verzameling der firma JOH. ENSCHEDÉ EN ZONEN te Haarlem.

De nog bewaarde oude stempels der wapens, danken wij aan de firma U. F. AUER & ZOON te Middelburg — opvolgers van den in den tekst vermelden drukker DE WINTER. Aan beiden onze dank.

(Red.)

Litt. AA n°. 30224, als voren, onderteevend
door DE PRÉ. 1)

Lit. B n°. 5390, une livre de France of 9 sols
de Zélande, geteekend SERLÉ.

Lit. C n°. 40728, Dix sols de France of 4½
sols de Zélande, geteekend SINCLAIR.

Lit. C n°. 61781, als voren, geteekend SIN-
CLAIR, zie Pl. VI n°. 2.

terwijl wij dezer dagen nog de volgende ten
geschenke ontvingen:

Lit. AAA n°. 85020, Deux livres de France
of 18 sols de Zélande, geteekend SERLÉ.

Lit. AA n°. 96156, als voren, geteekend
V. D. GRAFT.

1) Variëteit met anders geteekend wapenschild van Zeeland.

Lit. AA n°. 96157. als voren.

Lit. B n°. 28333, une livre de France of 9 sols de Zélande, geteekend SERLÉ, zie Pl. VII n°. 3

Lit. D n°. 19143 Cinq sols de France of $2\frac{1}{4}$ sols de Zélande, geteekend DE PRÉ 1), zie Pl. VII n°. 4.

En hiermede zijn wij aan het einde van de geschiedenis der Zeeuwsche assignaten gekomen. Veel hoofden hebben zij in beweging gebracht, veel armoede en verdriet is er door ontstaan, maar de Zeeuwsche provincie, het moet worden erkend, heeft zich in deze zaak haar eigenaardig devies het „Luctor et Emergo” ten volle waardig getoond.

M. DE MAN.

1) Afgebeeld in *Vervolg op VAN LOON, pl, 79 B.*

**Quatre monnaies inédites ou peu connues
de 's-Heerenberg et de Stevensweerd**

Planche VIII

La seigneurie indépendante ou comté souverain de 's-Heerenberg était comprise entre le Rhin, l'Yssel et le vieil-Yssel et s'étendait entre le comté de Zutphen, le duché de Clèves et celui de Gueldre.

's-Heerenberg, démembrement de l'ancien comté de Zutphen, eut, dès la fin du XIe siècle, ses seigneurs particuliers. CONSTANTIN de Melegarde ou de Monte, issu de la maison de Zutphen, fut le premier seigneur de 's-Heerenberg. Sa postérité masculine se perpétua jusqu' au commencement du XVe siècle. La seigneurie passa à cette époque, en 1416, à la mort de FRÉDÉRIC III, dernier descendant mâle des premiers seigneurs de 's-Heerenberg à la maison de Polanen, par le mariage de

SOPHIE, fille unique et héritière de FRÉDÉRIC III, avec OTTON DE LA LECK, seigneur de Hedel, fils cadet de JEAN DE LA LECK, chef de la maison de Polanen et seigneur banneret de Bréda qui descendait en ligne directe et masculine des Wassenaer, burgraves de Leyde.

La seigneurie de 's-Heerenberg fut élevée au rang de comté de l' Empire, en 1486, en faveur d'Oswald I, petit-fils d'Otton de la Leck.

HERMAN, dernier rejeton mâle de la maison de la Leck, n'avait qu'une fille, MARIE-ÉLISABETH, qui épousa son cousin germain ALBERT, comte de Berg. Elle n'en eut pas d'enfants. ALBERT succéda aux biens paternels de sa femme, lesquels passèrent ensuite à OSWALD III, fils de MADELEINE, comtesse de Champlite, sa seconde épouse. OSWALD III, qui avait épousé MARIE-LÉOPOLDINE-CATHERINE, comtesse de Rietberg, mourut en 1712 sans laisser de postérité. Il avait nommé pour son héritier son petit-neveu FRANÇOIS-GUILLAUME, prince de Hohenzollern-Sigmaringen, second fils de MAINHARD, prince de Hohenzollern-Sigmaringen et de JEANNE-CATHERINE-VICTOIRE, comtesse de Montfort. FRANÇOIS-GUILLAUME était le petit-fils de MARIE-CLAIRE, comtesse de Berg, soeur d'OSWALD III 1).

1) Les renseignements historiques qui précèdent sont extraits de *l'Histoire de la Souveraineté de 's-Heerenberg* par C. A. SERRURE.

Les souverains de Berg possédèrent, à diverses époques, de nombreux territoires et seigneuries tant en Brabant qu'en Gueldre. Nous nous contenterons de citer parmi ces principales possessions: Dieren, Moitié-Wisch, Homoet, Boxmeer, Bijland, Almsteen, Hedel, Stevensweerd etc. Ces noms se rencontrent fréquemment sur le numéraire si abondant des seigneurs puis comtes de 's-Heerenberg.

Les monnaies de 's-Heerenberg ont été décrites par VAN DER CHIJS et par C. A. SERRURE dans son ouvrage paru en 1860 et que nous avons cité en note. W. J. DE VOOGT, dans ses *Bijdragen tot de Numismatiek van Gelderland (2e stuk)*, a publié un certain nombre de monnaies de cette seigneurie, restées inconnues à C. A. SERRURE. Les diverses publications numismatiques périodiques ont aussi donné des pièces de 's-Heerenberg. Les quatre monnaies dont nous allons parler ci-après n'ont pas été, reproduites par la gravure, à ce que nous croyons.

FREDERIC DE BERG (1577—1580).

FRÉDÉRIC, sire de Boxmeer, Haeps, Spalbeek, Stevensweerd et Hedel, était fils d'OSWALD III, comte de Berg, sire de Bijland, Homoet, Hedel, Boxmeer, Spalbeek, Herpen, Ulft, Stevensweerd, Wisch, Frundstein, Wiser

et d'ELISABETH DE DORTH, fille de ZÉNON et veuve de JEAN VAN DER HORST, maréchal héréditaire de Cologne.

FRÉDÉRIC eut de longs démêlés avec son frère GUILLAUME IV, au sujet de la succession de leur père et de celle de leur frère OSWALD, décédé en 1563. Il s'empara, malgré les réclamations de GUILLAUME, de Boxmeer et de Hedel où il frappa monnaie. Ce dernier reprit Boxmeer, en 1577, et le château et la seigneurie de Hedel, en 1580, grâce à l'aide des habitants de Bois-le-Duc. FRÉDÉRIC, qui avait toujours tenu le parti des espagnols, mourut en 1592, sans laisser d'héritiers directs.

FRÉDÉRIC émit de nombreuses espèces à Hedel. Beaucoup de ces monnaies ont été gravées sur les planches qui accompagnent le travail de C. A. SERRURE. Parmi les divers écus frappés par ce seigneur, la pièce suivante, mentionnée par DE VOOGT sous le n°. 44 de la page 7 de son livre déjà cité, n'a pas été figurée dans cet ouvrage. Nous croyons utile d'en donner un dessin car ce rare écu diffère sensiblement, par le style et par les légendes, de celui que SERRURE a fait graver sous le n°. 70 de sa planche VI et dont notre pièce, seulement décrite par DE VOOGT, est une variété notable. Voyez No. 1.

1. *Droit.* Frédéric à mi-corps, portant une cuirasse et tenant la main droite sur son casque et la gauche sur son épée.

Légende. FREDERICUS · C · A · MON · BAR · I · HE—DEL · HO · BOX · D · I · WERD.

Revers. Écu, de forme ornée, écartelé: au 1, de gueules à la fasce entée d'argent (*Homoet*), au 2, d'or semé de billettes d'azur, au lion du même brochant sur le tout (*Boxmeer*), au 3, d'or à trois croissants d'azur (*Hedel*) 1), au 4, d'or à un arbre de sinople (*Stevensweerd*). Sur le tout, d'argent au lion de gueules, armé, lampassé et couronné d'or, à la bordure de sable chargée de onze besants du troisième (*Berg ou 's-Heerenberg*). L'écu, qui a pour supports, à dextre, un griffon d'or, lampassé de gueules et, à senestre, un lion d'or, lampassé de gueules, est timbré d'un casque couronné surmonté d'un vol d'or lequel est accosté des chiffres 7 et 7 (1577).

Légende. A — $\overline{\text{DNO}}$ FA — C — TV · EST · ISTVD — M · 30 S.

L'indication: M 30 S signifie: *Na staten 30 stuivers* (Serrure).

Argent. Poids: 28 gr. 667. Notre collection.

2. *Droit.* Ecu couronné semblable à celui du n° 1, sauf que le quartier n° 3 est: chevronné d'or

1) Le 3e quartier de l'écu doit peut-être se blasonner: d'argent à trois croissants de sable (Polanen), Frédéric descendant en ligne directe de cette branche de l'illustre maison de Wassenaer.

et de gueules de douze pièces (*Egmond*) 1). L'écu est accosté de : I—S (*1 stuyver*).

Légende. FRED · CO · DMOBI · H · B · HIW · —

Revers. Croix fleuronnée portant au centre un petit écu au lion (?).

Légende. NIHIL—SINE—LAB—ORE.

Billon. Poids: 2 gr. 04 Notre collection.

Voyez N°. 2.

Cette pièce est une imitation assez servile de la pièce d'un sou frappée par les Etats en Brabant, en Hainaut etc. Le métal dont est faite la monnaie qui nous occupe est naturellement beaucoup moins bon que celui de la pièce qui a servi de modèle.

HERMAN-FREDERIC DE BERG (1627-1631).

HERMAN-FRÉDÉRIC était fils du célèbre HENRI DE BERG qui, lui-même, était le quinzième enfant issu du mariage de GUILLAUME IV, comte de Berg, etc. avec MARIE, fille de GUILLAUME, comte de Nassau et soeur du Taciturne.

HERMAN-FRÉDÉRIC, seigneur souverain de Stevensweerd, y émit du numéraire de 1627 à 1631. Il fut le dernier membre de sa famille qui battit monnaie.

1) Guillaume III, comte de Berg etc., grand père paternel de notre Frédéric, avait épousé Anne d' Egmond, fille unique et héritière de Guillaume, comte d' Egmond, laquelle lui avait apporté en dot les seigneuries de Boxmeer, Haeps, la moitié de SambEEK, Stevensweerd et Spalbeek au pays de Liège, ainsi que Ochten dans la Betuwe.

3. *Droit.* Ecu couronné, de forme ornée, aux armes de Berg. Une couronne de lauriers entoure l'écu

Revers. Le chiffre IIII dans une couronne de lauriers sur laquelle se détachent quatre roses partageant la couronne en quatre segments égaux.

Légende. ROTECTOR MEVS (Deus protector meus).

Cuivre. Poids: 1 gr, 397. Notre collection.

Voyez N°. 3.

Nous n'avons pu découvrir, malgré toutes nos investigations, la signification attachée au chiffre IV qui figure sur ce charmant petit cuivre et qui, vraisemblablement, se rapporte à la valeur de la d u t e que nous décrivons.

4. *Droit.* Écu couronné, de forme ornée, à deux lions léopardés, l'un sur l'autre, imitant les armes de la Frise. Un petit écu au lion de Berg (?) se trouve au bas de l'écu principal.

Légende. DOMINUS — (DE) MONTW (Z).

Revers. Une couronne de lauriers divisée en quatre segments égaux par trois rosaces et la lettre H faisant avec la légende:

• FRI •

STA

1625

H(ermanus) FR(edericus) I(n) ST(evenswerdense)
A(nno) 1625.

Cuivre. Poids: 0 gr. 957. Notre collection.

Voyez N°. 4.

DE VOOGT a donné, sous le n° 72 de la page 11 de son livre relatif à 's-Heerenberg etc., la description de cette d u t e imitée de celles de la Frise. Il n'a pas connu cette pièce en nature, pièce dont un exemplaire est venu enrichir notre suite de monnaies de Stevensweerd.

Vte BAUDOUIN DE JONGHE.

Penning ter eere van W. G. ten Houte de Lange.

Wij wenschen een penning te beschrijven, die nog in geen catalogus eener verkooping wordt aangetroffen. In hoofdzaak komt die overeen met den door MR. JACOB DIRKS, in zijn werk over de nederlandsche penningen van 1813 tot 1863, onder nr. 855 beschreven en afgebeelden op de in 1861 te Amsterdam gehouden tentoonstelling van visscherijgereedschap.

De Vz. vertoont denzelfden koningskop met omschrift, maar mist het V. D. KELLEN F. onder de buste. De Kz. heeft in den mirtenkrans het opschrift:

AAN

W. G. TEN HOUTE DE LANGE

TE ALKMAAR

DEN IJVERIGEN

KLINISCHEN LEERAAR
DEN BEVORDERAAR
DER VOLKSGEZONDHEID
DEN GETROUWEN ARTS
GEDURENDE 50 JAREN
VAN WEGE
DEN KONING
12 OCTOBER
1870.

Hij, wien deze penning vereerd werd, was in Alkmaar geboren den 15 November 1799, als zoon van den notaris MICHIEL JOHAN DE LANGE en FUSINA MARIA BLOM, en overleed aldaar den 27. Februari 1882. Hij vestigde zich in zijne geboorteplaats als heel- en vroedmeester in 1820, werd stadsverloskundige, in 1844 lid der plaatselijke geneeskundige commissie, vervolgens ook der haarlemsche provinciale en in 1856 lector aan de clinische school, welke 3 laatste betrekkingen hij tot de verandering der geneeskundige wetgeving vervulde. Hij was een zeer ontwikkeld, vrijzinnig man, die nevens de wetenschap van zijn vak ook de sterrekunde beoefende, de kunst liefhad, zelf teekende en een goed vers maakte. Maar inzonderheid als chirurg had hij verdienste; als verloskundige stond hij hoog aangeschreven en als operateur van bekleemde breuken ver-

wierf hij zich naam door geheel Noordholland benoorden het IJ. Meer dan 100 personen heeft hij te dien aanzien met gunstig gevolg behandeld, en het was een zeldzaam feest, toen hij den 30 December 1867 vier mannen en vier vrouwen ten zijnent onthaalde, die in de 10 laatstverloopen maanden in genoemd voorrecht gedeeld hadden. In zijne laatste levensjaren was hij lichamelijk en geestelijk slechts de schaduw van voorheen. SARA DE LEEUW, met wie hij den 12 Mei 1825 gehuwd was, overleefde hem tot den 14 December 1886.

Van den hem in zilver vereerden penning liet hij aan de Munt te Utrecht 4 afslagen in brons maken voor zijne toen nog in leven zijnde kinderen, en eerstgenoemde bestemde hij — naar hij ons verklaarde — voor het Stedelijk Museum. Maar hij verzuimde dit voornemen in geschrifte te brengen en na zijn overlijden deed ook een kleinzoon zich als begeerige gelden, zoodat het Museum onbe-deeld bleef. Eene onlangs aangewende poging om alsnog een afslag van de Munt te verkrijgen bleef vruchteloos, aangezien de stempel vernietigd was.

TEN HOUTE DE LANGE was genoemd naar zijn oom en tante, den anat., chir. et art. obst. lector WILLEM DEN HOUTE, overleden in 1803, en diens vrouw SARA GELDOLFIA DE LANGE,

terwijl bovendien een broeder zijns vaders GELDOLF ADRIAAN heette. De naam GELDOLF was in de familie gekomen van GELDOLF STUYLING, schepen van Alkmaar, † 20 Januari 1673, wiens dochter GEERTRUID huwde met PIETER DE LANGE, † 1727, ouders van DE L.'s overgrootvader GELDOLF STUYLING DE LANGE, med. doct., † 6 December 1758, die, insgelijks schepen wordende, het wapen aannam der STUYLINGS, een griffioen van goud op een veld van sinopel, hetwelk sedert door de nog bloeiende familie DE LANGE gevoerd bleef.

HILDEBRAND'S opmerking in *de Nederlanden. Karakterschetsen*, 's Grav. 1841, dat de alkmaarsche Langestraat haar naam schijnt te ontleenen aan de familie DE LANGE, welke, „beurtelings met al de letters van 't A B gequalificeerd, op drievierden der deurposten prijkt,” is natuurlijk eene aardigheid, daar een meer juiste naamsoorsprong voor de hand ligt.

C. W. BRUINVIS.

Nicolas Heynsius, homme d'état Hollandais

NUMISMATISTE

(1620—1681)

I.

Dans la vie de PIERRE DE BOISSAT, NICOLAS CHORIER, l'historien du Dauphiné, a écrit les lignes suivantes: „NICOLAUS HEINSIUS et..... LANGERMANNUS, ille DANIELIS F., hic Hamburgi nobili loco natus, Lugduno, videndi et salutandi BOËSSATII causa, Viennam, his diebus, venerunt. CHRISTINAE, Suecorum Reginae, Romam mandata HEINSIUS deferebat; non obscura clari parentis proles. Nomen jam sibi in litteris adolescens fecerat, magni HEINSII nomine dignum. Elegias scripserat, quas BOËSSATIO lectitabat: nitor et candor inerat, spiritus ac poetica

vis deerat. Multa de eruditis Leidensis Academiae viris referebat (Lugdunum Batavorum Leidam vulgo vocant 1) plura de patre praedicabat. Forma liberalis, laeta et ingenua oris species: non tam bonum, quam non malum ingenium: LANGERMANNO alacrius, non melius. Egregiis Adolescentibus epulas semel atque iterum BOËSSATIUS dedit, avidioresque, etiam illius quam venerant, nonnullos post dies, discessere." 2) A la table des noms propres, nous lisons: NICOLAUS HEINSIUS, Mr. DESHEIMS ou HEINSIUS fils de DANIEL HEINSIUS.

„LANGERMANUS, Mr. LANGERMANN de Hambourg." 3)

Au cours de ses *Adversaria*, CHORIER s'exprime d'une manière analogue: „Interim NICOLAUS HEINSIUS, DANIELIS F. et LUCAS LANGERMANUS, Belga ille, Hamburgensis alter, Viennam venerunt, his ipsis diebus. CHRISTINAE, Suecorum Reginae HEINSIUS mandata Roman deferebat, clari parentis non obscura proles. Frequentes cum BOËSSATIO ac mecum, fuere. Elegias

1) Bien des auteurs traduisent, on ne sait pourquoi, *Lugdunum Batavorum* par La Haye. Il s'agit de Leide. La Haye a pour nom en latin *Haga comitis* ou *comitum*.

2) De PETRI BOËSSATHI, *equitis et comitis palatini, viri clarissimi, Vita amicisque litteratis. Libri duo.* NICOLAI CHORIERI, *Viennensis I. C. ad FRANCISCUM DUGUAEUM, Regi ab intimis consiliis virum illustrem, Gratianopoli, apud FR. PROVENSAL etc., 1680, p.p. 74—75.*

3) *Ibid.* p.p. 282—83.

HEINSIUS fecerat, quas tipis jam impressas nobis lectitabat. Nitor et candor inerat, spiritus et vis poëtica deerat. Multa de viris eruditis, qui in Lugdunensi Batavorum Academia florverunt, de DANIELE patre, de se narrabat. Sedula cura vetera numismata perquirebat et JULII CAESARIS, dono illi a me datum, magni pretii memini.” 1) Le surplus du passage concerne uniquement LANGERMANN. Nous ne le reproduirons pas.

Ces deux textes, empruntés à des publications fort rares et peu connues, sont relatifs au séjour à Vienne du célèbre NICOLAS HEYNSIUS.

II.

On savait que NICOLAS HEYNSIUS, fils du philologue DANIEL, avait été lui-même un philologue très savant d'une part et avait rendu des services importants à son pays en qualité d'ambassadeur des états généraux ou de résident, d'autre part. On ignorait qu'il ait cultivé la numismatique.

Le renseignement dû à CHORIER est très

1) *Adversaria*. Manuscrit original, livre I § VII, f°s 22—23. (Bibliothèque de L. VALLENTIN). Ce précieux manuscrit a été publié dans le *Bulletin de la Société de Statistique de l'Isère* (année 1846) en latin. Une traduction en français en a été donnée par F. CROZET dans le *Bulletin de l'Académie Delphinale* (1867). Les deux travaux ont été tirés à part. Nous avons préféré avoir recours au texte original.

explicite. Il recherchait les monnaies antiques avec un soin extrême. CHORIER, lui ayant donné une pièce de JULES CÉSAR, lui fit éprouver une vive satisfaction.

Il n'est pas nécessaire d'être très versé dans l'étude des monnaies romaines pour affirmer que HEYNSIUS reçut en cadeau un denarius ou un aureus. Les espèces d'or de JULES CÉSAR ne se trouvent jamais en Dauphiné, même à Vienne. Il s'en suit que la pièce donnée par CHORIER devait être un denier. Des deniers de CÉSAR se rencontrent assez souvent dans la vallée du Rhône, mais ce sont à peu près uniquement des pièces dépourvues de sa tête, c'est-à-dire reproduisant au droit la tête de Vénus ou celle d'une autre déesse. Nous ne pouvons certainement pas préciser la nature de la monnaie offerte à HEYNSIUS. Nous nous bornons à ces commentaires succincts, en faisant observer en outre qu'un denier de CÉSAR est mis au jour à chaque instant dans le midi de la Gaule: celui où l'on voit au droit un éléphant foulant aux pieds un serpent et où l'on distingue au revers un simpule, un aspersoir, une hache et un bonnet de flamme.

Nous sommes heureux de signaler aux numismatistes néerlandais contemporains que le fameux NICOLAS HEYNSIUS avait compris l'importance de la numismatique et qu'il collecti-

onnait uniquement les monnaies anciennes, selon l'usage adopté par la plupart des archéologues du XVIIe siècle.

En terminant, nous signalerons l'erreur extraordinaire, commise par F. CROZET dans sa traduction des *Adversaria* de CHORIER. Il a transformé le mot *mandata* ou *instructions* en *dépêches* ! Selon cet écrivain, HEYNSIUS se serait arrêté à Vienne, lorsqu'il portait à Rome les dépêches de la reine de Suède, CHRISTINE. En réalité, NICOLAS HEYNSIUS fut envoyé en Italie avec LANGERMANN, pour y acheter des livres curieux et des manuscrits rares, par la reine CHRISTINE (1651). On connaît les démêlés de cet érudit avec sa protectrice qui refusa de lui rembourser ses avances s'élevant à 13000 florins. Son séjour à Vienne (Isère) en 1651 est l'un des épisodes aussi peu connu qu'intéressant de son voyage.

ROGER VALLENTIN.

Inhoudsopgave der Tijdschriften die het Genootschap in ruiling ontvangt

Revue belge de numismatique.

52e année (1896), 3e Livraison.

Un denier inédit de Pepin le Bref (762—768), par M. le Vte B. DE JONGHE.

Monnaies des comtes de Limburg-sur-la Lenne, par M. le Cte THIERRY DE LIMBURG-STIRUM.

Quelques monnaies rares ou inédites de la principauté d'Orange, par M. LAUGIER.

La numismatique du jubilé de Saint-Rombaut à Malines en 1775, par M. VICTOR DE MUNTER.

Le nom de Jésus employé comme type sur les monuments numismatiques du XVe siècle, principalement en France et dans les pays voisins, par M. J. ROGER.

Annuaire de la Société française.

Livraison mars—avril 1896.

- I. Les monnaies des Voconces, essai d'attribution et de classement chronologique. par M. C. A. SER-RURE (à suivre).
- II. Les billets de confiance émis pendant la guerre de 1870—1871, par M. MARC FABRÉ DE LARCHE (à suivre).
- III. De l'envoi à la cour des monnaies des boîtes de Villeneuve (1622), par M. ROGER VALLENTIN.
- IV. Monnaies mérovingiennes, par M. E. CARON.

Rivista italiana. Fascicolo II. 1896.

GNECCHI FRANCESCO. Appunti di Numismatica Romana XXXVIII. Contribuzione al Corpus Numorum. (3 Tav.)

LISINI ALESSANDRO. Medaglie di zecche italiane.

RICCI SERAFINO. Il ripostiglio Consolare di Romagnano Sesia.

MOTTA EMILIO. Documenti Visconteo-Sforzeschi per la storia della zecca di Milano. Parte seconda Periodo Sforzesco. (Continuazione).

AMBROSOLI SOLONE. Necrologia. Umberto Rossi. (Fig).

Revue suisse de numismatique.

Tome VI. 1re livraison.

Dr. IMHOOF—BLUMER. Zur Münzkunde Kleinasiens (Fortsetzung).

Dr. LADÉ. Contribution à la numismatique des ducs de Savoie.

M. Médailles suisses nouvelles (IV).

Door ruiling met ons tijdschrift:

Numismatische Zeitschrift. Wien. 24ster en 26ster Band.

Gemengde Berichten

Strooi penning, Breda 1737

De nauwkeurigste afbeelding van dezen penning, geeft VAN GOOR in zijne beschrijving van Breda bl. 195, waar wij lezen: „Naa den maaltijd kwam Zijn „Hoogheid op de Puije van het Stadhuis, voor de welke „het volk in grooten getale, vergadert was en strooijde „onder hetzelfde eene aanmerkelijke menigte van zil- „veren gedenkpenningen doende ter zelve tijd aan „de Magistraat, Tienraden en andere Amptenaren dier- „gelijke gouden penningen uitdeelen.” VAN GOOR als Magistraat ontving een gouden afslag en liet daarnaar de plaat graveeren. In het vervolg op VAN LOON is deze penning afgebeeld onder No. 118 met dit verschil dat wat bij VAN LOON voorzijde is, is bij VAN GOOR keerzijde. Een tweede exemplaar is in mijn bezit dat van 't vorige afwijkt, daar de I en de Y van Ie Maintiendray rusten op den rand der wapens. „Honi soit qui mal y pense” loopt tot onder toe door. Het nest van den pelikaan heeft eene andere ornamentatie, en achter INAUGURATIO staat eene punt.

Mogelijk bestaan van dezen penning meer variëteiten, wie wijst ze aan?

M.A.S

H.

*Notice sur l'Escalin au navire ou pièce de 6 sous
de la Province de Frise*

Cet escalin, portant la date de 1711, est resté inconnu à P. VERKADE, c'est pourquoi qu'il ne figure pas sur les planches de son „*Muntboek*”, édition 1848. Cette rare monnaie manque également à la collection du cabinet royal de numismatique à la Haye

Il est fait mention de cet escalin dans le catalogue de la vente du cabinet RIJNBENDE où il figure sous le nr. 1538 Il fait partie à présent de la riche collection de M. STEPHANIK à Amsterdam. Deux autres exemplaires se trouvent dans le cabinet Suasso à Amsterdam, un troisième repose dans les cartons du musée du Friesch Genootschap à Leeuwarde, tandis qu'un quatrième exemplaire de cette pièce de 1711 fait partie de notre propre collection.

P. D.

Twee gedenkpenningen geslagen in 1895

I.

Vijf en twintig jarig bestaan der Stoomvaart maatschappij Nederland.

Vz. Het gekroonde wapenschild van Nederland tusschen de wapens van Amsterdam (links) en Batavia (rechts) rustende op twee scheepsvlaggen¹ omgeven door lauwertakken waaronder op een lint:

1870 13 MEI 1895

daaronder twee dolfijnen.

¹Links rood kruis (diagonaal gewijze) op witten grond; op het kruispunt een N op rooden staanden ruit.

Rechts Nederlandsche vlag met kroon in de roode baan nabij den stok.

Omschrift.

⌘ WIE VAREN WIL ZIJ ONVERVAARD ⌘
DOCH WAKE VOOR GEVAAR

Kz. Gedenktafel in fraai versierde rand met lauwer-
en palmtakken omgeven, dragende het opschrift op
matten grond :

— — — — —
OPGERICHT 13 MEI 1870
BESCHERMHEER
Z. M. KONING WILLEM III
EEREVOORZITTER
Z. K. H. PRINS HENDRIK
DER NEDERLANDEN
XXV JARIG BESTAAN HERDACHT
13 MEI 1895
— — — — —

Omschrift :

* STOOMVAART MAATSCHAPPIJ NE-
DERLAND *
DIENST OP NEDERLANDSCH INDIE
DOOR HET SUEZ KANAAL

Onder het schild staat: BEEGER. (sic.)

M.m. 58

II

Bezoek van H.H. M.M. de Koninginnen aan Over-
ijsel.

Vz. De tijd staat leunende op zijne zeis, met
een zandlooper achter hem, tegenover de geschiede-

nis gezeten op een met het gekroonde wapenschild van Overijssel versierd steenblok, terwijl zij het vorstelijk bezoek in haar geschiedboek grift, alles omgeven door een parelrand.

Omschrift op matten grond:

VEREENIGING TOT BEOEFENING
VAN OVERIJSSELSCH REGT EN
GESCHIEDENIS *

Kz. In lauwerkrans op matten grond:

AAN
HARE MAJESTEIT
KONINGIN WILHELMINA
BIJ HAAR BEZOEK
AAN
OVERIJSSSEL
2-5 SEPTEMBER

1895

Onder staat: BEGEER UTRECHT.

m.M. 53.

De eerstbedoelde penning werd door de Stoomvaartmaatschappij Nederland in brons aan haar personeel vereerd en is niet in den handel.

De tweede werd H. M. de Koningin aangeboden bij Haar bezoek aan Zwolle en is bij den heer Begeer verkrijgbaar geweest. (Prijs in brons *f* 2.—)

In 1891 werd te Veendam eene nijverheidstentoonstelling gehouden en daaraan eene tentoonstelling van landbouw enz. verbonden. Snelle ontwikkeling van de industrie in en om Veendam gaf hiertoe aanleiding.

Bij die gelegenheid werd als prijsvraag uitgeschre-

ven het maken van een ontwerp voor een stoomge-
maal in 't waterschap Westerdiep bij Veendam en aan 't
beste ontwerp een gouden prijspenning toegezegd. Deze
is later toegekend aan den heer P. H. A. van WAMEL,
ingenieur te 's-Hertogenbosch.

Vz. De stedemaagd met ontbloote rechter-schou-
der, op eene verhooging gezeten, steunt met de lin-
kerarm op een ovaal schild, dat 't wapen van Veend-
dam bevat; in haar rechterhand houdt zij een rol
papier, die op haar schoot rust. Achter haar een
bijkorf op voetstuk. Om haar heen verschillende
attributen van nijverheid en landbouw: aardglobe,
schenkkan, hamer, passer, ouderwetsch timmermans-
waterpas (driehoek), zeis, dorsvlegel, ploeg, spade en
groot wiel.

Op den achtergrond een fabrieksgebouw met roo-
kende schoorsteen en twee scheepsmasten.

Hierboven in halven cirkel:

LANDBOUW TUINBOUW EN NIJVERHEID

Op de afsnede in 2 regels:

TENTOONSTELLING

VEENDAM

Kz. Tusschen saamgestrikte bloeiende lauwertakken
in vier regels:

EEREPRIJS

TOEGEKEND AAN

P. H. A. van Wamel.

1891

JOH. W. S

VERGADERINGEN
VAN HET
Nederlandsch Genootschap voor Munt- en Penningkunde
in 1895

(Uittreksels uit de Notulen)

Bestuursvergadering 10 Mei.

..... In de a.s. Jaarvergadering zal aan de leden voorgesteld worden art. 10 alinea 1 H. Regl. te veranderen in: „de jaarlijksche algemeene vergadering wordt gehouden den ...Juni,” ten einde aan de bezwaren van eenige leden, tegen het vergaderen op Zondag, te gemoet te komen

..... De lijst van aftreding voor de Commissie van Redactie wordt vastgesteld als volgt: n°. 1 de heer ROEST, n°. 2 mejuffrouw DE MAN, n°. 3 de heer STEPHANIK.

4°. Jaarlijksche algemeene vergadering, 16 Juni, te Middelburg.

Tegenwoordig zijn de heeren ROEST, mr. BESIER, BATAERD, STEPHANIK, DE STOPPELAAR, VAN DIJK VAN MATENESSE, mejuffrouw DE MAN, de

heeren DE DOMPIERRE DE CHAUFÉPIÉ, Jhr. SPEELMAN, BOM, ZWIERZINA, burggraaf DE JONGHE, DE WITTE en als gast dr. J. C. DE MAN, voorzitter van 't Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen.

Afwezig met kennisgeving zijn de heeren ABELEVEN, VAN DEN BRANDELER, VAN LANSCHOT, ('s-Bosch), BRUYNESTEYN, DEKETH, VAN ETTEN, Jhr. SNOECK, DU CROcq, VAN EEGHEN, BRAAKENBURG, RUIJS DE PEREZ, VISART DE BOCARMÉ, VANDEN BROECK, graaf LIMBURG-STIRUM, EVANS, CUMONT en DE MUNTER.

De Voorzitter spreekt bij 't openen der vergadering zijne hartelijke waardeering uit aan 't Zeeuwsch Genootschap, en voor de vriendelijke ontvangst van heden morgen en voor 't afstaan van de tegenwoordige vergaderzaal — dankt de aanwezige leden voor hun opkomst, vooral hen, die zich daarvoor een lange reis hebben getroost.

De notulen der vorige vergadering worden gearresteerd en de verslagen van den Secretaris, van den Conservator en van de Commissie van Redactie, onder dankbetuiging aangenomen.

De Voorzitter deelt mede dat die candidaten, welke in twee achtereenvolgende jaarvergaderingen niet gekozen zijn, van de lijst worden afgevoerd, zoodat zij op nieuw moeten worden voorgesteld.

De Commissie voor 't nazien der rekening, bestaande uit de heeren DE STOPPELAAR en DE CHAUFEPIÉ, heeft de rekening in orde bevonden, de creditposten bedragen *f* 825.49, de debetposten *f* 776.13, zoodat een batig saldo van *f* 49.36 overblijft; onder de creditposten bevindt zich de som van *f* 81.—, zijnde drukkosten van een gedeelte van jaargang III (1895).

De Voorzitter dankt den Penningmeester voor zijn zorgvuldig beheer en deelt mede van den heer DU CROCQ toezegging ontvangen te hebben voor een jaarlijksche bijdrage van *f* 25.—, ten bate van 't Tijdschrift, hetgeen met applaus begroet wordt.

Benoemd worden tot gewoon lid, de heeren: L. C. VAN DEN BRANDELER, Utrecht; W. I. FREDZESS, 's-Gravenhage; Mr. W. J. ROOJAARDS VAN DEN HAM, Utrecht en W. K. F. ZWIERZINA, Oss;

tot buitengewoon lid, de heeren: Jhr. Mr. W. C. G. VAN EIJSINGA, Leeuwarden; J. HORDIJK JACZN., Dordrecht; J. PH. M. MENER, Utrecht; AUG. SASSEN, Helmond; Jhr. Mr. W. M. SNOECK, Leiden en Mr. W. A. BARON VAN VERSCHUER, 's-Gravenhage.

Tot Secretaris wordt de heer STEPHANIK herkozen, terwijl de heer DU CROCQ voorloopig 't conservatorschap nog zal waarnemen, zoodat in deze vacature niet behoeft te worden voorzien.

In de Commissie voor Redactie wordt de heer ROEST herkozen.

Deze Commissie vraagt voor den a. s. jaargang de som van *f* 670.— aan, zijnde 19 vel met overdrukken ad *f* 30.— = *f* 570.— en *f* 100.— voor platen en expeditie. Dit bedrag wordt toegestaan.

De vergadering wijst den 16^{den} Juni als dag voor de jaarvergadering aan en Nijmegen als plaats voor de a. s. bijeenkomst.

't Officieele gedeelte der vergadering gesloten zijnde, leest burggraaf DE JONGHE een belangrijk opstel over: „Quatre monnaies de Guillaume de Bronckhorst, seigneur de Batenbourg et de Steijn (1556—73)” en doet de voorzitter mededeelingen omtrent de: „Florins, dits stamp-raaidsche guldens du duché de Gueldre.”

Na de rondvraag wordt de vergadering om half drie gesloten.

JOH. W. STEPHANIK,
Secretaris.

TH. M. ROEST,
Voorzitter.

Bestuursvergadering 10 October.

..... Worden benoemd tot buitenlandsche leden, de heeren: Dr. C. BAMPES te Hasselt en A. DE MEUNYNCK te Rijssel, beiden op voorstel van de heeren ROEST en BESIER.

JOH. W. STEPHANIK,
Secretaris.

TH. M. ROEST,
Voorzitter.

Jaarverslag 1895 van den Secretaris

Mocht ik een jaar geleden U er op wijzen dat ons ledental gaandeweg tot 77 was aangegroeid; thans kan ik U met vreugde mededeelen dat wij op 31 dec. l.l. reeds 84 leden telden, ondanks 't bedanken van de heeren Dr. W. CALAND Breda en Mr. W. R. VEDER Amsterdam, die om verschillende redenen uit onzen kring traden.

Wij bestaan thans vijf jaren en gij ziet dat de jonge boom reeds krachtig wortel begint te schieten, dank zij den krachtigen steun van velen uwer. Ik zou wenschen dat ik heden kon zeggen van allen uwer! Onze verwachtingen zijn dus verwezenlijkt: *res parvae crescunt*. Dit is zeker verblijdend en aanmoedigend voor de toekomst.

Het ledental bestond uit:

1 eerelid,
27 gewone leden,
24 buitengewone leden en
32 buitenlandsche leden.

Bestuur. Door de herkiezing van de heeren Mr. L. W. A. BESIER en H. G. DU CROCQ, in de jaarlijksche vergadering van 17 juni 1894, bleef het bestuur samengesteld zooals in 1894, t.w.:

Voorzitter	de heer	TH. M. ROEST.
Vice-Voorzitter	„ „	Mr. L. W. A. BESIER.
Penningmeester	„ „	C.H.F.A. CORBELIJN BATTAERD.
Secretaris	„ „	JOH. W. STEPHANIK.
Conservator	„ „	H. G. DU CROCQ.

Vergaderingen. Het uittreksel uit de notulen zal U in kennis brengen met het verhandelde in de jaarlijksche vergadering van 16 juni en in de bestuursvergaderingen van mei en oktober.

De Rekening 1895 wijst een bedrag in ontvangsten aan van *f* 1041.57, in uitgaven van *f* 895.19⁵, zoodat een batig eindcijfer van *f* 146.37⁵ op 1896 kon worden overgeboekt.

Het Tijdschrift blijft zich verheugen in den steun onzer leden. Zooveel mogelijk werd gevolg gegeven aan nuttige wenken, die van verschillende zijden bij de Redactie inkwamen en die altijd als blijken van belangstelling zeer gewaardeerd worden.

H. M. de Koningin-Weduwe Regentes be-
tuigde ook dit jaar weder Hare hooge inge-
nomenheid met ons streven, bij 't ontvangen
van een gebonden exemplaar 3^{den} Jaargang.

Ten slotte een woord van dank aan alle
medeleden, die mij bij de werkzaamheden van
't Secretariaat hunne gewaardeerde medewer-
king verleenden.

Amsterdam,
10 juni 1896.

JOH. W. STEPHANIK.

**Inkomsten en Uitgaven van 't Nederlandsch Genootschap voor Munt- en Penningkunde
Genootschapsjaar 1895**

<i>Ontvangsten.</i>		<i>Uitgaven.</i>	
Aan Saldo A. P.	f 49 38	Per Tijdschrift	f 803 50
" Contributiën	" 635 57	" Kosten vergadering Mid-	" 15 02½
" Jaarlijksche bijdrage van		delburg.	
den Heer H. G. DU CROCQ	" 25 —	" Uitschotten Penningmees-	
" Tijdschrift:		ter	" 38 47
Verkochte exemplaren. . .	" 135 48	" Uitschotten Secretaris . .	" 24 —
Meerdere overdrukken . .	" 21 20	" Niet ontvangen contribu-	
Geschonken platen.	" 164 —	tie en 1 ex. tijdschrift. . .	" 14 20
" Rente Spaarbankboekje		" Saldo	" 146 37½
" A°. 1894	" 0 90		
" A°. 1895	" 8 04		
" Buitengewone ontvangst.	" 2 —		
	f 1041 57		f 1041 57

Aldus nagezien en goedgekeurd in de Vergadering van 16 Juni 1896, gehouden te Nijmegen.

(was get.) M. A. SNOECK.

(" ") W. K. F. ZWIERZINA.

Verslag van den Conservator.

Andermaal heb ik het genoeg den Leden verslag te geven van den staat onzer verzamelingen. Dit verslag kan zeer kort zijn.

Tot mijn leedwezen is dit dan ook het geval. Aflevering 4 van ons Tijdschrift zal een en ander breedvoeriger vermelden.

Niettegenstaande een beroep op uw aller belangstelling, werd onze numismatische verzameling slechts 18 nummers rijker. Voor de Bibliotheek ontvingen wij verschillende overdrukken en het werk van Dr. AUGUSTE LADÉ, „Le trésor du Pas-de-l'Echelle.

Moge een volgend verslag omvangrijker zijn.

Juni 1896.

De Conservator,
H. G. DU CROCQ.

Aanwinsten van de Bibliotheek.

Sitzungsberichte der Num.-Gesellschaft zu Berlin.
1894/95.

Monnaies royales françaises inédites ou peu connues. Extr.

Le sceau de la corporation des monnayeurs de Figeac. Extr.

Le sceau du collège des monnayeurs d'Angers. Extr.

Un cachet de monnayeurs de Paris. Extr.

L'Atelier monétaire de Laon, pendant la Ligue. Extr.

État des connaissances numismatiques concernant les ateliers monétaires de Compiègne et de Mélnun, pendant la Ligue. Extr.

Les ateliers monétaires de Clermont-Ferrand et de Riom, pendant la Ligue. Extr.

Les ateliers monétaires de Bordeaux et de St. Lizier pendant la Ligue. Extr.

Les ateliers monétaires de Dijon, de Semur-en-Auxois et de St. Jean-de-Losne pendant la Ligue. Extr.

Le sceau de l'Hôtel des Monnaies de Riom. Extr.

Monnaies d'or frappées par Charles I d'Anjou à Tunis. Extr.

Monnaies inédites frappées à Gênes pendant l'occupation française. Extr.

Geschenk van den Heer PAUL BORDEAUX.

Appunti di numismatica romana. XXXIII—XXXVI. Estr.

Manuale Hoepli. Monete romane. 8°.

Geschenk van den Heer F. GNECCHI.

Une médaille inédite de PHILIPPE père, trouvée à Rome. Extr.

Deux monnaies de PHILIPPE II, frappées à Bois-le-Duc en 1581. Extr.

Deux monnaies de GODEFROID DE DALENBROECK. Extr.

- Trois monnaies frappées à Élincourt. Extr.
- Plaque de CHARLES IV, comte de Luxembourg. Extr.
- Deux monnaies frappées à Luxembourg, par les archiducs ALBERT et ISABELLE. Extr.
- Geschenk van den Heer Burggraaf B. DE JONGHE. Manuale di Numismatica. II edizione. 1895.
- Annuaire numismatique suisse. 1894/95.
- Le trésor du Pas-de-l'Echelle.
- Geschenk van den Heer P. STROEHLIN. Numismatische Zeitschrift. Wien 25ster band.
- Douzains aux croissants inédits au nom de HENRI II. Extr.
- Médaillon uniface de MAURICE DE NASSAU, prince d'Orange (1613). Extr.
 - Des causes de la fabrication des premiers testons en France. (1514). Extr.
 - Du taux de l'intérêt à Valence, sous CHARLES VIII et sous LOUIS XII (1483—1515). Extr.
 - De l'équivalence du sol tournois et du gros. Extr.
 - Documents inédits relatifs au monnayage des archevêques d'Embrun. Extr.
 - De la moneta blaffardorum. Extr.
 - Les liards créés par HENRI III en 1577.
 - Du prétendu monnayage mixte de Dieudonné d'Estaing. Extr.
 - La monnaie d'Embrun. (1406—1417). Extr.
 - De la circulation des monnaies suisses en Dauphiné au XVIe siècle. Extr.
 - Les différents de la monnaie de Grenoble de 1489 à 1553. Extr.

L'Atelier temporaire de Briançon. (1406—1417).

Extr.

Geschenk van den Heer ROGER VALLENTIN

Publications de la Section Historique de l'institut —
— G — d — de Luxembourg. Vol. XII—XIII.

Les places décimales du corps des monnayeurs bra-
bançons. Extr.

Geschenk van den Heer A. DE WITTE.

Numismatisches Literatur-Blatt. n°. 85—88.

Geschenk van den Heer M. BAHRFELDT.

Des fausses monnaies au XVII siècle, I et II ar-
ticle. Extr.

Geschenk van den Heer J. E. TER GOUW.

Médaille commémorative d'un réfugié. Extr.

Geschenk van den Heer Mr. A. J. ENSCHEDÉ.

Des méreaux d'admission à la Ste-Cène et en par-
ticulier de ceux de la ci-devant église-wallonne d'Aix-
la-Chapelle et de la ville de Harlem Extr.

Geschenk van den Heer W. J. FREDZESS.

Twee herinneringsmedailles uitgereikt te Vlissingen.
Overdr.

Sceattas anglo-saxons inédits ou peu connus. Extr.

Médaille uniface de LEVINUS BLOCCENUS A BURGH.

Extr.

Geschenk van Mejuffrouw M. DE MAN.

Catalogus der schilderijen en ouden heden aanwezig
in het Stedelijk museum te Alkmaar.

Geschenk van den Heer C. W. BRUINVIS.

Médailon uniface du Dr. J. INGENHOUSZ Extr.

Drie penningen op het 50-jarig jubilee der Nieuwe
Koninklijke Harmonie te Tilburg in 1893. Overdr.

Zeven religieuse draagpenningjes op Onze Lieve Vrouw van 's Hertogenbosch. Overdr.

Médaille de la Société „de Bouwkundige Vakken” à Eindhoven Extr.

Geschenk van den Heer Jhr. M. A. SNOECK.

Het gild van JAN BAPTIST te Waalwijk en Be-soyen. Overdr.

Eenige opmerkingen naar aanleiding van de penningen afgebeeld bij v. LOON II. 151. Overdr.

Geschenk van den Heer Jhr. Mr. M. W. SNOECK.

Verslag der commissie ter verzekering eener goede bewaring van gedenkstukken van Geschiedenis en Kunst te Nijmegen. 1894.

Catalogus van het museum van Oudheden te Nijmegen.

Geschenk van den Heer TH. H. A. J. ABELEVEN.

Die Münzen der Herrschaft Anholt.

Geschenk van den Heer TH. M. ROEST.

De Nederlandsche heraut. VIII. 1 en 2 aflev.

Monnaies arabes-espagnoles. Extr.

Der Mahdi-Aufstand in Soudan. Sonderabdruck.

Geschenk van den Heer JOH. W. STEPHANIK.

Verslag Kon Kabinet voor Munten en Penningen. 1894.

Geschenk van den Heer H. J. DE DOMPIERRE DE CHAUFÉPIÉ.

Verhandelingen uitgegeven door Teyler's tweede genootschap III deel IIIe stuk.

Atlas V^e stuk, behoorende bij Mr. J. DIRKS, Nederl. penningen, geslagen tusschen 1813—1863.

Geschenk van Teyler's tweede genootschap.

Catalogus Coll. MEIJER met prijslijst.
 Catalogus Coll. HOEUFFT VAN VELSEN.
 Geschenk van den Heer A. BOM.
 Verschillende Catalogi.

In ruiling met ons Tijdschrift.

Annuaire de la Société française 1893.
 Numismatische Zeitschrift. Wien.
 Publications de la Section historique de l'Institut
 royal — G — d — de Luxembourg.
 Rivista italiana di numismatica.
 Revue suisse de numismatique.
 Revue belge de numismatique.

Aanwinsten van de Numismatische Verzameling.

A. Munten.

West-Friesland 1676 Stuiver en een dubbele stui-
 ver. B.P.
 Geschenk van den Heer H. G. DU CROCQ.

B. Gedenkpenningen.

1823. Vierde eeuwfeest Uitvinding der Boekdruk-
 kunst Z. 36 mM.
 Geschenk van den Heer H. G. DU CROCQ.
 1872. Derde eeuwfeest onzer onafhankelijkheid.
 B. 50 mM.

1887. Maskerade Utrechtsche Studenten. B. 44 mM.
Geschenk van den Heer C. W. BRUINVIS.

C. Legpenningen.

Dugniolle, 2721, 2743, 3301, 3441.
Geschenk van den Heer H. G. DU CROCQ.

D. Belastingpenningen.

Hondenbelasting. Haarlem 1880—1883, 1885—1888.
Geschenk van den Heer A. J. C. VAN GEMUND.

E. Draagteekens.

Bezoek van H. H. M. M. op Oud-Holland.
Geschenk van den Heer H. G. DU CROCQ.

Juni 1896.

De Conservator

H. G. DU CROCQ.

.....

Verslag van de Commissie voor de Redactie van 't Tijdschrift

Jaargang 1895 onderscheidde zich door eene verscheidenheid van stof, die bij onze lezers welkom ontvangen werd, doch die alleen mogelijk is, als vele schrijvers ons hunne bijdragen doen geworden.

M u n t e n.

Naar aanleiding van de nieuwere conjecturen aangaande de munten der Angelsaksen, was 't ons gegeven een uitvoerig opstel over hunne sceattas te plaatsen en een 26tal zeldzame exemplaren af te beelden. Van het zoo belangrijke Anholt ontvingen wij eene uitgewerkte monographie, die niet alleen nieuwe gezichtspunten in de numismatiek van die heerlijkheid opent, doch waardoor wij tevens

in staat waren alle Anholtsche munten vereenigd op drie platen af te beelden. Batenburg leverde stof tot 't bespreken van vier tot dusver onbekende stukken van Willem van Bronckhorst (1556—73). Verder plaatsten wij beschouwingen omtrent den omloop der Utrechtsche XVe eeuwse goudguldens in Z. O. Frankrijk, omtrent 't vertalen van Isabella door Elisabeth op de munten en penningen der aartshertogen (1598—1633) en omtrent de muntvondst te 's-Hertogenbosch (1894). Deze laatste vergezeld van eene eenigszins gedetailleerde terreinschets.

Van de H u i s m u n t e n werden de gevangenis munten te 's-Hertogenbosch behandeld.

S t e m p e l s n i j d e r s. Behandeld werden de Utrechtsche graveur D. VAN DER KELLEN (1805—97) en de Londenaar JOHANN CROCKER (1670—1741) met de stempels die hunne werkplaatsen verlieten.

G e d e n k p e n n i n g e n. Deze rubriek bevatte de beschrijving eener penningplaat van Maurits van Nassau (1613), eene uitvoerige verklaring van de belooningspenningen van Bergen op Zoom (1622), getrokken uit de notulen der raadsvergaderingen dier gemeente

en de aankondigingen van nieuw geslagen penningen o. a. op 't 50-jarig bestaan van de Nieuwe Koninklijke Harmonie te Tilburg (1893), op 't verplaatsen van 't standbeeld van admiraal de Ruyter te Vlissingen (1894) en op 't 50-jarig jubilee van den burgemeester van Asten, den heer G. M. FRENCKEN (1894).

Vroedschapspenningen. Belangrijke bizonderheden konden wij plaatsen aangaande de vervaardiging en het gebruik der raadspenningen van Alkmaar. Een vervolg op dit artikel is in den thans loopenden jaargang '96 opgenomen.

Avondmaalspenningen vonden hunne behandeling in een opstel over de loodjes der waalsche gemeente te Aken en te Haarlem.

De Prijspenningen van de Eindhovensche tentoonstelling (1893) de Godsdienstige draagpenningkjes van O. L. Vr. van 's-Hertogenbosch deden ook deze rubrieken vertegenwoordigen; zij stelden ons in staat een geheel saam te vlechten dat even als een Makartbouquet, door zijne verscheidenheid, voor elk wat wils bood. Dit noopte ons ook de geschiedenis van 't scherpschuttersgild van Jan Baptist te Waalwijk en

Besoijen op te nemen. Niet alleen dat de beschrijving der *draagteekenen* van dat gild éénigszins ons terrein raakt, doch wij verkregen hierdoor een aardige blik in 't Brabant-sche plattelandsleven, die wij meenden onzen lezers niet te mogen onthouden.

Eene aangename verrassing werd ons bereid door de toezegging van eene jaarlijksche bijdrage groot *f* 25.— van den heer H. G. DU CROCQ te Amsterdam.

Gaarne wenschen wij van deze gelegenheid gebruik te maken door onzen bizonderen dank te uiten aan de schrijvers die ons hunne bijdragen toezonden, aan hen die ons steunden, door de onkosten der platen voor eigen rekening te nemen en aan hen die ons verder bij de Redactie behulpzaam waren.

Onzen dank tevens aan den heer A. BOM, die dit jaar wederom als uitgever en verspreider wilde optreden.

TH. M. ROEST.

MARIE DE MAN.

JOH. W. STEPHANIK.

LEDENLIJST

EERE-LEDEN

Dagteekening der benoeming:

- VICOMTE B. DE JONGHE, rue du Trône 60, Bruxelles. 17 Juni 1894.
TH. M. ROEST, Conservator van het Munt- en
Penningkabinet van Teyler's Genootschap te
Haarlem, Rapenburg 31, Leiden, Lid-Oprichter. 16 Juni 1896.

GEWONE LEDEN

- C. H. F. A. CORBELIJN BATAERD, Notenboom-
straat 87, Groenloo, Lid-Oprichter.
ADRIAAN BOM, Keizersgracht 149, Amsterdam, Lid-
Oprichter.
P. J. VAN DIJK VAN MATENESSE, Groote Markt 10,
Schiefflam, Lid-Oprichter.
Jhr. Mr. J. M. H. J. DE GREZ, Hinthamerstraat 4,
's-Hertogenbosch, Lid-Oprichter.
Jhr. M. A. SNOECK, Kamerheer in b. d. van
II. M. de Koningin, Bestuurder van 't Prov.
Genootschap van K. W. in Noord-Brabant,
Hintham, Lid-Oprichter.
JOH. W. STEPHANIK, Conservator van 't Munt-
en Penningkabinet van 't Kon. Oudheidk. Ge-
nootschap te Amsterdam, Keizersgracht 414,
Lid-Oprichter.
Mr. L. W. A. BESIER, Lid van het Munt-college,
Maliesingel 24, Utrecht.

12 Juni 1892.

J. GERADTS, Kasteel Aerwinkel, Posterholt (Limburg).	12 Juni 1892.
O. G. H. HELDRING, Majoor der Infanterie, Langestraat 30, Amersfoort.	—
CHR. J. VAN EEGHEN, Burgemeester, Putten (Veluwe).	—
TH. H. A. J. ABELEVEN, Van Welderenstraat 54, Nijmegen.	—
C. W. BRUINVIS, Oudegracht 184, Alkmaar.	—
J. H. W. UNGER, Gemeente-Archivaris, Kruiskade, Rotterdam.	—
Mejuffrouw MARIE DE MAN, Conservatrice van 't Munt- en Penningkabinet van 't Zeeuwsch Genootschap der W., St. Pieterstraat 39, Middelburg.	—
Jhr. C. M. C. A. VAN SYPESTEYN, Lange Voorhout 46, 's-Gravenhage.	—
Jhr. Mr. G. J. TH. BEELAERTS VAN BLOKLAND, Lid 2e Kamer Staten-Generaal, Koninginnegracht 62, 's-Gravenhage.	18 Juni 1893.
Mr. J. A. FEITH, Rijks-Archivaris, Martiniplein 181, Groningen.	—
A. J. C. VAN GEMUND, Kleine Houtstraat 48, Haarlem.	17 Juni 1894.
Dr. H. J. DE DOMPIERRE DE CHAUFÉPIÉ, Directeur van het Koninklijk Munt- en Penningkabinet, Javastraat 70c, 's-Gravenhage.	—
Mr. G. N. DE STOPPELAAR, Conservator van de oudh. verzameling op het raadhuis, Langedelft 22/23, Middelburg.	—
H. G. DU CROCO, Leidschegracht 11, Amsterdam.	—
L. C. VAN DEN BRANDELER, Kapitein van den Generaalen Staf, Sweelinckstraat 34, 's-Gravenhage.	16 Juni 1895.
W. I. FREDZESS, Voorstraat 64, Utrecht.	—
Mr. W. J. ROJJAARDS VAN DEN HAM, Utrecht.	—
W. K. F. ZWIERZINA, Ontvanger der Registratie en domeinen, Peperstraat 207, Oss.	—
H. KUIPERS, Wilhelminastraat 46, Haarlem.	16 Juni 1896.
Jhr. H. M. SPEELMAN, Schotersingel 11, Haarlem.	—
Mr. P. DEKETH, Piet Heinstraat 3, 's-Gravenhage.	—

BUITENGEWONE LEDEN

W. J. FORTUIJN DROOGLEEVER, Oud-Notaris, Westhaven 156, Gouda.	12 Juni 1892.
Dr. L. P. H. Schols, Breedestraat 23, Maastricht.	—
J. A. ORT, Kolonel, Zwolschestraat 13, Deventer.	—
D. C. MEIJER Jr., Vondelstraat 51, Amsterdam.	—
Mr. W. M. VAN LANSCHOT, Kruisstraat 299, 's-Hertogenbosch.	18 Juni 1893.
B. J. A. BRUYNESTEYN, Van-Baerlestraat 13, Amsterdam.	—
J. E. TER GOUW, Koningsstraat 38, Hilversum.	—
Dr. L. J. A. BRAAKENBURG, Hooglandsche Kerkgracht 23, Leiden.	—
A. C. M. VAN ETTEN, Ingenieur, Damrak 13, Amsterdam.	—
F. H. BARON VAN VERSCHUUR, Willemsplein 12, Arnhem.	—
Jhr. Mr. P. L. VAN MEEUWEN, Nieuwstraat 183, 's-Hertogenbosch.	17 Juni 1894.
Jhr. H. E. RAM, Ingenieur, Peperstraat 142, 's-Hertogenbosch.	—
E. PH. ERFMANN, Binnenweg 112, Rotterdam.	—
Mr. F. A. J. VAN LANSCHOT, Huize Zegenwerp, St. Michiels-Gestel.	—
— A. TH. HARTKAMP, Marnixkade 9, Amsterdam.	—
— Jhr. Mr. W. C. G. VAN EIJSINGA, Wirdumerdijk 9, Leeuwarden.	16 Juni 1895.
JAN HORDIJK JACzn., Voorstraat 410, Dordrecht.	—
J. PH. M. MENGER, Voorstraat 35, Utrecht.	—
AUG. SASSEN, Archivaris, Helmond.	—
Jhr. Mr. W. SNOECK, Hintham.	—
— Mr. W. A. BARON VAN VERSCHUER, 's-Gravenhage.	—
Mr. C. G. J. BIJLEVELD, Nassausingel 2, Nijmegen.	16 Juni 1896.
Mr. H. J. D. D. ENSCHEDÉ, Zijlstraat 27, Haarlem.	—
— J. D. OORTMAN GERLINGS, Oudegracht 72, Utrecht.	—
— Ds. H. A. J. LÜTGE, Keizersgracht 717, Amsterdam.	—

BUI TENLANDSCHE LEDEN

E. VAN DEN BROECK, rue du Commerce 50, Bruxelles.	12 Juni 1892.
ALPH. DE WITTE, Ingénieur, rue du Trône 49, Ixelles.	—
CAV. ERCOLE GNECCHI, via Gesù 8, Milano.	—
LE COMTE TH. DE LIMBURG-STIRUM, rue Haute Porte 56, Gand.	—
G. CUMONT, Advocat à la cour d'appel, rue de l'Aqueduc 19, Bruxelles.	—
Le BARON FÉLIX BETHUNE, Chanoine et prélat de Sa Sainteté, rue d'Argent 40, Bruges.	—
CAV. FCO. GNECCHI, via Filodrammatici 10, Milano.	—
Mr. J. A. VAN DER CHIJS, Lands-Archivaris, Batavia.	—
CAMILLE PICQUÉ, Conservateur du Cabinet numis- matique à la Bibliothèque royale, rue Dupont 70, Schaerbeek.	9 Aug. 1892.
V. DE MUNTER, Agent de la Banque nationale, rue Haute 30, Audenarde.	—
AMÉDÉE DE ROISSART, Conseiller de la cour d'ap- pel de Bruxelles, avenue de la Couronne 12, Ixelles.	—
— MAURICE PROU, Attaché au cabinet des médailles de la Bibliothèque nationale, rue des Martyrs 41, Paris.	—
F. LÉON NAVEAU, Docteur en droit, Chateau de Bommershoven, Tongres.	—
Dr. HANS RIGGAUER, Conservator des k. Münz- kabinets, München.	—
ARTHUR ENGEL, rue de la Tour 40, Paris-Passy.	—
LE BARON JEAN BETHUNE, Oost-Roosbeke.	—
CHARLES VAN SCHOOR, Procureur général près la cour d'appel de Bruxelles, avenue Louise 93, Brux.	—
P. L. B. RUIJS DE PEREZ, rue Joseph II 26, Bruxelles.	18 Juni 1893.
LE CHEV. FRED. MAYER VAN DEN BERGH, rue de l'Hôpital 21, Anvers.	—
ROGER VALLENTIN, Officier d'Académie, Receveur des Domaines, St. Péray, (Ardèche).	8 Sept, 1893.
— MAURICE BARBEY, Château de Valeyres, Valleyres.	—

LE CHEV. L. C. M. VAN EERSEL, Major d'Etat-major, Chef d'Etat-major de la 2ième Dn. de Cavalerie, Quai des Moines 9, Gand.	8 Sept. 1893.
— GEORGE C. ADAMS, Box 171, Oneonta (New-York).	—
H. C. DOUWES DEKKER, Controleur 2e klasse bij het binnenlandsch bestuur, Padang Oelak Tanding.	8 Sept. 1893.
— ROBERT A. C. THIRKELL, Collins-street, Tatter- sall's Club, Hobart, (Tasmania).	24 Sept. 1893.
P. H. BORDEAUX, Avocat, rue Charles Lafitte 97, Neuilly sur Seine.	24 Mei 1894
JOHN EVANS, Nash Mills, Hemel Hempstead, London.	—
W. O. GALLOIS, Vice-President van den Raad van Ned.-Indië, Batavia.	—
PAUL CH. STRUEHLIN, Président de la Société Suisse de numismatique, rue de la Cité 20, Genève.	17 Juni 1894.
A. VISART DE BOCARMÉ, rue des Aiguilles 18, Bruges.	5 Juli 1894.
A. DE MEUNYNCK, rue Masséna 23, Lille.	10 October 1895.
LE DR. C. BAMPS, rue Vieille 23, Hasselt (Belgique).	—

ERRATA

Faargang III 1895:

Blz. 141 en 142 staat driemaal: Aethelbert, lees:
Aethelred

In dezen Faargang:

Blz. 35 2e regel van boven staat: een, lees: aen
„ 42 8e „ „ „ „ tweemaal: in, dit moet
eens vervallen.
„ 48 2^e „ „ onderen „ Octobre, lees: octobre
„ 50 10^e „ „ boven „ comp-, lees: Comp-
„ 59 12^e „ „ „ „ Horst, lees: Harst
„ 90 17^e „ „ „ „ Uijen's, lees: Uije's
„ 111 5^e „ „ onderen „ oublie, lees: oublie
„ 132 1^e „ „ „ „ balk, lees: boek,
„ 160 2^e „ „ „ „ linkereen, lees: linker
een
„ 167 6^e „ „ boven „ wapenschilden, lees:
door een lint saamge-
bonden wapenschild-
den.

Blz. 169	19 ^e	regel	van	boven	staat:	ET DONK,	lees:	EN DONK
„ 169	8 ^e	„	„	onderen		deze	beschrijving	van het wapen is de juiste; de stempelsnijder gaf verkeerdelijk een zil- ver in plaats van een goud veld weer.
„ 175	1 ^e	„	„	„	„	7,	lees:	178
„ 183	12 ^e	„	„	„	„	Demi Réal,	lees:	De- mi-réal
„ 184	1 ^e	„	„	boven	„	achetés,	lees:	achetés
„ 191	1 ^e	„	„	onderen	„	rheran,	lees:	rhénan
„ 194	1 ^e	„	„	boven	„	Mr. J. A,	lees:	Mr. A. J.

INHOUD.

	Blz.
Particulier papieren geld in Nederlandsch-Indië, door MR. J. A. VAN DER CHIJS	5
Le jeton dans les comptes des maîtres des mon- naies du duché de Brabant aux XVII ^e et XVIII ^e siècles par M. ALPHONSE DE WITTE. . . 30 en 137	
Twee penningen van Koningin WILHELMINA, door D. C.	56
Gedenkpenning uitgereikt aan MR. G. N. DE STOP- PELAAR	58
Onuitgegeven munt van Batenburg, door J. E. TER GOUW	61
Les trouvailles de monnaies en 1894 par M. le Dr. H. J. DE DOMPIERRE DE CHAUFEPÉ. 62, 96 en 180	
Inhoudsopgave der Tijdschriften die het Genoot- schap in ruiling ontvangt. . 70, 124, 198 en 274	
Het muntwezen op Lombok, door J. E. TER GOUW. 73	
Gedenkpenningen ter herinnering aan het bezoek van H. H. M. M. de Koninginnen aan de Zuide- lijke Provinciën (15—24 Mei 1895), door M. A. S. 84	

Gildepenny van ABRAHAM HILDERNISSE, deken van het timmermansgilde te Middelburg, door Mejuffrouw MARIE de MAN	87
Aanvulling van DIRKS' Repertorium, door Z.	94
Gemengde berichten: Gouden Jubelfeest Musis Sacrum te Dongen. — Noordbrabantsche Wielrijders prijs-medailles. — Zwitsersche muntgeschiedenis. — Gild van St Jan te Kaatsheuvel. — Tentoonstelling Amsterdam 1883 en 1895. — Liefdadigheid naar Vermogen. — Russische munten. — + Mr. A. J. Enschedé	126
De Alkmaarsche vroedschapspenny, door C. W. BRUINVIS (vervolg)	157
Twee gouden bruiloftspenny van de familie DE JONG VAN BEEK en DONK, door JHR. M. A. SNOECK	166
Penny op de verlegging van de uitmonding der Maas, door W. S.	172
MR. A. J. ENSCHEDÉ. In memoriam. door TH. M. ROEST	194
Gemengde berichten: Liedertafel „Souvenir des Montagnards" te Tilburg. — Aanvulling Dirks' Gildepenny. — Liedertafel „Oefening en Uitspanning" te 's Hertogenbosch — Catalogus Bataviaasch Genootschap. — Erklæring der Abkuerzungen van Schlickeysen. — Tentoonstelling Amsterdam 1895. — Middeleeuwsch pond- of geldwezen van Hollestelle. — Nieuwe uitgaven. — Mededeeling aan de leden	200
Iets uit de geschiedenis der Zeeuwsche assignaten, door Mejuffrouw M. DE MAN	223

Quatre monnaies inédites ou peu connues de 's-Heerenberg et de Stevensweerd, par M. le V ^{te} . B. DE JONGHE	257
Penning ter eere van W. G. TEN HOUTE DE LANGE, door C. W. BRUINVIS	265
NICOLAS HEYNSIUS, homme d'état hollandais, nu- mismatiste (1620—81), par M. ROGER VALENTIN.	269
Gemengde berichten: Strooipenning Breda 1737. — Twee gedenkpenningen van 1895. — Ten- toonstelling Veendam 1891	276
Vergaderingen van het Genootschap (notulen) .	281
Jaarverslag 1895 van den Secretaris	285
Jaarverslag van den Penningmeester	288
Jaarverslag van den Conservator	289
Jaarverslag van de Commissie voor Redactie van 't Tijdschrift	296
Ledenlijst	300
Errata	305
Inhoudsopgave	307
Verwijzing der platen.	310

VERWIJZING DER PLATEN.

Plaat I.		Plaat V.	
zie blz. 9		No. 1 . . .	zie blz. 167
Plaat II.		" 2 . . .	" " 169
zie blz 60		Plaat VI.	
Plaat III.		No. 1 . . .	zie blz. 254
No. 1 . . .	zie blz. 84	" 2 . . .	" " 255
" 2 . . .	" " 85	Plaat VII.	
" 3 . . .	" " —	No. 3 . . .	zie blz. 256
Plaat IV.		" 4 . . .	" " —
No. 1 . . .	zie blz. 95	Plaat VIII.	
" 2 . . .	" " —	Nos. 1 en 2	zie blz. 261
		" 3 " 4	" " 263

No. _____

Ten Guilders

£10. or 15. 6d.

BATAVIA

18

Thomas Bain & Co.

No. _____

Ten Guilders

£10. or 15. 6d.

JAVA

18

We, Thomas Bain & Co. Bankers Batavia,

Promise to pay the bearer on demand at the Counting
Houses of Messrs H. Castellain Schaefer & Co.
in London or Liverpool, the sum of Ten Guilders
or Fifteen shillings and six pence Sterling.

Registered

H. Castellain Schaefer & Co. Liverpool

H. Castellain Schaefer & Co.

.

S. D. G.
 IN GRATIAM MEMOR
 LANTIBERNI. DIEI
 ANNVM XXV.
 NYPTIALIS. FOEDERIS.
 MYTVIS. ANIMIS. AMANTE S. C. ONFVGES.
 CHRISTIANVS SCHOLTEN.
 ET
 IOHANNA CATHARINA WESTELLE.
 LIB. BAR. ET BARON. AB HAARLEM.
 A-SCHATIÆ. DOM. ET DOM.
 CONSOC. HAG. COM. XXII. DEC. MDCCL.
 Hoc. NYMISMATE.
 V. SVOS. LIBEROS. BENE. MERENTES.
 MVRNERVERVNT.
 AMSTELOD. XXII. DEC.
 MDCCLXXV.

|

|

|

1.

2.

